

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

AFET ILGAZ'IN HİKÂYESİ

Yüksek Lisans Tezi

Berrin AR

Ankara 2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

AFET ILGAZ'IN HİKÂYESİ

Yüksek Lisans Tezi

Berrin AR

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN

Ankara 2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

AFET ILGAZ'IN HİKÂYESİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nurullah ÇETİN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Prof. Dr. Nurullah ÇETİN
Doç. Dr. Nesrin Tağızade KARACA
Doç. Dr. Mehmet ÖNAL

Tez Sınavı Tarihi: 10.05.2011

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

21.04.2011

Berrin AR

ÖN SÖZ

Cumhuriyet kuşağının ilk kadın yazarlarından biri olan Afet İlgaz, edebiyatın farklı türlerinde eser vermiştir. 1954 yılında edebiyat dünyasına adım atan yazar, yazı hayatında hâlâ varlığını sürdürüp yeni eserler meydana getirmektedir.

Türk edebiyatında kendine özgü duruşuyla farklı bir yer edinen yazar, birçok ilklerin de sahibidir. Türk hikâyeciliğinin önemli kilometre taşlarından biri olan yazarın Türk hikâyesine olan önemli katkıları nedeniyle, onun bu yanını inceleyen bir çalışma hazırlamaya karar verdik.

Tezimiz giriş, iki bölüm, sonuç, kaynaklar, ekler ve özetten oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, yazarın yazı hayatına atıldığı 1954 yılından günümüze (2011) kadar olan devrin önemli toplumsal, siyasî, sosyal olayları üzerinde araştırma yaparak, bunları değerlendirdik.

Birinci bölümde yazarın hayatını, kendisiyle yapılan söyleşiden ve kaynaklardan aldığımız bilgilerden yararlanarak inceledik. Öncelikle çocukluğundan başlayarak kendisini daha iyi tanımaya ve bu yönle eserleri arasında bir bağlantı kurmaya; sanat ve edebiyat görüşlerini analiz ederek hikâyeciliğini daha iyi anlamaya çalıştık.

Tezimizin ikinci bölümünde, hikâyeciliğini tahlil ederken, yayımlanmış bütün hikâyelerini bir bütün olarak kabul ederek konularına göre bir sınıflandırma yaptık. Konuları toplumsal, bireysel konular olarak ayırırken kendi içinde değerlendirmeler

yaptık. Hikâyeciliğini kendi içinde, “anlatıcı”, “içerik”, “üslup” olmak üzere üç yan başlık altında inceledik. İçerik kısmını; konular, zaman, mekân ve kurgu tekniği bakımından incelerken, kişileri tipler olarak ele aldık.

Sonuç kısmında ise bütün verilerimizi toparlayarak yazarın Türk edebiyatındaki yerini tespit etmeye çalıştık.

Kaynakça kısmı; Afet Ilgaz’ın hikâyeleri, hakkında çıkan yazılar, yararlanılan diğer kaynaklar ve ön çalışmada yararlanılan kaynaklardan oluşur.

Çalışmam esnasında; Afet ILGAZ isminin belirlenmesinden başlayarak, tezimin aşamalarını takip edip yanımda olan saygıdeğer hocam Prof.Dr. Nurullah Çetin’e ve her zaman desteğiyle yanımda olan aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

ANKARA,2011

Berrin AR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	2

I. BÖLÜM

AFET ILGAZ'IN HAYATI	9
A. GENEL HAYATI	9
1. DOĞUMU VE ÇOCUKLUĞU	9
2. EĞİTİM HAYATI	10
3. ÇALIŞMA HAYATI	11
4. EVLİLİK HAYATI	12
B. SANAT HAYATI	13
1. EDEBİYAT FAALİYETLERİ	13
2. ESERLERİ	17
3. SANAT VE EDEBİYAT GÖRÜŞLERİ	21
4. HİKÂYE ANLAYIŞI	23

II. BÖLÜM

AFET ILGAZ'IN HİKÂYECİLİĞİ	26
----------------------------------	----

A.ANLATICI	27
1.ANLATICI TİPLER	27
a.TANRISAL KONUMLU GÖZLEMCİ ANLATICI	27
b. ÖZNE ANLATICI	32
B. İÇERİK	34
1.KONULAR	34
A.TOPLUMSAL KONULAR	34
a. AİLE	34
b. KADIN	49
c. EVLİLİK	61
ç. DİN	65
d.GÖÇ	70
e.SINIF FARKI	74
f. HAPİSHANE YAŞAMI	81
B. BİREYSEL KONULAR	85
a. AŞK	85
b.SANAT	88
c.YALNIZLIK	92

d.ÇOCUK SEVGİSİ	94
2. ZAMAN	95
3. MEKÂN	101
4. KİŞİLER KADROSU	103
5.TİPLER	104
A.BESLEME TİPİ	104
B. KADIN TİPİ	109
C.ERKEK TİPİ	115
D. HİZMETÇİ, KAPICI TİPİ	119
E. ÖĞRETMEN TİPİ	121
F. EGELİ TİPİ	123
G. DİNİ SORGULAYAN TİPLER	126
H.MAHKÛM TİPİ	128
C. ÜSLUP	133
A. KURGU TEKNİĞİ ve ÖGELERİ	133
1.HİKAYELERİN BAŞLIĞI	133
2.OLAY ÖRGÜSÜ	134
3.OLAY BÜTÜNLÜĞÜ	135
4.GERİLİM UNSURLARI	135
5.SON	135

6.METİNLER ARASI İLİŞKİLER	136
B. DİL VE ÜSLUP.....	138
A. DİL	138
a. DİL VE UNSURLARI	139
b. DİL SAPMALARI	139
B.ÜSLUP.....	141
SONUÇ	142
KAYNAKLAR.....	145
I.AFET ILGAZ'IN ESERLERİ	145
A. HİKAYE KİTAPLARI.....	145
B. KİTAPLARINA GİRMEYEN HİKAYELERİ	145
C. DERGİLERDE ÇIKAN YAZILARI	145
II.YARARLANILAN DİĞER KAYNAKLAR	146
III.ÖN ÇALIŞMADA YARARLANILANKAYNAKLAR.....	147

EKLER

.....	
AFET ILGAZ'LA SÖYLEŞİ	149
ÖZET.....	189

KISALTMALAR

ANAP: Anavatan Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

C: Cilt

DP: Demokrat Parti

MSP: Millî Selâmet Partisi

MGK: Millî Güvenlik Kurulu

S: Sayı

s: Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

Prof.Dr: Profesör Doktor

vb: ve benzeri

yy: Yüzyıl

GİRİŞ

1937 yılında doğan ve 1954 yılında yazı hayatına atılan Afet Ilgaz'ı, 1960-1980 kuşağı Türk hikâyeciliği kısmında değerlendirmek mümkündür. Yazarın geçirdiği dönemi daha iyi anlamak için devrin önemli siyasal, sosyal, toplumsal olaylarını incelemek gerekir.

1938-1950 dönemi Türkiye'nin ana hatlarıyla görüntüsü şöyledir:

İsmet İnönü 11 Kasım 1938'de Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir. 26 Aralık 1938'de toplanan CHP Üçüncü Büyük Kurultayı'nda İsmet Paşa'nın değişmez genel başkan ve millî şef ilan edilmesiyle yaklaşık on iki yıl sürecek olan millî şeflik dönemi başlamıştır. Ocak 1939'a kadar Atatürk'ün son başbakanı olan Celal Bayar ile ve kurduğu onuncu hükümet ile çalışmış Dahiliye Vekili (içişleri bakanı) Şükrü Kaya'nın yerine Refik Saydam, Hariciye Vekili (dışişleri bakanı) Tevfik Rüştü Aras'ın yerine ise Şükrü Saraçoğlu getirilmiştir. Dış politika ilkeleri ve ekonomik politika farklılıkları yüzünden 25 Ocak 1939'da istifa eden Bayar yerine Refik Saydam yeni hükümeti kurmuştur.

1939-1945 dönemi II. Dünya Savaşı yıllarıdır. İsmet İnönü ülkeyi savaştan uzak tutmaya çalışmıştır. 1938'den 1946'ya uzanan Tek Parti'nin baskı döneminde, DP'nin tabanda etkili bir muhalefet kampanyası oluşturmaya çalışması, iktidar partisi CHP'yi liberal önlemler almaya yöneltmiştir. Bu dönemde Hasan Ali Yücel'in önderliğinde köy enstitüleri kurulmuştur. Edebiyat dünyasında bu yaşananların etkisiyle ülke gerçeklerine yönelen yazarlar karşımıza çıkmıştır.

1950'li yılların genel görüntüsü:

1950 genel seçimlerinden sonra Cumhuriyet Halk Parti'si, iktidarı Demokrat Parti'ye bıraktı ve CHP ana muhalefet partisi görevini üstlenmiştir. Aynı zamanda 1950 yılında Kore Savaşının patlak vermesiyle; Türkiye, 1950'den 1953'e kadar Kuzey Kore'ye karşı Güney Kore'nin yanında yer alarak ve büyük başarı göstererek dünyanın takdirini kazanmıştır. II. Dünya Savaşının bitmesiyle toprak bütünlüğünü Almanya'ya karşı koruyan Türkiye, uluslararası ortamda yalnız kalmıştır ve Sovyet Rusyası'nın boğazlara inme, üs, ortak savunma taleplerine karşılık, Sovyet tehdidine karşı Amerika'ya yakınlaşmış ve 1952 yılında Nato üyesi olmuştur.

1950'li yıllar toplumsal yaşamımızda bir dönüşüm süreci içermiştir. Bunun temelinde savaş sonrasında dünyada yaşanan buhran, bununla birlikte toplumumuzun iç dinamiklerini siyâsî yapıda değişimi zorunlu kılması, Cumhuriyet rejiminin yeni rotasını demokratikleşme olarak belirlemiştir. İşte bu süreç edebiyatımızda birçok oluşumun odağını oluşturan öyküde, romanda yaşamın tanıklığının izinden giden yazarların farklı anlayışları getirdiği, yeni bir dil, söyleyiş özellikleriyle donandığı içten içe bir araya gelişlerin yeni, yenilikçi adlarla nitelendirildiği kuşağın varlığı zaman içinde edebiyatımızda 1950 kuşağı olarak anılagelmiştir. Dergiler ekseninde bir araya gelmeler görünmüştür. Toplumcu gerçekçiliği benimseyen 1950 kuşağı, gerçekten bir başkaldırı kuşağıdır. Demokrat Parti diktasının baskılarına karşı koyarken, bireysel ve toplumsal özgürlükleri elde etme savaşı vermiştir. Amaçları, gerçeği derinlemesine, genişlemesine bütün yönleriyle anlatırken insanı da dışsal, içsel, düşünsel yönleriyle bir bütün olarak verebilmek olmuştur. Tek Parti döneminin 1940'larda başlattığı "Köy Enstitüleri Hareketi"nin, kısa süren ömrü içinde

aydınlanma hareketine önemli katkıları bulunmuştur. 1950 sonrası dönemde köy enstitüsü çıkışlı yazarların ilk ürünlerine rastlanılmıştır. Köylülük-kentlilik bir ikilem olarak edebiyatımızda belirgince yer etmiştir. Tarım toplumu olan Türkiye, 1950'lerin 'yeni dalga'sını, kapitalistleşme sürecini henüz algılayamadan yoğun bir 'içgöçü' yaşamıştır. Kır kent gerçekliği, asıl edebiyata yansımaları ise 1960'larda göstermiştir.

1960'lı yılların genel görüntüsü:

27 Mayıs 1960 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk askerî darbe yapılmıştır. 27 Mayıs ihtilali olarak da bilinen askerî müdahalenin sonucunda, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve hükümet üyeleri tutuklanarak, hükümet; iki yüz otuz beş general ve üç bin beş yüz civarında subay (daha çok albay, yarbay, binbaşı) emekliye sevk edilerek, ordu; bin dört yüz iki üniversite öğretim görevlisi görevden alınarak ve bazı üniversiteler kapatılıp el konularak, üniversiteler; beş yüz yirmi hâkim ve yargıç görevden alınarak, yargı kontrol altına alınmıştır. Bu darbenin diğer darbelerden farkı Türk Silahlı Kuvvetleri emir zincirinde yapılmaz. Genelkurmay başkanı da tutuklanmış, dönemin başbakanı Adnan Menderes idam edilmiştir. 1960 hükümet darbesinden sonra 9 Temmuz 1961'de 1961 anayasası kabul edilmiştir. Ve 1924 anayasasını yürürlükten kaldırmıştır. 1982 anayasasına kadar yürürlükte kalan anayasada anayasa mahkemeleri kurulmuştur. 1961 Anayasası ile tam bir parlamenter sisteme geçilmiştir. Demokratik, sosyal ve hukuk devleti anlayışı gelmiştir.

27 Mayıs 1960 askerî müdahalesi, toplumda yeni birçok şeyin önünü açmıştır. Kesintiye uğrayan bir süreç yeniden başlamıştır. Aydınlamacı, demokratik bir toplumu inşa etme düşüncesi yaygınlık kazanmıştır. Toplumcu gerçekçilik düşüncesi

hâkim olmuştur. Edebiyat dünyamızda büyük bir zenginlik göze çarpmıştır. Kentteki 'küçük insan'ın serüveniyle birlikte kırsal kesim insanının sorunlarına farklı bir bakışla yönelim ortaya çıkmıştır. Kentlileşme süreci, yaşanan baskı ortamının yansuları, açmazlar siyasal eğilimlerin etkinliği vb. bunlarla gelen sorunlar ortaya çıkmıştır.

1970'li yılların genel görüntüsü:

12 Mart askerî darbesi gerçekleşmiştir. Amacı, Ecevit'e göre, CHP içinde egemen olan "ortanın solu" politikasına son vermek ve partinin iktidar olmasını önlemek olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 12 Mart 1971'deki müdahalesi İnönü'nün parti genel sekreteri Bülent Ecevit'le anlaşmazlığa düşmesine ve Ecevit'e genel başkanlığa giden yolun açılmasına olanak vermiştir.

1960'ların ortalarından itibaren Türkiye'de başlayan öğrenci hareketlerinin en önemli önderlerinden ve Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun kurucu ve yöneticilerinden Deniz Gezmiş, 6 Mayıs 1972'de idam edilmiştir.

1960'da Kıbrıs'ta yaşayan Rum ve Türk cemaatleri arasında kurulan ortaklık Kıbrıs Cumhuriyeti yaşanan iç çatışmalar sonucu sürdürülemez olmuş ve 15 Temmuz tarihinde Yunan cuntasının Kıbrıs'da darbe yaptırması sonucu 20 Temmuz 1974 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Garanti Antlaşması'nın III. maddesine istinaden Kıbrıs Harekâtı'nı gerçekleştirmiştir. 30 Haziran 1972'de toplanan CHP 21.Olağan Kurultayı partideki büyük iktidar değişimine sahne olmuştur. Kurultay, Genel Başkanlıktan istifa eden İsmet İnönü'nün CHP Kurultayına son katılımına sahne olarak, Bülent Ecevit, 1085 delegeden 1032'sinin oyunu alarak tekrar Genel Başkanlığa seçilmiştir. 14 Ekim

1973 tarihinde yapılan seçimlerde Ecevit'in başkanlığındaki CHP en fazla oyu almasına rağmen çoğunluğu kazanamamıştır. 26 Ocak 1974 tarihinde Millî Selâmet Partisi ile kurduğu koalisyon hükümetinde ilk defa başbakanlık görevini almıştır. Sadece on ay süren bu koalisyon hükümetinin tarihe geçen en önemli olayı Kıbrıs Harekâtı olmuştur. Türk müdâhalesi sonucu Yunanistan'daki cunta idaresi ve Kıbrıs Nikos Sampson Hükümeti de yıkılmıştır. 26 Ocak 1974 - 17 Kasım 1974 tarihleri arasında görevde bulunan Bülent Ecevit tarafından kurulan CHP ve MSP koalisyon hükümeti 37. Cumhuriyet Hükümeti, I. Ecevit Hükümeti olarak anılmıştır.

1980 'li yılların genel görüntüsü şöyledir:

27 Mayıs 1960 darbesi ve 12 Mart 1971 muhtırasının ardından Türkiye Cumhuriyeti tarihinde silahlı kuvvetlerin yönetime üçüncü açık müdahalesi olmuştur. Bu müdahale ile Süleyman Demirel'in Başbakan'ı olduğu hükümet görevden alınmış Türkiye Büyük Millet Meclisi lağvedilmiş, 1970 sonrasında değiştirilen 1960 Anayasası tamamen rafa kaldırılmış ve Türkiye siyasetinin yeniden tasarlandığı bir baskı dönemi başlamıştır. 7 Kasım 1982'de anayasa halkoyuna sunulmuş, %91,3 oyla anayasa kabul edilmiş, aynı oylamayla MGK ve Devlet Başkanı Kenan Evren de 7. Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Seçimlerin 6 Kasım 1983'te yapılacağı açıklanmış, seçimlere Turgut Özal'ın başında bulunduğu ANAP, Necdet Calp'ın başında bulunduğu Halkçı Parti ve Turgut Sunalp'in Milliyetçi Demokrasi Partisi katılmıştır. 6 Kasım 1983 seçimleri sonucunda ANAP tek başına iktidara gelmiştir.

80 döneminde terör olayları patlak vermiştir. 1970'lerin başında örgütlenmeye başlayan, 1984'te dağ kadrolarını oluşturarak paramiliter yapıya bürünen, KADEK ve Kongra-Gel isimlerini kullanmış olan, kendisine Türkiye'nin güneydoğusu, Irak'ın

kuzeyi, Suriye'nin kuzeydoğusu ve İnan'ın kuzeybatısını kapsayan bölgede bir devlet kurmayı amaçlayan ve bu amaçla söz konusu toprakların Türkiye Cumhuriyeti sınırları dahilinde kalan kısmına sahip olabilmek için Türk Silahlı Kuvvetleri ve sivillere karşı silahlı eylem yapan örgüt, 15 Şubat 1999'da Abdullah Öcalan'ın Kenya'da uluslararası bir operasyonla yakalanması ile büyük oranda çökertilmiş ve etkinliği yok denecek noktaya getirilmiştir. Bugün ise ad değiştirip siyasallaşarak meşrulaşma çabasına girmiştir.

'70 - '80 arası dönem 'yenileşme' dönem gerçekliğinden hareketle hem 'dün'ü hem de daha ötesini kapsayan yaşamsal ve yazımsal birikimi değerlendirmekle oluşmuştur. Yaşamı kuşatan, insan gerçekliğini, özlemlerine dile getiren bir dönem olmuştur.

1990'lu yıllara gelindiğinde Türkiye'nin genel hatları ana ayrıntısıyla şöyledir:

20 Ekim 1991 seçimlerini DYP kazanmıştır. Seçimlere Halkın Emek Partisi (HEP) ile birlikte katılan SHP seçimlerden sonra TBMM açılışında Kürt kökenli milletvekillerinin Kürtçe yemin etmeye kalkışması ortalığı karıştırmıştır. Demirel DYP-SHP koalisyon hükümetini 20 Kasım 1991'de kurmuştur. SHP Genel Başkanı Erdal İnönü Başbakan Yardımcılığı görevini almıştır. 9 Eylül 1992'de CHP tekrar açılmış SHP'den ayrılan bir grup milletvekili CHP'ye geçmiştir. 17 Nisan 1993'te Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın vefat etmesi üzerine 16 Mayıs 1993'te Süleyman Demirel Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. 13 Haziran 1993'te Genel Başkanlığa Tansu Çiller seçilmiştir. 14 Haziran'da, Süleyman Demirel de 50. hükümeti kurma görevini Tansu Çiller'e vermiştir. Ve ilk kadın başbakan olarak görevine başlamıştır.

2000'li yıllara geldiğimiz günümüzde ise;

Aralık 1997 tarihinde Recep Tayyip Erdoğan, Siirt'te yaptığı konuşmasında “halkı din ve ırk farkı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etmek” suçundan dört ay hapis cezası almış fakat 14 Ağustos 2001'de kurduğu Adalet ve Kalkınma Partisi 3 Kasım 2002 genel seçimlerinde birinci olunca, seçim yasaklı Erdoğan'ın yerine Abdullah Gül 58. Cumhuriyet Hükümeti'ni kurmuş, ardından cezası kaldırılarak hükümetin başına geçirilmiştir. 2007 seçimlerinde, AKP %47 ile TBMM'de sandalye çoğunluğunu elde etmiştir ve 60.hükümet ve 20. Meclis olarak görevini sürdürmektedir.¹

¹Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, C 1-2-3, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1970

Hikmet Bila, *CHP 1919-2009*, Doğan Kitap, İstanbul, 1999

Feridun Andaç, *Öyküyü Yazmak Öyküyü Düşünmek*, Doruk Yayınları, İstanbul, 2008

Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi(1950'den Günümüze)*, İmge Kitabevi, Ankara,2008

*Bu bölümde 1950'lerden günümüze kadar olan devrin önemli siyasî, toplumsal olaylarını araştırmak için çeşitli kaynaklardan yararlanılmış, ulaştığımız bilgiler bir bütün halinde sunulmuştur

I. BÖLÜM

AFET ILGAZ'IN HAYATI

A.GENEL HAYATI

1.Doğumu ve Çocukluğu

Cumhuriyet kuşağının ilk kadın yazarlarından biri olan Afet İlgaz, 1937 yılında Çanakkale Ezine’de doğdu. Babasının polis olması nedeniyle, çocukluğu Ankara, Iğdır, Kars, Çanakkale’de geçti. Sonunda İstanbul’a yerleşti. İstanbul Kocamustafapaşa semtinde çocukluğunu, genç kızlığını geçirdi. Dindar insanların yaşadığı Kocamustafapaşa semti yazarı çok etkiledi. Buradaki insanları, onların yaşamlarını sık sık eserlerinde yansıttı. Hayatının en güzel ve unutamayacağı yıllarını Kars ve Iğdır’da geçirdiğini belirten yazar, bu konuda şunları söyler:

“Bir buçuk sene Iğdır’da, bir buçuk sene Kars’da kaldık. Bu üç sene hayatımızın en güzel seneleriydi. Hâlbuki o zaman Iğdır’da elektrik bile yoktu. Lüks lambalarıyla otururdu insanlar parklarda. Çok ilkel şartlarda olmasına rağmen çok güzel anılarımız vardır. Okumuşsunuzdur belki, Kars Iğdır anılarımı gazete yazılarımda çok yazdım.”²

Okula Iğdır’da başladığını söyleyen yazar, çocukluğunda sorumluluk almayı seven ve başarılı bir öğrenci olduğunu da ekler. Yazar, babasının bir Bulgar kaçağı olup, vatansever biri olduğunu, ülkeye gelince karakol polisi olarak Ezine’ye atandığını ve Ezine’li olan annesiyle orada tanıştıklarını anlatır. Çocukluğuna dair unutamadığı en güzel anılarından birinin, “Kars’ta babası görev yaparken, İsmet İnönü’nün Kars’a

²27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşim

gelmesi üzerine gece düzenlenmesi ve kendisinin dimne oyununu oynaması sonucu İsmet İnönü ile tanışmasının olduğunu” söyler.³

2. Eğitim Hayatı

Eğitim hayatına Iğdır’da başlayan Afet Ilgaz, Çapa İlköğretmen Okulu’nu, Çapa Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü ile İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe ve Klâsik Diller Bölümü’nü bitirdi.⁴

Kendisi eğitim hayatıyla ilgili şunları söyler:

“Bitirince Çapa Uygulama Ortaokulu’na yazdırdı babam beni. Çapa Uygulama Ortaokulu da o sene açılmış. Çünkü Eğitim Enstitü talebeleri gelip orada uygulama yapacaklarmış. Onlara göre bir okul açılmış. Orada başladım. Çapa Uygulama Ortaokulu ondan sonra Çapa Öğretmen okulu hâline geldi. Çünkü köy enstitüleri kapatıldı o sıralarda. Öğretmen okulu olarak, enstitü talebelerini dağıttılar her tarafa. Üç sene sonra da Eğitim Enstitütüsü oldu. Ben ve hocalarım, sınıflarımız hep birlikte yükseldik. Oradan çıktıktan sonra kurada Pınarhisar’ı çektim. Bir sene Pınarhisar’da kaldım. Sonra üniversiteye girmek istedim. Babam o zaman burada (İstanbul) kalmıştı, biz annemle Pınarhisar’a gitmiştik. Babam “istifa et, gel, burada kal, üniversitede oku.” dedi. İstifa ettim, geldim, üniversite için kaydımı yaptırmaya.”

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe ve Klasik Diller Bölümü’nde okurken, Latince ve Grekçe dillerini seçerek klasik filolojiyi ek sertifika alarak

³ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşim

⁴ Ömer Lekeşiz, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, Kaknüs Yayınları, C3, İstanbul, 1999, s. 483

aldığını anlatır. Yazar, üniversite tercihinde ilgi ve meraktan dolayı felsefe bölümünü tercih eder. Ve bu tercihinin kendisine katkıları olduğunu da şu sözlerle belirtir:

“Ülkemizde eğitimin her basamağında ve bütün kollarında yeterli, olumlu yüzde yüz insanı çağına hazırlayan bir eğitimin yapılmadığı bugün açıkça ortaya konmuştur. Felsefe dalında da hele o yıllar çok olumlu ve ileri bir öğretimin yapıldığı ileri sürülemez ama gene de sorunlara bilimsel bir gözle bakmayı, toplumsal olaylar ve insanlar üzerinde düşünmeye yetenekleri edindiğimi söyleyebilirim.”⁵

Büyük hocalardan ders alan yazar, yeni bir şeyler öğrenmeye çok meraklı olduğunu söylerken, klâsik batı müziği tarzında Ekrem Zeki Ün'den keman dersleri aldığını bu arada dergilerde yazılarının yayımlamaya başladığını anlatır.

3.Çalışma Hayatı:

Yazar, öğretmen okulunu bitirdiği zaman Pınarhisar'a atanmadan önce ilk Bodrum Kızılağaç köyüne atandığını; ama sonra Eğitim Enstitüsü'ne gireceği için orada birkaç gün kalıp geri döndüğünü anlatır. Daha sonra Pınarhisar'a atanan yazar bir müddet burada öğretmenlik yaptıktan sonra İstanbul'a geri döner ve burada da öğretmenlik görevini bir müddet sürdürür. Bir yandan üniversite öğrenimini sürdürürken, bir yandan öğretmenlik yapan yazar bir mühendisle ilk evliliğini yaparak İtalya'ya gider. Bu dönemde öğrenimine ara verse de yazmaya devam eder. Ülkesine dönünce bir müddet İzmit'te yaşayan yazar, İstanbul'da ikinci kez başladığı öğretmenlikten istifa eder. İlk soyadı olan 'Muhteremoğlu' adıyla bir kitabevi açar. Özel bir okulda anaokulu öğretmenliği ve yöneticilik de yapar.

⁵ Afet Ilgaz, *Toprak İnsanları*, 2. basım, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 161

1970'de Rıfat Ilgaz'la Sınıf Yayınlarını kurar. Bir dönem Türkiye Yazarlar Sendikası'nda çalışır. *İstanbul, Yücel, Varlık, Yeditepe, Türk Dili* gibi birçok dergide ve gazetede, hikâye ve makaleleri yayımlanan yazar, günümüzde eskiden ailesiyle birlikte yaşadığı Kocamustafapaşa semtindeki evinde yaşamını sürdürürken, *Yeniçağ* gazetesinde köşe yazarlığını görevini devam ettirmektedir.

4. Evlilik Hayatı:

Yazar, ilk evliliğini mühendis olan bir beyle gerçekleştirir. Öğrenimine ara vererek eşiyle İtalya'ya gider. Burada İtalyanca öğrenip, Avrupa'yı gezerken bir yandan da edebî faaliyetlerini sürdürmeye çalışır. Döndükten sonra altı sene İzmit'te yaşar. Bu dönem edebiyat dünyasında zayıf olduğu zamanlardır. Bu evliliğinden iki oğlu vardır.

Afet Ilgaz, ikinci ve son evliliğini Rıfat Ilgaz'la yapar. 1968'de yazar Rıfat Ilgaz'la evlenir ve Ilgaz soyadını kullanmaya başlar. Eşinden ayrıldıktan sonra da Ilgaz soyadını kullanmaya devam eder.⁶ Beşinci evliliğini yapan Rıfat Ilgaz'la yazarın boşanması 1990 yılında gerçekleşir. Kâğıt üzerinde 1990 yılında biten bu evlilik çoktan bitmiş durumdadır ve boşanmadan ayrı yaşamışlardır. Bu evlilikten bir kızı vardır.

Yazar, Rıfat Ilgaz için şunları söyler:

“Rıfat Ilgaz benim hem kocam, hem öğretmenim, eleştircim, hem arkadaşım, en yakın dostumdur. Onun sağlam düşüncelerinin, dünya görüşünün, güçlü ve namuslu sanatçı kişiliğinin, bendeki yetenekleri geliştirdiğini, sağlamlaştırdığını, bana yeni güçler verdiğini seziyorum. Bundan sonra, yaşamımda en korkacağım şey, onun

⁶ Nesrin Tağızade Karaca, *Edebiyatımızın Kadın Kalemleri*, Vadi yayınları, Ankara , 2006, s. 36

*bana, sanatıma, yeteneğime, kişiliğime duyduğu güvene gereği gibi karşılık verememek olacaktır.Ama hiç yalgın değilim, umutsuz değilim, yenik de değilim. Onun gibi, ilerde ya da yakında, halkla aramda sağlam bir bağ kurabildiğim gün kendimi gerçek bir yazar olarak görebileceğim.”*⁷

B.SANAT HAYATI

1.Edebiyat Faaliyetleri:

İlk okuma sevgisini Çapa Öğretmen Okulu’nda, on dört yaşında okuduğu Zola, Dostoyevski, Flaubert, Tolstoy, Gogol, Goethe, Stendhal Puskin Netočka Nezvonava gibi yazarlarla kazandığını söyleyen yazar, Rus edebiyatının hayranı olduğunu özellikle belirtir.⁸

Muhafif bir gazete olan *Dünya* gazetesindeki yazılarıyla 1954 yılında edebiyat dünyasına adım atan yazar, 1955 yılında *Yücel* dergisinde yayımlanan hikâyesiyle adından söz ettirmeye başlar.Bu konudaki destekçileri Nihat Sâmi Banarlı ve Orhan Şaik Gökay’dır. *Dünya* gazetesinde hikâyesinin çıkmasını şöyle anlatır:

“Babam da Dünya dergisi alıyor. Babam çok muhalif bir adam, bu arada Menderes hükümeti var. Dünya da muhalif bir gazete. Falih Rifkı Atay’ın. Ben de Dünya okuyorum. Bursa’ya gidiyorduk annemle. Kaplıcalara gidiyorduk bazen. Otobüste ben böyle gazete atmışım, pencereden çocuklar “gazete gazete” diye bağıyor. Köylü çocuklar.Bana otobüsten bir amca dedi ki “Kızım sen onu atıyorsun ama çocuklar onu kese kâğıdı yapar.” “Olsun be amca, kese kâğıdı yapmadan okurlar ya.” dedim. Bunu yazdım ben ve Dünya Gazetesine yolladım. Bu hadiseyi yazdım.

⁷Afet Ilgaz, *Toprak İnsanları*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 164

⁸ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşim

*İnanılır gibi değil. İkinci sayfada Fahri Celal'in köşesi vardı. Aynı zamanda ruh bilimi doktoru. Orada çıktı benim yazım. Yazının başlığı da "Gazete". Ben okuyucu mektubu gibi yollamıştım. Bayâ itibarlı bir yerde çıktı. Sonra Dünya gazetesinde yazmaya başladım."*⁹

İlk hikâyelerinden biri olan "Niyobe'nin Gözyaşları"nin yayımlanışını ise şöyle anlatır:

*"İkinci sınıfın edebiyat hocası Nihat Sami Bey'le bir gün okulun önündeki tramvay durağında karşılaşmıştık. Bana bir şeyler yazıp yazmadığımı sordu laf olsun diye. Ben de Bodrum yolculuğundan sonra yazıp bir köseye koyduğum Niyobe'nin Gözyaşları'ndan söz ettim. İstanbul dergisine götürebileceğini söyledi bu hikâyeyi. Böylece ilk hikâyem İstanbul Dergisi'nde yayınlanmış oldu. İkinci hikâyem Yücel dergisinde çıkmış ve onu da dergide okuyup beğenen Orhan Saik (Gökay) Bey desteklemişti. "Git Vedat Bey'den paranı al." dedi. Galiba beni yüreklendirmek ve gazete yazarlığından edebiyat alanında kalem oynatabilecek profesyonel yazarlığa geçmeye itiyordu. Bir arkadaşım, korkarak, ürkerek gittiğimiz Beyazıt Üniversitesi'nin oralarda Vedat Bey'in (Günyol) çalıştığı kitaplığı buldum, derdimi anlattım utana sıkıla. Vedat Bey'le tanıştık, paramı verdi. Beni hikâyemden dolayı kutladı ve teşvik etti."*¹⁰

Yazarın hikâyeciliğiyle adını duyurmaya başlamasıyla, art arda *Türk Dili* dergisinde hikâyeleri çıkmaya başlar. *Yeni İstanbul* gazetesinin ödül yarışması açtığını duyunca

⁹ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşim

¹⁰ Afet Ilgaz, "Hayatım", *Gündoğan Edebiyat*, S. 5, Kış 1993, s. 52

roman yazmaya karar verir. Ve ilk romanı *Eşiktekiler* romanı ile 1959 Törehan ödülünü kazanmasıyla edebiyat dünyasında büyük sükse yapar. Bu ödülünden sonra Orhan Hançerlioğlu, kendisine “Dişi Sait Faik” benzetmesini yapar.

“Siz dişi Sait Faik’siniz” diye iltifatlar etti. Şu dişi kelimesine oldum bittim alışamadım oysa kadınlık kariyerinde dişiliğin de önemli bir rolü vardır. Bunu bir yazar olarak bilmem gerekirdi.”¹¹

Yazar, bu benzetmeden utandığını da belirtir.¹²

Ödül aldığı romanını, aile içi olayların ve toplumdaki sınıfların çeşitli sorunlarının işlendiği hikâye kitapları izledi: *Bedriye* (1963), *Başörtülüler* (1965), *Toprak* (1963), *Halk Hikâyeleri* (1972), *Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail* (1974), *Ölü Bir Kadın Yazar* (1983)¹³

Afet Ilgaz; 1960’lı yılların edebiyat hayatında zirve yaptığı dönem olduğunu belirtir. 1965 yılında *Başörtülüler* hikâye kitabıyla Türk Dil Kurumu Hikâye ödülünü alır. 1963 yılında yayımlanan *Toprak* hikâye kitabı, içeriğiyle Türk edebiyatında ilk sayılabilecek bir eserdir. İtalya gezileri sırasında yazdığı *İnsancıklar* adlı oyun mansiyon ödülü alır. 1970’lerden sonra hikâyelerden çok romana ağırlık veren yazarın *Yol* romanı da Türkiye Yazarlar Birliği’nce Yılım Romanı ödülünü kazanır. *Toprak İnsanları* kitabı ve çocuk kitabı olarak yazdığı *Annem Annem* dizi haline getirilir ve halk tarafından çok sevilir. Bu konuda yazar şunları söyler:

¹¹Afet Ilgaz, “Hayatım”, *Gündoğan Edebiyat*, S. 5, Kış 1993, s. 52

¹²27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşim

¹³Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık

Yayımları, İstanbul, 2000, s. 197

“İki tane kitabım TRT’de dizi yapıldı. Biri Toprak İnsanları, diğeri Annem Annem. İkisini de Sema Okay yaptı. Annem Annem’in rejisörü Kartal Tibet’di. Önemli oyuncular oynadı. Mesela Halil Ergün, Adile Naşit, Suna Pekuysal, Güngör Bayrak. Toprak İnsanları gündüz, Annem Annem akşam dizisi olarak yapıldı. Annem Annem çok sükse yaptı. Perşembe günleri akşam TRT’de drama saati vardı. O zamanlar böyle özel kanallar neredede. Ve çok ağlattı, çok sevdirdi kendini dizi. Kartal Tibet Yeşilçam usulü onu melodram hâline getirmişlerdi. Hatta duyardım ben, perşembe günü kına gecesi yapan kadınlar ara verir, izlerlermiş. Onu izledikten sonra tekrar başlarlarmış. Hatta o da ödül aldı. “Yılın Televizyon Gazetecileri” ödülü verilir her yıl. Sema Okay onun televizyon yapım ödülünü aldı. Ayrıca Günaydın gazetesi halk anketi yapmış. Tuna Oflazoğlu’nun 4.Murat ile benim Annem Annem bu ankette birinciliği paylaştı.”¹⁴

1970’li yıllarda hayatındaki durgunluğu ise şu şekilde ifade eder:

“1970’lerde herşey durdu. Durmaya başladı demeli daha çok. Bana acı çekmeye başladığım sıkıntıların bir ödülü olarak lütfedildiğine inandığım küçük kızımı büyütüyordum. Öğretmenlikten ikinci kez ayrılmıştım. İkinci evliliğin hayatıma getirdiği büyük çalkantıların içinden çıkmaya çalışıyordum.”¹⁵

1954 yılından beri yazı hayatında var olan Afet Ilgaz, birçok ilke imza atmıştır. 2010 yılında çıkan son romanı *Sorgu ve Derviş*’den sonra hâlâ yazı hayatında varolduğunu gösteren yazar, “Yeniden hikâye yazmayı düşünüyor musunuz?” sorusu

¹⁴ 27.03.2011 kendisiyle yaptığım söyleşim

¹⁵ Afet Ilgaz, “Hayatım”, *Gündoğan Edebiyat*, S.5, Kış 1993, s. 52

üzerine; “Hiç belli olmaz, bir şey yazmama sebep olursa, neden olmasın.” cevabını verir.”¹⁶

2.Eserleri:

Yazarın başlıca eserleri şunlardır:

Romanları:

- 1) *Eşiktekiler (1961)*
- 2) *Aşamalar (1977)*
- 3) *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi (1987)*
- 4) *Garip Bir Dava (1987)*
- 5) *Sendika (1987)*
- 6) *Ad Semud Medyen (1991)*
- 7) *Yol (1993)*
- 8) *Yolcu (1994)*
- 9) *Menekşelendi Sular (1997)*
- 10) *Ermiş (2000)*
- 11) *Sorgu ve Derviş (2010)*

Denemeleri:

- 1) *İtalya Mektupları (1961),*
- 2) *İbnü'l Vakt (2000)*

¹⁶ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşim

3) *Ateş Denizinde Yol Alan Gemi* (2001)

4) *İkinci Güneşi* (2004)

5) *Statükocu Dana* (2005)

6) *11 Zabit 11 Subay* (2009)

7) *Yarım Kalan Devrim* (2009)

Çocuk Kitapları:

1) *Annem Annem* (1974)

2) *Değişen Sevgiler* (1976; “Yaz Göçebeleri” adıyla 1992)

3) *Çocuklar da Savaştı* (1979)

4) *Karadaylak* (1992)

5) *Filiz Büyüyor* (1992)

Çeviri:

1) *En Güzel İtalya Hikâyeleri* (1962)

Hikâyeleri:

1) *Bedriye* (1963)

2) *Başörtülüler* (1965)

3) *Toprak* (1968; “Toprak İnsanları” adıyla 1971)

4) *Halk Hikâyeleri* (1972),

5) *Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail* (1974)

6) *Ölü Bir Kadın Yazar* (1983)

7) *Kazdağı Öyküleri (2000)*

Bu yedi hikâye kitabının içindeki öyküler ise şöyledir:

1) *Bedriye*

Afet Ilgaz'ın ilk hikâye kitabı olan bu kitap Yeditepe Yayınları tarafından İstanbul'da 1963 yılı Eylül ayında basılmıştır. Kitap birbirine bağlı dokuz hikâyeden oluşur.

Bunlar; “Bedriye I”, “Koruklar”, “Korku”, “Kısır Çember”, “İnsanlar ve Çocuklar”, “Sevmek”, “Bedriye’ler ve Çocuklar”, “Bir Aşk Mektubu” ve “Bedriye Sorunu II” dir.

2) *Başörtülüler*

Afet Ilgaz'a 1965 TDK Hikâye ödülünü kazandıran bu kitap Yeditepe Yayınları tarafından İstanbul'da 1964'te basılmıştır. Beş hikâyeden oluşan kitapta yer alan hikâyeler şunlardır: “Nine”, “Başörtülüler”, “Aşk”, “Evlilik”, “Ev Hizmet İşçileri”.

3) *Toprak İnsanları*

İlk basımı 1968'de *Toprak* adıyla yapılan kitap, Sınıf Yayınları tarafından 1972 yılında *Toprak İnsanları* adıyla ikinci kez basılmıştır.

Başlıksız birbirine bağlı on iki hikâyeden oluşan kitabın son iki bölümü ikinci basımda kitaba eklenmiştir. Daha önce *Türk Dili* dergisinde Yol I ve Yol II adlarıyla yayımlanmıştır.

4) *Halk Hikâyeleri*

Sınıf Yayınları tarafından 1972 yılında basılmıştır. Kitap on bir hikâyeden oluşur. Bu hikâyeler şunlardır:

“Gülten ile Niyo”, “Fidan ile Necati”, “İdamlık Hakkı ve Gülbahar”, “Simin ile Hesna Hanım”, “Pembe ile Ramazan”, “Âşık Fatma”, “Kapıcı Hasan ile Zengin Kızı”, “Şerife ile Kâmil Efendi”, “Ali Osman ile Seniha”, “Yürüyüş”, “Hasta Adam ile Küçük Kız”

5) Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail

İlk basımı 1974 yılında Sınıf yayınlarından çıkan kitabın ikinci basımı 2004 yılında İz Yayıncılık’tan çıkmıştır. Kitapta yer alan on hikâyenin isimleri şöyledir:

“Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail”, “Arabın Yalellisi”, “Beyler Koğuşundaki Hulusi Bey”, “Tanıklar”, “Bayburtlu Necati”, “Çay”, “Lise Müdürü”, “İmralılar”, “Süngülüler” ve “Ekmek Torbası”dır.

6) Ölü Bir Kadın Yazar

1983 yılında Yazko tarafından basılan kitapta yirmi hikâye bulunur. Yirmi hikâye, kitapta şu şekilde gruplandırılmıştır:

1957-1959 (*Türk Dili*): “Sahur”, “Tiyatro”, “Dişi Bencillik ve Mor Diken”, “Küçük Evim”, “Beylik Acı”, “Bir Öğretmenin Günlüğünden”, “Parça Parça”

1974-1976 (*Türk Dili-Yansıma*): “Hamam”, “Paralı Yatılılar”, “II. Mevki”,

1980-1983 Yeni Öyküler (*Gösteri-Yazko-Türkiye Yazıları*): “Ağır Ağır Gelen Yalnızlık”, “Sarhoş Bir Öğretim Üyesinin Yaratılmasının Güçlüğü”, “Menopoz”,

“Ölü Bir Kadın Yazar”, “Yaşantılar”, “Avize Temizleyici Sıvı”, “Öyküsü Kaybedilmiş Yazar”, ”Yaratıcılık”

7) Kazdağı Öyküleri

Yazılıp bazı dergi ve gazetelerde yayımlandıktan on beş yıl sonra kitap haline getirilen bu hikâyelerin ilk basımı İz Yayıncılık tarafından 2000 yılında yapılmıştır.

Kitapta yer alan altı hikâyenin isimleri şöyledir:

“Aşk Büyüsü”, “Havva ile Altınyürek”, “Sağır İbrâm ile Konikon”, “Deve ile Çocuk”, “Köylülerin Aklını Karıştıran Dönüşüm”, “Gerçeği Asmak İsteyen Köylüler”.

Bir de kitap olarak basılmamış *Yeditepe* dergisinde çıkan hikâyeleri vardır.

Yeditepe Dergisindeki Hikâyeleri:

- a) “Hayır Tekrar Ağlamıyacağım”: *Yeditepe*, 16-30 Kasım 1961, S. 51, s. 10,11, 12
- b) “Dilencinin Kızı”: *Yeditepe*, 1-15 Haziran 1962, S. 64, s. 10-11
- c) “Ev Sahiplerinin Yası”: *Yeditepe*, 1-15 Eylül 1962, S. 70, s. 10,11,12.

3. Sanat ve Edebiyat Görüşleri

Edeyatın farklı türlerinde eser veren Afet Ilgaz, 19.yy Rus gerçekçilerinden etkilenmiştir. Gerçekçi yönünü, Rus edebiyatının gerçekçilerinden alan yazar bu konuda şunları söyler:

“19.yy gerçeklerini tanıdım. Çok çok fazlasıyla etkilendim. Belki de on, on beş kez okumuşluğum vardır. Tolstoy’dan çok etkilendim. Onda bir ruh vardır. Hayatı, gerçeği tam aksettirebilmek için bütün edebiyat malzemelerini kullanır. Ayrıca ironiyi kullanır. Belki de bendeki ironi ondan kalmadır. Alaycı bir üslubu vardır.

Bendeki bu ironi de ondan kalmadır belki de. Alaycı bir üslup vardır bende de. Ama hep kahramanlarımın yanındayım. Hep mutlaka iyi bir yan bulurum. Kahramanlarıma kıyamam. Eleştirirken bile onların yanında olmak isterim. Bu insana verdiğim değerdir. İnsanın kolayca harcanmasına tahammülüm yoktur. Tolstoy'da da bu vardır. En kötü adamı bile anlamaya çalışır. Mesela Tolstoy, Savaşve Barış'da Moskova yanarken, Moskova valisi şehir yanarken kaçar. Onu bile anlamaya çalışır. Bu hayata verilen değerdir. Bu tabiatıma çok uygundu. Tolstoy'un çok etkisinde kaldım. Sonra Netoçka Nezvanova romanı çok etkilendiğim romanlardan.”¹⁷

Doğal anlatımı ve oluşturduğu kişilerin hep yanında olmasıyla dikkat çeken yazar sanatın tanımını “sanat artı emek” olarak yaparken, sanatı hüznün ve ızdırabın beslediğini söyler.¹⁸

İlk hikâyelerinde görülen toplumsal yaşamı alaya almasındaki anlayışın değişmesini şu sözlerle belirtir:

“İlk öykülerimden başlayarak günlük yaşamı, toplumsal yaşayışı iğnelemek, küçümsemek ve bunu coskularla belirtmekti içimdeki öz. Simdi günlük yaşamı, küçük yasamları, ne fazla duygulanıp abartarak, ne de küçük görücü küçümsemelerle süzmek hakkını kendimde buluyorum. O türlü bir sanat anlayışının çağımıza, çağımızın insan ve sanat anlayışına da uygun olduğunu sanmıyorum.”¹⁹

¹⁷ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşim

¹⁸ Ayşe Kara, “Afet Ilgaz Öyküsü”, Ağustos-Eylül 2005, S. 10, s. 143-145

¹⁹ Afet Ilgaz, “Hayatım”, *Türk Dili Dergisi*, S. 171, Aralık 1965, s. 213

Türk edebiyatında bir kadın hikâyeci olarak bu türü daha ileriye götürerek, kendisinden sonra yeni hikâyeye damarları açan Afet Ilgaz²⁰ için eserlerinde yaşanmışlık çok önemlidir. Bu konuda şunları söyler:

*“Ben, dedim, yaşanmadan yazılmış şiiri de, düz yazıyı da okumam. Yaşanmamış bir olayı tanımak, onu sevmek, yazmak olacak iş değil. Bunu yazan ya şiirlerinde, ya işinde yalan söylüyor. Sanatın yalan lâfları ustalıklarla dizmek olduğu devirleri biz doğmadan gelmiş geçmiş.”*²¹

Realizm ve toplumsal gerçekçilik anlayışıyla yazdığı eserlerinde yazarın görevini şu şekilde belirtir:

*“Bir sanatçı elbette “memleket gerçekleriyle ilgilenecek. Ama önce memleketiyle, memleketinde yasıyan milyonlarla, onların “insan” olarak gerçekleriyle ilgilendikten sonra.”*²²

4.Hikâye Anlayışı

Edebiyat alanının farklı türlerinde eser veren Afet Ilgaz, ilk olarak hikâyeleriyle yazı hayatına atılmıştır. Bütün estetik kaygılardan uzak, insanı merkez alarak yazarken, hikâyelerinde sorumluluk bilinci taşır. İnsanı bütün yönleriyle ortaya dökerken, bu kişileri yanlış yola sevk eden nedenleri de sorgulattırır. Hikâyelerinde olay yok denecek kadar azdır. İnsanların sorunları, ruh hâlleri vardır. Hayatın bir kesiti anlatılır. Merak ögesi yoktur. Bu özellikleri nedeniyle hikâyeleri çoğunlukla durum hikayesi niteliğini taşır. Anlatmak istediklerini ‘hikâye’ türünde daha kolay

²⁰ Ömer Lekesiz, “Yeni Türk Edebiyatında Kadın Öykücüler”, s. 43

²¹ Afet Ilgaz, “Cadı Kazanı”, *Varlık*, S. 511, 1 Ekim 1959, s. 11.

²² Afet Ilgaz, “Cadı Kazanı”, *Varlık*, S. 511, 1 Ekim 1959, s. 11

anlattığını düşünen yazar hikâyeleri için ‘öykü-roman’ tanımlamasını yapar. Bu konuda şunları söyler:

“Kişileri, olayları, konuyu kaldığı yerden döne döne alıp işlemek hoşuma gitmiyordu. Başladığım olayı, konuyu ya da her neyse onu, başladığım gibi, sonuna dek götürmek ve bitirmek ve bir daha ona dönmemektir hoşuma giden. Söyleyeceklerim bitmediyse ya da konum ilginçliğini sürdürüyorsa, onu başka bir öykümde anlatmak daha çok işime geliyordu. Bu yüzden benim öykülerim hep “roman öykü” ya da “öykü-roman” biçiminde gelişir. Öykünün içine sığamadığımı anladım ama yaşama bir öykücü gözüyle bakmaya da alıştım.”²³

Yazarın konularının çeşitliliği ve anlatmak istediklerinin hikâye türüne yetmemesi nedeniyle bazı hikâyeleri birbirinin devamı niteliğini gösterir. Bu özellikleri taşıyıp yazarın deyimiyle ‘öykü-roman’ tanımlaması yapılabilecek üç hikâye kitabı ‘*Bedriye, Toprak İnsanları, Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail*’dir.

Bedriye, başlıkları ayrı olan dokuz hikâyeden oluşurken; *Toprak İnsanları* başlıksız birbirine bağlı on iki hikâyeden oluşur. *Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail* kitabı da on hikâyeden oluşur. Hikâyelerde hapishane yaşamı ana konuyken bazı kişiler de ortaktır.

Yeditepe Dergisi’nde yayımlanan “Hayır Tekrar Ağlamıyacağım” ile “*Ev Sahiplerinin Yası*” birbirinin devamı niteliğinde hikâye kitaplarıdır. Hikâyelerinde genelde orta ve alt tabakaya mensup kişileri anlatır. Böylece yoğun olarak tipleşme dikkati çeker.

²³ *Türk Dili (Türk Öykücülüğü Özel sayısı)*, Temmuz 1975, s. 35

Afet Ilgaz hikâyelerinde, toplumdaki soyutlanmış değil de toplumu yansıtan insanlara değinir. Çoğunlukla fedakâr anne tipi, besleme tipleri geniş yer kaplar. Olayları, mekânları, kişileri gözlemiyle, insanın iç gerçeğini ortaya çıkarmaya çalışmasıyla realist akımıyla birebir örtüşen yazarın ayrıldığı nokta, kendi düşüncelerini gizleyemediği noktadır. Parantez açarak çoğu hikâyesinde düşüncelerini belirtir. Kimi zaman alaya alır, dalga geçer. Hikâyelerinde; gerçeklik, toplumun değer kaygıları, sınıf farkları ve kuşak çatışmalarını sıkça işler ve sorgular.

II. BÖLÜM

AFET ILGAZ'IN HİKÂYESİ

A. ANLATICI

1. Anlatıcı Tipler

a. Tanrısal Konumlu Gözlemci Anlatıcı

Afet Ilgaz, kitap olarak yayımlanmış toplam yetmiş üç hikâyesinden elli iki hikâyesinde tanrısal konumlu gözlemci anlatıcıyı kullanır.

Bedriye, Başörtülüler, Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail, Kazdağı Öyküleri kitaplarının bütün hikâyelerinde;

Toprak İnsanları'nin ilk on bölümünde;

Halk Hikâyeleri kitabındaki “Ali Osman ile Seniha”, “Yürüyüş”, “Hasta Adam ve Küçük Kız” hikâyelerinde;

Ölü Bir Kadın Yazar kitabındaki “Tiyatro”, “Dişi Bencilik ve Mor Diken”, “Beylik Acı”, “Hamam”, “Paralı Yatılılar”, “Çocuk Sevgisi”, “Uçak Yolcuları”, “Ağır Ağır Gelen Yalnızlık”, “Sarhoş Bir Öğretim Üyesinin Yaratılmasının Güçlüğü” hikâyelerinde tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı hâkimdir.

Örneğin *Bedriye* kitabından bir alıntı:

“Çocuklar Bedriye'yi bir hale yola koydular her şeyden önce. Saçlarını kestiler, yıkadılar. Başındaki korkunç kara at nalı küçülünce sevimlileşti. Kesme pek güzel olmamıştı gerçi. Ensesindeki saçlar ustura istiyordu. Bir berber eli istiyordu. Kimi yerleri çarpıkça, yamukça oldu ama kızın yüzü açıldı. Yanaklarının duru pembesi iyice göründü. Üstünü başını da düzelttiler, annelerini kızdırmak bahasına.

*‘Güzelliği kusur mu kaldı’ diye bağıryordu onları böylesine önem vererek Bedriye’yle uğraşır görünce.’*²⁴

Yazar, burada dışarıdan gözlemci olarak hem olan biteni izliyor gibi neler yapıldığını anlatırken hem de kişiler hakkında değerlendirmede bulunuyor. Kızın, saçının kesilmesiyle sevimli olduğunu anlatırken, yorumunu katıyor. Olayı aktarırken de anlatma yolunu tercih ediyor.

Başörtülüler hikâye kitabından;

*“Aşağıdan, iki üç kişinin yardımıyla bitkin ve hasta bir halde nine çıkıyordu. Üstü başıyla korkunçtu. İnsanı bu görünüşüyle bir yabancının yanında yerlerin dibine sokabilirdi. Eski, çiçekli pazen giyitlerin üstüne, çizgili pazenden yapılmış pamuklu hırkalar giymiş, başını yemenilerle kat kat bağladıktan başka alnından çatkılarmıştı. Entarisinin altından düz pazenden sarı bir donun lastikli parçaları sarkıyordu. Ondan sonra da kara çorapların üzerine giydiği yün yörük çorapların nakışları görülüyordu. Şişman gövdesini ölen dedenin sağlam bastonuna yüklemiş, yanlarından dolayı yengenin, arkasından da yengenin gelininin iteklemesiyle dikçe taş merdivenden çıkmaya çalışıyordu.”*²⁵

Yazar, olaylar karşısındaki nesnellliğini, kişiler hakkındaki düşüncelerinde yitirir. Ninenin giydiği kıyafeti anlatırken, bu görünüşüyle insanı utandıracağını belirterek kendi düşüncelerini, yorumunu katar. Bu şekilde davranmasıyla topluma bakış, gözlemcilik konularında birebir örtüştüğü realizm akımından uzaklaşır.

²⁴ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 10

²⁵ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 8

Toprak hikâye kitabından üçüncü bölüm:

“-İmam amcam nasıl oldu? Kara Mustafa nasıl oldu? Daha ötekiler,faiz parasıyla gücüne güvenerek zeytinlikleri kapadı kapatıverenler?

-Ee, oldular işte.

-E, oldular işteymiş.

-Tabii öyle ya.

-Hadi canım anne, anlıyorsun ama, inatçısın dedem gibi. Dediğim dediksin. Aslında sana suç bulmam ben. Bunca çileyi çektikten sonra, bu yaşa geldiğin hâlde, hâla mutlu olamadıktan sonra, insanlara senden tam bir sevgi bekliyemem. En çabuk öfke duyulacak olanlar da kendilerini hiç mi hiç savunamayanlar da yoksullardır her zaman’’²⁶

Yazar, burada evin kızı ile annesi arasında geçen konuşmayı gösterme yöntemiyle aktarır. Anneye, kadına ve fakir insanlara bakış açısını evin kızının ağzından aktarır. Kadın çile çeker. Evin annesi ezilmişliğin verdiği yükü çevresindeki insanlara sevgi besleyemez. Fakir insanlar ise her zaman hor görülür ve buna rağmen parasızlıkları yüzünden kendilerini koruyamazlar.

Halk Hikâyeleri kitabından “Hasta Adam ve Küçük Kız”:

“Kalktı oturdu yatağının içinde. Çevresine bakındı. Yaşlı kadını gördü. Yüzünü duvara dönmüş uyuyordu. Ne yağmuru, ne rüzgârı ne de hasta adamın seslenişlerini duyuyordu.Kız ona özendi. Onun gibi uyumayı hem de korkmadan, üşümeden,uyanmadan uyumayı istedi. Kalktı. Yatağını sürükleyerek sedirin önüne

²⁶ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 45

getirdi, girdi içine. Bir elini de yorganında uzatarak yaşlı kadının yorganının altına soktu. Onun yaşayan sıcaklığını duydu, uyudu.” ²⁷

Yazar evin besleme tipindeki küçük kız Ümmü'nün iç dünyasını anlatır. Kızın psikolojisini ön plana çıkarır. Küçük kızın iç dünyasında kopan fırtınalara rağmen, yaşlı kadının elinin sıcaklığını hissetmesi, ona yaşamın belirtisini hissettirir. Yaşlı kadın hiç bir şeyi duymaz, ne rüzgârı ne de yaşlı adamın bağırmasını. Sanki yaşamıyordur. Küçük kızın yatağına yattığında, kadının sıcaklığını hissetmesini; yazar özellikle “yaşayan sıcaklığını duydu” diyerek vurgular. Bu onun yaşam belirtisidir. Ve küçük kız, bunu hissederek uykuya dalar.

Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail kitabından “Arabın Yalellisi”:

“Şükrü, ortaya konuşuyor, bakışlarını hiçbir yöne çevirmemeye dikkat ediyordu. Daha çok da Yüzbaşı'daydı gözleri. Başını ‘Ne adamlar be!’ der gibi iki yana salladı. Çok kızmış gibi sinirli sinirli güldü, önüne baktı:

-Ne dinliyorlardı?

Şükrü olayı anlatmak için biraz durdu, toparlandı.

-“Söylesene! Nereyi dinliyorlardı”

-“Nereyi dinleyecekler efendim...” dedi. Şükrü şaşırmış, radyo dinliyenlerin bulunduğu yana doğru öfkeli bir bakış fırlatmıştı. Kahire'yi açmışlar imanına kadar... Arabın yalellisi... Sırası mı şimdi efendim, uyuyacağız.” Yüzbaşı, Şükrü'den önemli açıklamalar dinlemeye hazırlanıyordu. Verilecek cevaptan ve bu cevabın getireceği olaylardan, insan olarak kaygılandığını, bıkkınlığını saklayamayan bir

²⁷ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 133

bekleyişi vardı. Bu karşılıktan hoşnut mu olsun, kızsın mı, bilemeden şaşkınlık içinde, önce Şükrü'ye sonra radyo dinleyenlerin yattıkları duvar dibine doğru, sonra da bütün koğuşa şaşkın ve sert bir bakış fırlatarak kapıyı çekip kapadı.”²⁸

Yazar, anlatma ve gösterme yöntemini kullanarak bizi bu sefer mahkûmların dünyasına konuk eder. Olayı izlemiş gibi anlatırken, mahkûmların davranışlarına yorumunu da katarak dayanışmalarını gözler önüne serer.

Ölü Bir Kadın Yazar kitabından “Paralı Yatılılar”;

“Çocuğa bir dolap verdiler. Küçük kardeşine de biraz önce bir dolap vermişlerdi. Derme çatma, kilitsiz, içinde gözü olmayan, pis, çirkin şeylerdi hepsi de. Onların içine güzel hiçbir şey konamaz, onlar hiçbir şekilde güzelleştirilemezlerdi. Oysa anne çocuklarının dolapları için pek çok şey hazırlamıştı. Yeni çamaşırlar almaya çalışmış, eskilerini yıkayıp ütümüş, sandığından işlemeli yastık kılıfları, elbezleri, peçeteler çıkarmıştı. Mendillerini çoraplarını diş fırçalarını ve macunlarını tek tek seçerek, özenerek koymuştu çantalarına.”²⁹

Yazar, her şeyi bilen edasıyla yatılı okula verilen çocukların durumunu, anlatma yoluyla nakleder. Dolapların çirkinliğini, güzelleştirilemeyeceğini vurgularken, çocukların annesinin sandıktan çıkartıp özenle hazırladığı eşyalarla yurt eşyalarının tezatlığını gözler önüne sermek ister.

Kazdağı Öyküleri kitabından:

²⁸ Afet Ilgaz, *Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.30

²⁹ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 92

*“Ne yaparsanız yapın da büyüyle savaşmak gerektiğinden, yahut böyle hurafelerden söz etmenin bile doğru olmadığından, örümcek kafalı hocalardan, bunlara kanan saf, hatta cahil halkımızdan söz açmayın! Açmayın da Halil Abimizi, Hoca’yı, Kandilasan’ı, Bekçi Bekir’i ve beni gücendirmeyin!”*³⁰

Yazar, burada birebir okuyucusu ile konuşur. Hocalar hakkındaki düşüncelerini ve halkın bilgisizliğini, saflığını âdeta okuyucusuna haykırarak anlatır. “Beni gücendirmeyin!” diyerek okuyucusuna özellikle kendini belli eder.

b. Özne Anlatıcı

Yazar yirmi bir hikâyesinde özne anlatıcıyı kullanmıştır.

Toprak İnsanları kitabının ikinci basımında eklenen son iki bölüm;

Halk Hikâyeleri kitabındaki “Gülten ile Niyo”, “Fidan ile Necati”, “İdamlık Hakkı ile Gülbahar”, “Simin ile Hesna Hanım”, “Pembe ile Ramazan”, “Âşık Fatma”, “Kapıcı Hasan ile Zengin Kızı”, “Şerife ile Kâmil Efendi”;

Ölü Bir Kadın Yazar kitabındaki “Sahur”, “Küçük Evim”, “Bir Öğretmenin Günlüğünden”, “Parça Parça”, “II.Mevki”, “Menapoz”, “Ölü Bir Kadın Yazar”, “Yaşantılar”, “Avize Temizleyicisi Sıvı”, “Öyküsü Kaybedilmiş Yazar”, “Yaratıcılık” hikâyelerinde özne anlatıcı kullanılır.

Halk Hikâyeleri kitabından “Fidan ve Necati”:

“Geçen yıl Malatya’da felç oldim. Benimki zehirli guvatırmış, hem de dişisiymiş, gazıdıkça çıkarmış. O, Eskişehir’deki doktor beni emeliyet ederken sinirlerimi de

³⁰ Afet Ilgaz, *Kazdağı Öyküleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 13

gazimiş de onun için felç olmuşim. Burdakiler ele diyir. Ayaklarım aha bu ellerim gibi bele, ters döndi idi. Gene galkıp buraya geldim. Kan, serum eyi ettiler işte bu kader. Temam iki aydır gene buradayım. Bıktım yatmaktan, entari giymeyi unuttim, Malatya'yı özledim, vevimi özledim, Necati'yi özledim."³¹

Yazar, Fidan'ı kendi ağzından konuşturarak kendi yaşadıklarını anlattırır. Yöresel dilini de kullandırtmayı ihmal etmez.

Ölü Bir Kadın Yazar kitabından "Sahur";

*"Demin aklıma Descartes gelmişti. Bu durumda ondan uygun bir kurtarıcı bulamadım. Hoşgörür bir bilgin tavrıyla hafifçe gülümsedim, "Dayı, dedim, bizim algımız-müdrüke-çok dardır. Biz onunla pek belli ve pek az şey bilebiliriz. Oysa bir de irademiz var. İrademizin özgürlüğü geniş. O daha pek çok şeyi anlamak isteyecek. Bir insan sınırlı bir algılamayla sınırsız bir iradeyi karşılayamaz. Şüphemiz ve yanlışımız bundan doğuyor."*³²

Kız, inançsız olan dayısına Allah'ın varlığını ispat ettirmeye çalışırken anlatma ve gösterme yöntemini kullanarak iç dünyasını sorgulattırır.

Yazarın kitap olarak basılmış hikâyelerinin bütünü değerlendirildiğinde yetmiş üç hikâyesinden elli ikisinde tanrısal konumlu gözlemci anlatıcı, yirmi birinde özne anlatıcı kullanıldığı görülür. Bu anlamda değerlendirildiğinde tanrısal konumlu anlatıcıyı kullandığı hikâyelerinde, yazarın kişilerin ruh dünyasında olup bitenleri izlemiş gibi aktardığı, gözlemci tavrıyla bunu yansıttığı ve akıllarından geçirdiklerini

³¹Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s.38

³² Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983 ,s.12

de her şey vakıfmişçasına anlattığı; özne anlatıcılığı kullandığı yirmi bir hikâyesinde de, kişilerin, kendi yaşadıklarını, duygularını, düşüncelerini birebir kendi ağızlarından anlattıkları görülür.

B. İÇERİK

1. Konular

A. Toplumsal Konular

a. Aile: Toplumun en küçük birimi olan aile yapısı; anne baba, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerden oluşur. Türklerin örf ve âdetlerinde aile yapısı her zaman önemli olmuştur. Türk aile yapısı eskiden geniş aile yapısındayken, artık özellikle büyük şehirlerde çekirdek aile yapısına kavuşmuştur. Geniş aile yapısı dediğimiz kavram anne, baba, çocuklar, gelinler, damatlar ve torunların bir arada yaşadığı topluluktur. Çağdaş topluluklarda ve özellikle büyük kentlerde, bu geniş aile yapısı kendini çekirdek aile yapısı dediğimiz anne baba ve çocuktan oluşan aile yapısına bırakır. Kırsal kesimlerde bu geniş aile yapısı devam eder. Çünkü küçük bölgelerde ekmeğini kazanma işi birlikte yapılan bir çalışmanın sonucudur. Şehirlerde ise her birey kendi yaşam mücadelesini sürdürür. Ve bu durum aile içindeki ilişkilere, dengeye de yansır. Geniş aile yapısının daha katı sınırları vardır. Örneğin gelinin, çocukların evde pek konuşma hakkı bulunmaz. Ama çekirdek aile yapısında her bireyin bağımsız olması, evde eşitlik ilkesini oluşturur. Her bireyin saygı çerçevesinde kendi fikirleri söyleme hakkı vardır.

Afet Ilgaz'da aile konusu; daha çok kadın üstünden, kadının aile içindeki yerini vurgulamak üzere ele alınırken, aile altında görünmeyen sorunlar ve geniş aile yapısında yetişen yaşlı insanlar ile çekirdek aile yapısındaki gençler arasındaki

yetiŖme koŖullarının farklılığından kaynaklanan çatıŖmalar üzerinedir.Yazarın en sık iŖlediđi konulardan biridir.

Kitap olarak basılmıŖ yetmiŖ üç hikâyesinden yirmi üç hikâyesinde aile yaŖamını anlatmıŖtır. Ailenin günlük yaŖamına sık sık değinen yazar, ailenin görünen mutluluk tablosunun altındaki sorunları, aile kiŖileri arasındaki kuŖak farkını ve bireyler arasındaki kültürel düzeyin etkisini de gözler önüne serer.

Bedriye kitabının bütününde,

BaŖrtller kitabındaki “Nine” ve “BaŖrtller”,

Toprak İnsanları'nın ilk on bölümü,

l Bir Kadın Yazar kitabındaki “Küçük Evim”, “Paralı Yatılılar”, hikâyelerinde aile konularına farklı bakıŖ aılılarıyla değinir.

Bedriye kitabındaki “Bedriye”, “Koruklar”, “Korku”, “Kısır Çember”, “İnsanlar ve Çocuklar”, “Sevmek”, “Bedriyeler ve Çocuklar”, “Bir AŖk Mektubu”, “Bedriye Sorunu II” hikâyelerinde Bedriye besleme tipinin yanında aile tablosunun altındaki asıl gizlenen gerçekleri anlatan Afet Ilgaz, ailenin gündelik yaŖamını anlatırken, ailedeki kadınların sindirilmıŖliđini vurgular. Yarattığı Bedriye besleme tipi üzerinden aile bireylerinin kendi içinde yaŖadıđı çatıŖmaları da anlatır. Anne babaların çocukları ile arasındaki kutuplaŖmalar okuyucuya hissettirilir.

Yazar, kitabın baŖında “roman-hikâye” tanımlamasını yapar. Kitaptaki hikâyeler birbirinin devamı niteliğinde ve bütünlük içinde olduğundan hem romanı hem de

içinde bulunan dokuz hikâye tek tek ele alındığında hikâyeyi andırması bakımından yazarın bu tanımlaması doğrudur. Kendisi de bu şekilde olduğunu doğrular.³³

Kitabın birbirine bağlı dokuz hikâyesinde, Anadolu kasabasından gelerek İstanbul'daki öğretmen evine sığınan kitabın merkezindeki kişi konumunda olan Bedriye, bu ailenin bütün ev işlerine koşturur. Zaman zaman azarlanır, zaman zaman dövülür, zaman zaman da aile bireylerinin kendi içinde vicdan muhakemesi yapmalarına neden olur.

Yazarın Bedriye'nin dramını yansıtırken özellikle vurgulamak istediği o günün şartlarında aydın tanımlaması yapılabilecek ailenin yaşantıları, kendi iç dünyalarındaki bocalamaları ve aile içindeki kadın olgusunun harcanmışlığıdır.

Kitabın ilk hikâyesi olan "Bedriye Sorunu I"de; Ahmet Bey'lere sığınan Bedriye'nin ve Ahmet Bey'in kaynanasının yaşadıkları uyum sorunu anlatılır. Onlar yaş uçurumuna ve kuşak farkına rağmen yüreklerinde aynı duyguları, aynı korkuları hissederek.

"Dede öldükten sonra Nine'nin ağırına gitmişti bu sevmeydiği kente gelmek ama, zorunlu kalmıştı buna. Yaşlıydı, hastaydı. Karmaşık duygular içindeydi. Yaşlanmış olmaktan, ölecek olmaktan, iş yapamamaktan, istediği gibi yiyip içememekten, sevilmemekten, çirkinleşme olmaktan ölesiye korkuyordu. Bedriye'ye her ne kadar bağırp çağırır, kötü sözler söylerse de onu kendine bu korkunç gıyitler içinde kızından, torunlarından yakın buluyordu. İkisi de, biri seksen, biri dokuz yaşında aynı korkular, kuşkular, özlemler (ilçeye, evlerine bolluk bahçelerine) içindeydiler. Bundan sonra gelecek günleri sessiz sedasız beklemekten başka yapacak işleri

³³ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşim

olmadığını biliyorlardı. Yürümelere için başkalarının çizdiği yollar vardı. Hattâ yollar yoktu. Hiçbir şey yoktu. Gelecek diye bir şeyleri yoktu, her şeyden önce. Böyle, geleceksiz insanlar olarak yaşamaktan güzeli ve rahatı düşünülemezdi aslında. Eğer günler tok, hastaliksız, rahat geçiriyorsa.”³⁴

“Yürümelere için başkalarının çizdiği yollar vardı. Hattâ yollar yoktu. Hiçbir şey yoktu.” derken yazar, kaderi başkaları tarafından tayin edilen, yaşamlarının planı başkalarının elinde olan ve geleceklerini göremeyen Nine ile Bedriye’nin duygularını ninenin iç çözümleme yöntemiyle sunar. Onlar, aralarındaki farklara rağmen aynı yolun yolcularıdır. Hayatın ilmeği başkaları tarafından boyunlarına geçirilmiş, nereye sürüklenmek isterlerse oraya giden kişilerdir. Yazar, Ninenin neler düşündüğünü, onun psikolojisini dışarıdan gözlemci olarak aktarmıştır.

“Koruklar” hikâyesinde; Bedriye balkonda ezilmiş asma koruklarını kendisi atmasına rağmen, üst komşunun torunlarına şüpheleri yönlendirmiştir. Bedriye’nin umarsamazlığıyla evde farkını hissettirmesi, ama ilk kez söylediği yalanla evde herkesin güvenini kaybetmesi okuyucuya anlatılır. Yazar, bir yandan da aile bireyleri arasındaki yaşam farkını vurgular.

“Öğretmen Ahmet Bey’in kızı o yaz bilmem nerede açılmış olan dil derslerine devamla başladı. Oğlu da tâ kıştan kararlaştırmış, bu yaz arkadaşlarıyla İstanbul’un bütün gezilmesi gereken ve gerekmeyen yerleri tanıyacaktırlar. Kız da oğlan da tiril tiril yazlık entarilere, hafif bağlı ayakkabılara, içinde ders kitabı olmyan-mendil cep kitapları ,tarak, süs eşyası, eşarp, mayo, yiyecek bulunan-sevimli çantalara, bütün

³⁴ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 8

bunları değerlendiren tanıdık yaz güneşine kavuşunca ana babalarından özür dilediler. Ordan buradan okudukları, yerli şarkılarla dinledikleri, bir kısım manzumelerden akıllarında yer etmiş semtleri, bir de kendi anılarını katarak tatmak istediler. Ayrı ayrı, ya da aynı topluluklar içinde –ana babalarına öyle diyorlardı ama bu gezilerin bu kadar istekle yapılması için demin sayıp döktüğümüz özellikler yetmez-kendilerini İstanbul’un yazlık insanların, yazlık görüntülerinin içine attılar. Kaynana hanım da asıl memleketi olan bir ilçedeki gelinine misafirliğe gidince Ahmet Bey’in hanımı Bedriye’yle yalnız kaldı. Ahmet Bey evde, okullar açıkken bulunduğundan daha çok kalamıyordu. Kaldığı zamanlarda gazetenin altından uzanmış pijamalı bacaklarını görürdünüz sadece.”³⁵

Afet Ilgaz , burada aile kişilerinin yaşantıları arasındaki farkı vurgular. Evin kızı ve oğlu kendilerini gezmek için dışarı atarken, evin annesi evde Bedriye ile yalnız kalır. Yazar, Ahmet Bey’in evde hiçbir işe yardım etmeyen biri olduğunun özellikle altını çizer. O okumuş biri olmasına rağmen, evde çalışan karısına yardım etmez. Bu kadının işidir. Kadının ezilmişliğini bu şekilde kabul eder. Aile reisidir, öğretmendir ama kadının yıpratılmasının üzerinde durmaz. Ona göre olağan budur.

“Korku” hikâyesinde, Ahmet Bey’in kızının evlenmesi konu edinilirken, Ahmet Bey’in kendi doğrularıyla kızının isteği arasında bocalaması ve kendi içinde yaşadığı çatışma okuyucunun gözleri önüne serilir.

“Ahmet Bey kızını da oğlunu da üniversiteyi bitirmiş görmek isterdi. O zaman belli ki gelinle damat da o yolda birisi ve hatta daha âlâsı olacak ve Ahmet Bey’lerin evi o

³⁵ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 12-13

çevrede saygıyla bakılıp temkinle laf edilir bir ev sayılacak. Kızına tanınmış bir ev istediğini sadece karısına çitlatmıştı. Ya zamanın ad yapmış söylevcilerinden biri, ya ülkü sahibi bir iş adamı, ya sevimli ve yırtıcı bir bilgin, nebileyim kendisiyle bütün mahellenin övüneceği bir adam işte. Kızı, kızının duyguları, istekleri, düşünceleri, ne yalan söylemeli bu koskocaman hayallemeler yanında ancak bir tekneye doldurulup üstü kapatılacak süprüntülere benziyordu. Gel gör ki şimdi süprüntüleri, çer çöpleri göz önüne almak gerekiyor.”³⁶

Ahmet Bey aile reisidir. Ona göre kızı okuyacak, üniversiteyi bitirecek, o çevreden biriyle evlenecek ve herkes Ahmet Bey’e saygı duyacak. Ahmet Bey, kızının duygularını başta, süprüntülere benzetirken yani gelip geçici hevesler olup görünürken, sonunda “göz önüne almak gerekiyor” diyerek karşı konulamaz kabul edişini anlatır. Yazar iç çözümleme ve iç söyleşme yöntemiyle aile babasının çatışmasını gözler önüne serer.

“Kısır Çember” hikâyesinde bütün ayak işlerine koşturan Bedriye’nin okula gönderilmek istemesinin aile bireyleri arasında çatışmaya, anlaşmazlığa sebep olması anlatılırken, ailenin durumu da yansıtılır.

“Bir gün oğlu , “Baba şu kızı okula verelim” demiş de Ahmet Bey “Hadi canım, ne yapacak o okulu!” diye surat asmıştı. Bunda da biraz haklıydı. Evdeki dört aydın insanın rahat edebilmesi için bir o kadar insanın da kendini harcaması gerekiyordu. Yıllar yılı bu harcanan insanlara türlü adlar takılagelir. En kutsalı ve düzenbazcası da anneliktir belli ki. O, gözler kamaştıran kadınlık laflarıyla, gürültüye getirildiği

³⁶ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 21

için kimsenin üzerinde düşünmeye vakit bulamadığı evlilik telaşesi arasında; türlü yavanlıklar ve bayağılıklarla örtülüp bastırılan anne kutsallığı altında neler, ne çamurlar, ne uçurumlar gizlidir.”³⁷

Yazar, burada Ahmet Bey’in aydın bir zümreyi temsil etmesine rağmen kendisiyle çelişen düşüncelerinin altını çizer. Hâlbuki Ahmet Bey, “Bu memlekette, okuma yazma bilmeyen, ilkokula gitmemiş tek kişi kalmamalı.” düşüncesini benimseyen birisidir.³⁸

Burada özellikle Ahmet Bey’in tutarsızlığına şahit olunurken, onun düşüncelerinin soyut bir ülküde oluştuğu da gözler önüne serilmiş olur. Kadının itilmişliğinin gürültüye getirilerek gizlendiğini ama açıldığında anlaşılacak istendiğinde, gizlenen gerçeklerin altındaki acı gerçeklerin çıkabileceği okuyucuya hissettirilir.

Afet Ilgaz’ın kadına bakış açısı genelde yalnızlığı, çaresizliği ve aile içindeki konumu üzerinedir.

Bu hikâyede ailenin durumu ve yaşamları şöyle aktarılır:

“Fakat bu evin sahibi bir öğretmendir. Karısı aydın kafalı, uyanık duyuşlu ve zekidir. İki üniversiteli genç, bir de üniversite bitirmiş damat bu topluluğun üyeleridir. Üstelik her gece konuşulan, acısı çekilen, dil ulağı olmuş bir de ortak dertleri vardır: Yaşadıkları memleketin derdidir bu. Aslında her birinin derdi başka başkadır ya, bir araya geldiklerinde de kendi dertlerinden söz açmaya utandıkları

³⁷ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 31

³⁸ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 30

yahut üşendikleri vakit bu özel dertlerin aşağı yukarı birbirine teğet olduğu noktada birleşirler.”³⁹

Yazar, aileyi kültürlü aydın olarak tanıtırken, onların bu çelişkili davranışlarının birbirleriyle ve kendi içlerindeki çatışmalarını yine Bedriye üzerinden yansıtarak, okuyucusunun ailenin yapısındaki gelgitleri görmesini sağlar.

“İnsanlar ve Çocuklar”, “Sevmek”, “Bedriyeler ve Çocuklar” hikâyelerinde; Ahmet Bey’in kızının Bedriye’ye karşı yaptıklarından dolayı kendi içinde yaşadığı hesaplaşma konu edinilir. Fakat bunlar Bedriye’nin ezilmişliğini, ayaklar altına alınışını, bütün yaşamının başkalarının elinde olmasını vurgulamaktan öteye geçmez.

Ahmet Bey’in kızı, anne babasını şu şekilde anlatır:

“Bu işler, Öğretmen Bey ailesinden bir kişinin başaracağı işlerden değil. Orta halli, orta kuvvetli yüreklere göre değil. Daha büyük, daha geniş yürekler gerek bir insanı sevmek için. Okumuş olmak, incemiş olmak, görgülü, bilgili olmak bir yana, daha doğuştan bir yetenek gerek. Hele bu sevilmesi gereken insan “sevilmese de olan” biri ise...Oysa bir de ana babalılar takımı var öbür yanda.”

“Ana- babalılar denen sınıf, evlâtlar denen sınıfı bahane etmiş. Kimselere gönül vermemişler bu yüzden, hattâ zaman olmuş birbirlerini bile sevememişler de bir takım insanlar taktıkları bu birtakım sevgilerin gölgelerine sığınmışlar. Dışarda kalanlar onları ilgilendirmemiş.”⁴⁰

Ahmet Bey’in kızı, kendi içinde Bedriye’nin ailesi tarafından neden sevilmediğinin muhâkemesini yapar. Anne babaların sadece yüreklerinde çocuklarının sevgisi

³⁹ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 30

⁴⁰ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 45

olduğunu hatta birbirlerine bile yeri geldiğinde sevgi duyamadıklarını açıklar. Birbirlerine bile sevgi duyamayan anne-baba için dışardaki beslemenin önemli olmadığını belirtmek istemiştir.

Yazar, özellikle bazı Türk aile yapılarında aşk ve sevgi duygularının eksikliğine rağmen çocuklar için sürdürülen evlilikleri burada yansıtmak istemiş olabilir.

Ahmet Bey'in kızı da ara sıra evin diğer üyeleri gibi değişik tepkiler verir. Kendi içinde çatışmalar hâkimdir. Bir gün Bedriye'ye acırken, diğer gün onun güçlü yanı karşısında kendisini ezilmiş hissederek hemen toparlanıp, onu yine sindirmeye çalışır. Güçlü konumdaki kendisi olmalıdır. Bunu bütün benliğiyle ancak Bedriye'yi sindirdiği zaman hisseder.

“Ona kendi etek bluzlarından bir takım vererek yeni baştan oyuna yollamayı kurarken, şimdi Bedriye'ye onun küçük bedeninin taşıyamayacağı kadar yüklü bir kin duyuyordu.”⁴¹

Ahmet Bey'in kızının içindeki çatışmalarını ve Bedriye'ye yenilmişliğini kabul etmesinin en dikkat çekici yansıtılması şöyledir:

“Bir gül bahçesinde, bir deniz kenarında, çimenler üzerinde yürür gibi kolaylıkla yürüyordu başkalarının kendisi için çizdiği bataklık, çalılık, pis yollarda, Ahmet Bey'in kızı onu kendisiyle karşılaştırıyordu bazen de, her seferinde kendisini yenilmiş görüyordu. Onu her şeye değer buluyordu çünkü. Okumaya, yükselmeye, sevmeye, mutlu zengin, rahat bir hayatın içinde olmaya. Ama sonra hışımla bağıırıyordu:

-Bedriye, eşek Bedriye hani bana su getirecektin. Hiç kulak asmamaya başladın benim lâflarıma.”⁴²

⁴¹ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 57

Bir an onun güçlü yanını hissederek “bütün mutlulukları hakettiğini” düşünmesi, güçlü yanını kabul etmesi, sonra bir anda onu yeniden ezerek güçlü olmaya çalışmasıyla kızın ikilemi yazar tarafından okuyucusuna usta bir şekilde hissettirilmiştir.

“Bir Aşk Mektubu” hikâyesinde; Bedriye’nin yazdığı aşk mektubu anlatılırken, onun kadın yanı ve duyguları yansıtılır. Aile bireylerine Bedriye’nin sadece beslemeden ibaret olmadığını, onun da bir kalbi olduğu ve aşkı yaşayabileceği hatırlatılır.

“Bedriye her zamankinden daha istekle, kıvraklıkla iş görüyor artık. İlk aşkını yaşamamış hâlâ da ondan ümidini kesmemiş bir kadın gibi hülyalı ve sevimliydi”⁴³

Afet Ilgaz oluşturduğu Bedriye besleme tipine sevgi ile yaklaşır. Okuyucusuna onu sevdirebilir ve onun tarafında olduğunu hissettirir.

“Bedriye Sorunu II” hikâyesinde ise yazar, Bedriye’nin köye gönderilişini anlatır. Bu okuyucu tarafından beklenen bir durumdur. Bedriye’nin hayatı başkalarının elindedir ve onun bütün ezilmişliğine, ayaklar altına alınışına hikâye boyunca sesini çıkarmaz. Bütün bunlar hikâyenin bütün bölümlerinde vurgulandığı için sonunun bu şekilde olması olağandır. Bedriye’nin gitmesiyle aile bireylerinin kendi içindeki çatışmaları hâkimdir. Herkes kendi vicdanını rahatlatma çabasıdadır. Hepsi, Bedriye’ye hiçbir zaman tam anlamıyla gösteremedikleri sevgi, acıma hissini yüreklerinin tüm derinliğinde hissederek. Bedriye onların içinde çoktan yer etmiş, bunu kendilerine bile itiraf edememişlerdir.

⁴² Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 67

⁴³ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 66

Ahmet Bey'in oğlunun düşünceleri şu şekilde aktarılır:

*“Bedriye kuvvetli, Bedriye hepimizden daha kuvvetli .Ona Bedriye'den başka ad takamıyor, sıfat veremiyoruz. Evlât değil, yeğen değil, torun değil, hattâ unutuldu belki kardeş bile değil. O hiçbir sınıfa girmez. O hepimizden özgür ve onun için kuvvetli.”*⁴⁴

Bedriye hikâye kitabının bütününde aile birimi anlatılırken, Bedriye'nin dünyası okuyucuda acıma hissi uyandırır.

Afet Ilgaz'ın *Başörtülüler* hikâye kitabındaki; “Nine”, “Başörtülüler”, “Evlilik” hikâyelerinde yine aile üyelerinin kendi içlerinde çatışmaları, kuşak farkının aile içinde getirdiği sorunlar ve aile yapıları konu edilir.

“Nine” hikâyesinde; kızının evine bakılmak için getirilen yaşlı kadın anlatılır. Kendi çocukları arasında ayırım yapan nine, güçlü kişiliğiyle bir tip hâline getirilir. Nine, gelini torunları ve çocukları arasında kendi yerini bulamaz. Ve Ninenin eski kalabalık ailesiyle alıştığı anane yapısından yeni çekirdek aileye geçişi arasında geçirdiği uyum sorunu başarılı bir şekilde okuyucuya yansıtılır.

Diğer yandan evin babası, bir yandan kızını okutmak isterken bir yandan evin annesinin yaptığı işlerden rahatsız olmaz. Annenin işi olağan bir şekilde ev işi yapmaktır. Küçük kızla babası arasındaki tezatlık da okuyucuya hissettirilir. Babası acılara, yokluklara alışmışken küçük kızın ailesinin yokluğunu düşünememesi, daha hâyal dünyasında bile böyle bir şeye yer verememesi okuyucuya hissettirilir.

“Küçük kız tam bu anda babasına baktı dikkatlice. Anasından söz ettiği sürece ağlamasını ya da ağlar gibi olmasını bekledi. Kendisi onun yerinde olsa ağlardı

⁴⁴ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 49

mutlaka .Anası babası ölmüş olmayı çok korkunç sayıyordu .Böyle bir durumda kalan insanın dünyada yalnız başına, öyle candan iki yakını olmaksızın nasıl barınabileceğin, mutlu olabileceğini kestiremiyordu ”⁴⁵

“Başörtülüler” hikâyesinde genç kızın dini sorgulayışı anlatılırken, bu çerçevede genç kız, anne, baba arasındaki dini anlayış şekillerinin farklılığı yansıtılır. Kız dindar insanları gözlemler. Yazar, bunu da derin gözlem gücüyle yansıtır.

“Büyük kız dinseverdi. Ama onun dinseverliği, annesininkiyle çoğu zaman uyuşmazdı. Sık sık kavga çıkardı aralarında. Annesi onu maneviyatsızlıkla inançsızlıkla sorgulardı. Gerçekten inançsız olan babasıysa onu dindarlaştırmış ve öylece bayağılaşmış bulduğu zaman öfkelenir, tiksindir, onunla konuşmak, içtenleşmek istemezdi. ”⁴⁶

“Başörtülüler” hikâyesi aslında dinî konulu bir hikâye olmasına rağmen, aile bireyleri arasındaki farkı ve yaşamı anlattığı için aile konulu hikâye sınıfında değerlendirilebilir. .

“Evlilik” hikâyesinde ise; evlenecek kızın ailesinin, damat adaylarını araştırması; geleneklerine bağlı, aile kavramının değerini bilen Türk halkının evlenmeden önce evleneceği kişinin tüm yönleriyle araştırılması yönünü yansıtması bakımından önemlidir. Her zaman yaşadığı yerleri, bildiği insanları konu edinen yazarın bu yönü bir kez daha belirginleşir.

⁴⁵ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 10

⁴⁶ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 29

“Adamın evleneceği kız ve ailesi ise o günlerde ellerindeki gelecekteki damatlarının kimlik kâğıdı, bazı araştırmalar için kentin dört bir yanına dağılmışlardı. “Gerçekten bu adam o yaşta mı? İşi parası söyledikleri gibi mi? Ailesi komşular arasında nasıl bilinir? Doğduğu yerlere mektuplar yazmışlar, adamlar göndermişler, soruşturmayı derinleştirmişlerdi.”⁴⁷

Toprak hikâye kitabında; toprağından, memleketinden kopan ailelerin büyük şehirlerdeki yaşam mücadelesi anlatılırken, erkeklerin kadının sırtından geçinmesi, kadınların bu ezilmişliklerine rağmen ailelerini ayakta tutma savaşı da özellikle vurgulanır.

“O bahçeye gitmeyecekler daha. İstanbul’da evleri dükkânları, uzun zaman önce başladıkları işleri var. İstanbul’un sonra en önemlisi, camileri, tiyatroları, deniz kıyıları var upuzun. Onlar da bir çok kişiler gibi, canlarının hiç sıkılmadığını sanarak İstanbul’da otururlar. Çok eskiden köylerinde, sonra kasabada da canları sıkılmazdı. Köydeyken ve kasabadayken bir en ucu vardı ülkenin. Şimdi yok .İstanbul’dan öte bir yer yok. Burada kalıp yerleştiler işte bu nedenle.”⁴⁸

Köyde yaşam savaşı veren insanın hayali İstanbul’a gelmektir. İstanbul hayallerinin şehirleridir. Yazar, insanları psikolojik yönden de tahlil ederek, onların iç dünyalarını taraflı bir şekilde yansıtır. O insanlar için İstanbul son durak yeridir. İstanbul uçsuz bucaksızdır. Oradan öteye gidilecek yer yoktur. Bazısı hayallerinin şehrinde kalıcı olurken bazısı temel değerlerinin sarsılmasıyla kalıcı olamaz ve geri döner. Bazısı

⁴⁷ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 59

⁴⁸ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, 1968, s. 110

uyum sağlamışken, bazılarının da hep içinde, köklerine, köyüne memleketine geri dönme isteği vardır.

Salih Bey'in karısı konuşur:

*“Bizim oraların güzelliği nerelerde burada? Ya insanların çetinliği. Çetin olmalı insan biraz. Çetin olmalı insan biraz, hayvan gibi olmamalı. Komutanları-oğlanları-oraldan büyütmeliyiz, mallarımızın içinde. Eskisi gibi genişlemeliyiz. Satılan yerler bir bir geri alınmalı.”*⁴⁹

Evin annesi çocuklarına şöyle der:

*“Ben ailede birlik isterim, arı gibi çalışsın herkes, kazansın, ün şan, servet sahibi olsun isterim. Ana babanın yanında bacaklar uzatılarak oturulmaz, sigara içilmez, bütün gün kafayı kitap içine sokup çevreyi unutmak ayıptır, insafsızlıktır.”*⁵⁰

Geleneklerine bağlı anne, ailenin olması gereken düzenini anlatır.

Toprak hikâye kitabı da birbirini tamamlar nitelikte ve başlığı olmayan bölümlerden oluşur. Her hikâye kendi içinde ayrı ama aynı tema ve kişilerden oluşur. Yazar Türk toplum yapısına ait değerler yargısını derin gözlem gücüyle yansıtır. Yazar, tanıdığı, yaşadığı çevreyi yansıtırken köylüsü, şehirlisi, yoksulu, zengini aralarındaki mal kavgaları, tartışmaları, aile üyelerinin kuşak farkı neticesinde çıkan çatışmalarını yansıtırken toplum düzenini didik didik eder.

⁴⁹ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, 1968, s. 116

⁵⁰ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, 1968, s. 35

Afet Ilgaz, *Toprak* kitabındaki ninenin kendi ninesi olduğunu ve kendi bölgelerinde (Çanakkale, Ezine) mal kavgalarının çok olduğunu, bunu da hikâyesinde işlediğini söyler.⁵¹

Özellikle konu edinilen hikâyelerin dışında yer yer aile motifine değinen hikâyeler ise şunlardır:

Halk Hikâye kitabından “Fidan ile Necati” hikâyesinde; Fidan, Malatya’lı Necati ile evlenip gittiğinde, geniş bir aileye gelin gitmenin şaşkınlığını şöyle belirtir:

*“Malatya’ya bir geldik ki evde sen de otuz ki ben diyem elli kişi.”*⁵²

“Simin ve Hesna Hanım” hikâyesinde ise öğretmen Hesna Hanım’ın evliliğinde kaynanası ve görümcesiyle birlikte yaşadığını öğreniriz.

*“Ben bir süre daha okumaya savaştım evlendikten sonra. Kaynana görümceyle birlikte oturuyorduk. Akşam eve gelince temizlik ve ev işi yapmak da benim ödevimdi.”*⁵³

Geniş aile dediğimiz, Türk aile yapısının eski zamanlarında ve daha çok kırsal kesimlerde görünen bu yapıda gelin, kaynana, görümce hep bir arada bulunurdu. Öğretmen olan Hesna Hanım’ın da kayınvalidesi ve görümcesiyle oturması dikkat çeken bir unsurdur. Yazarın hikâyelerini yazdığı zaman olan 1970’li yılların aile yapısını anlattığı düşünülürse, pek de yadırganacak bir durum değildir.

⁵¹ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşim

⁵² Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 33

⁵³ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 47

b. Kadın:

Afet Ilgaz da yaşanmışlığın önemli olduğu hikâyelerinde, kadın olgusunu sıklıkla işler. Kadının aile içindeki konumunu konu edinen yazar, bunun yanında kadının ezilmişliğini okuyucuya hissettirirken çalışan kadını, yalnız kadını, kendi içinde boğuşan kadını, güçlü duran kadını farklı bakış açılarıyla irdeler.

“*İnsan neyi iyi tanıyorsa, onu yansıtmalıdır.*” diyen yazar, kadını çok iyi tanıdığı için eserlerinde sıklıkla işlediğini belirtir.⁵⁴

Hikâyelerinde; okuyamayan Anadolu kadınının kentte sindirilip çalışmaya mahkûm ettirilişi, çalışmak zorunda kalan annelerin yaşamları ön plana çıkar. Özellikle yirmi altı hikâyesinde kadın olmanın mücadelesi yansıtılır.

Bedriye hikâye kitabının içindeki dokuz hikâyesinde;

Başörtülüler hikâye kitabının “Nine”, “Başörtülüler”, “Aşk”, “Evlilik” hikâyelerinde

Toprak hikâye kitabının bütün bölümlerine yayılmış bir şekilde;

Halk Hikâyeleri kitabının “Gülten ile Niyo”, “Fidan ile Necati”, “Simin ile Hesna Hanım”, “Âşık Fatma”, “Ali Osman ile Seniha” hikâyelerinde ;

Ölü Bir Kadın Yazar hikâye kitabının “Tiyatro”, “Dişi Bencillik ve Mor Diken”, “Küçük Evim” , “Ağır Ağır Gelen Yalnızlık”, “Sarhoş Bir Öğretim Üyesinin Yaratılmasının Güçlüğü”, “Menapoz”, “Yaşantılar”, “Avize Temizleyicisi Sıvı”, “Ölü Bir Kadın Yazar”, “Yaşantılar”, “Öyküsü Kaybedilmiş Yazar”, hikâyelerinde kadın konusu farklı bakış açılarıyla incelenir.

⁵⁴ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşim

“Bedriye” hikâyesinde dayak yiyen, ezilen Bedriye’nin dramı gözler önüne sürülürken, yazar bir yandan da evin annesinin sindirilmişliğini anlatılır.

“...Yıllardır aynı şeyleri yapmaktan, geceleri herkes kitap okurken dikiş dikmekten, gündüzleri aynı kişiler için yemek pişirmekten gizliden gizliye bir sıkıntı duyar gibi oluyordu.”⁵⁵

Yazar Ahmet Bey’in kadınlar hakkında düşüncelerini şöyle anlatır:

“Şu kadınlara bak, der.Niçin yaşadıkları belli değildir.Gene de üçüncü perdeyi sevinçle beklerler.”⁵⁶

Kadınların üçüncü perde diye nitelendirdiği yaşlılık evresini sevinçle bekledikleri anlatılırken; olağan, rutin bir şekilde hayatlarına devam etmelerinin altı çizilir. Bir şekilde, Ahmet Bey için de olması gereken budur. Bu da yazarın Ahmet Bey’in düşüncesini yansıtması bakımından önemlidir.

Ahmet Bey’in oğlu tarafından ise, kadının, toplum tarafından tüketildiği şu sözlerle aktarılır:

“Bu kadın annesi, annedir. Harcanmış bir cinsin alabildiğine harcanan bir kişisidir. Annesine baktıkça ağlayası gelir. Bir insan her yıl bir orhanı kesilseydi “harcanış”, yok ediliş, kuruyuş yine bu kadar korkunç olmazdı. Üstelik onu azar azar kemirenler, tüketenler, bu duruma koyanlar da kendileri.”⁵⁷

“Harcanmış bir cinsin alabildiğine harcanan bir kişisidir.” derken annesinin aile bireyleri arasındaki itilmişliği gözler önüne serilir.

⁵⁵ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşim

⁵⁶ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 24

⁵⁷ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 35

Başörtülüler hikâye kitabındaki “Nine” hikâyesinde yaşlı kadının hayatta yaşadıkları ve kendi dünyasında yalnızlığa mahkûm oluşu anlatılır.

*“Nine yaşlıydı, yalnızdı, köyünden uzak, yakınlarından uzaktı.Yeni alışkanlıklarına başlamak için çok geç olduğunu seziyordu”*⁵⁸

Seksenine yaklaşmış ninenin kocası ölünce, bakıma muhtaç olduğu için hayırsız oğlu ile kızına muhtaç duruma düşmesi ve ninenin köyüne olan bağlılığıyla bu durumu aşamaması yansıtılır.

“Başörtülüler” hikâyesinde, farklı bir bakış açısıyla kadınların gözünden kadın olmanın kötülüğü yansıtılır. Bu da dikkat çekici bir noktadır.

“Önce arkadan gelen kadınlar başladılar söylenmeye. Hiç beklemediği halde(annesi de romatizma ve bacak ağrılarından dertliydi çünkü.) annesi de katıldı buna:

-Şu bizim kadınlarımız kadar pis “mahlûk” yoktur. Nereye gitseler orayı pisletirler. Böylelerini sokmamalı camilere, ama nerden bilirsin...

-Erkekler böyle yapmazlar işte. Ne pislikleri ne gürültüleri vardır. Engin çongul bir de çocuklarını getiriyorlar.

*-Hadi hadi konuşmayın,gürültü etmeyin. Müezzin çıkıp kovacak şimdi hepinizi. Kız bu pisliklere, gürültücülükle, her türlü kötü özelliklere sahip bulunmakla suçlandırılan kadınlar topluluğunun bir kişisi sayılmaktan utandı.”*⁵⁹

⁵⁸ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 7

⁵⁹ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 33

Kadınlar, erkekleri tarafından ezilmenin, eve mahkûm edilmenin olağan görünmesinin sürekli bilinç altına itilmesiyle kendi kendilerini eleştirecek duruma gelmişlerdir. Yazar, kadınların ağzından “erkekler böyle yapmaz işte” diyerek kadınların da onları farklı yere koyup, üstünlüklerini kabul ettiğini, dikkat çekecek şekilde yansıtır.

“Aşk” hikâyesinde yasak aşk konu edinilirken, genç kızın kadın duyguları ve istekleri vurgulanır:

*“O yaşlarda bedeninde çulğınca isteklerin dolaştığını duydu.Bazen okulda dersteyken,evdeyken ya da herhangi bir yerde bedeninin zorlandığını duyuyor; düşüncesini,duygularını o zorlayıcı gücün buyruğuna veriyordu”*⁶⁰

“Evlilik” hikâyesinde, ise aşkın eksikliğine rağmen evliliğine sıkı sıkıya bağlı kadının yaşamı anlatılır. Kadın içindeki duyguların eksikliğine rağmen, kendini evine, kocasına adanmıştır.

*“Tuvalet masasındaki süslü, şişelere bir şişe daha eklemek, dolabındaki naylon çamaşırlara bir başka renk çamaşır daha katabilmek, dolapları açıp karşıdan içindekilerin düzgün sıralanışını, kapıya dikilip odanın pembeler içindeki tatlılığını görmek ona öpüşmekten, buna benzer şeylerden daha çok tad veriyordu. Ev kadınlığına, ev hanımlığına tutkuyla sarılmıştı.”*⁶¹

Toprak kitabında, mutsuz evliliklere rağmen mecburiyetten süren yaşamlar anlatılır.

⁶⁰ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 40

⁶¹ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 56

Dördüncü hikâyesinde, Hasan karısının şehirli kadınlar gibi giyinip açılmasını isterken şöyle der:

“Ben senin kocam, ne dersem onu yapacaksın”

Ninenin oğlu Hasan ailesi ile birlikte, köyden kente göç eğilimin başladığı zamanlarda, köyden İstanbul’a göç etmişlerdir. Bir müddet zaman geçtikçe kentin yaşamına özenip benliğini kaybeden Hasan, karısının da şehirli kadınlar gibi giyinmesini, açılıp saçılmasını ister. Bunu da gücü kendinde bulup, kadına hiçbir söz hakkı tanımayarak “ne dersem onu yapacaksın” sözleriyle dile getirir.

“Gülten ile Niyö” da, kocası tarafından aldatılan Gülten konu edinilir. Amerikalıların yanında işe giren Niyö bir süre sonra karısının davranışlarını, giyimini kuşamını beğenmez ve başka bir kadına kapılır. Ama Gülten bunu kabullenir, o kadınla birlikte yaşamayı kabul eder ama bu sefer kadının bunu kabul etmemesi üzerine kocası eve uğramaz olur. Sonunda pişman olup geri döndüğünde ise Gülten bunu kabul etmez. Ona olan sevgisinin bittiğini anladığında şunları söyler:

*“Uyyy, Niyazi, ne ettin içimdeki sevgiyi aldın götürdün? Nerelere götürdün? Bıraktıydın ben onu saklıyaydım. Sandığımda saklıyaydım, yastığımın altında saklıyaydım, çamaşır bohçamda saklıyaydım? Su taşıyaydım, dizlerim tutmaz olaydı, kanaviçe işliyeydim gelinlik kızlara, gözlerimin nuru söneydi de, o içimdeki od yanaydı. Niye döndün geldin a Niyazi Bey, sen kimsin şimdi? Nerelerde kaldın, hanisin?”*⁶²

⁶² Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 28

“Fidan ile Necati”de, güzelliğini her şeyin üstünde tutan kadının, hayatındaki her şeyi yitirdiği anlatılır. Sonunda kadının güzelliği de kalmaz, değerini bilemediği evliliğini de yitirir. Fidan, geçip giden günlerin ardından iç dünyasında şunları haykırır:

“Şimdi ben galdim ortada yalnız. Heste, yarı ölmüş, sesi soluğu çıkmıyen, hırliyen, horliyen bir garı. Geceleri öyle horlaram ki ben bu hestelik sebebinde, ta öbür uçtaki koğuşlar uyuyamazlarımış. Ne edeyim, ben mi istedim böyle olmayı? Gencidim, güzelidim, Erzurum’da tekidim. Şimdi hepsi masal oldi, hikât oldi, paralar geldi geçti, anlatsam inanmazlar ki!”⁶³

“Simin ile Hesna Hanım”da, yalnız bir öğretmen kadın konu edinilir. Kadının ağzından evliliklerini ve hayatını dinlerken sonunda hayatını, insan vasfı yüklediği kedisıyla geçirmesi ve kedisinin ölümüyle kendini yaşamdan soyutlayışı konu edinilir.

“Âşık Fatma”da, kadının çatışmaları, yaşamı, çevresindekileri sorgulayışı kendi ağzından anlatılır. Fatma, hayatında bir arayış içindedir. Fatma’nın bu arayışı süresince evli bir adamla yaşadığı aşk konu edilirken, bu duyguları yaşamasını normal karşılamasını, eğer başka koşullarda yetişmiş olsaydı bunun daha farklı sonuçlar çıkaracağı da yine Fatma’nın ağzından aktarılır.

“Ben kadınım. Kadınlığımın bütün mutluluğunu coşkusuunu, mutsuzluğunu acısını sevinçlerini, masallarını vaazlarıma katıveriyorum bazen. Kendi kendime bir şey

⁶³ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 39

daha buldum. Ben erkekler erkek arkadaşlarım kadar yalancı katı ve bencil değilim.”⁶⁴

“Okusaydım, küçükken ah,köylerde kız olarak doğmasaydım, varlıklı ana babadan varlıklı evlerde doğmasaydım, değerli değerli büyüseydim, nazlana nazlana okusaydım, okumamı herkesler izleseydi....”

“...Evimde oturur, Belgin’imle Hayriye’mi büyütürdüm. Onlardan hiç ayrı olmazdım bir saniye bile. Kimse de beni kınamazdı, ben de kimselerden saklanmazdım. Kimselere yalan söylemezdim. Kocamdan başkasına bakmazdım. Tek kocamı severdim, bir tek çocuklarımı severdim, bir tek evimi ve evimin işlerini ve şarkı söylemeyi severdim.”⁶⁵

Fatma, kendisine bu duruma yetiştiği koşulların ittiğini, başka şekilde yetişseydi onun da güzel bir ailesi olup, bağlı olacağını adetâ haykırır.

“Ali Osman ile Seniha” da, terk edilen kadın anlatılır. Yazar, kadından yana tarafını belli ederken; Ali Osman’ın, dedikoduya kanarak karısını terk etmesi sonunda pişman olmasını okuyucuya hissettirir. Gerçek sevginin, güven duymanın değerinin anlaşılması ister.

*“İnsanın ancak sevdiğinin yanındayken başkalarını sevdiğini, bütün insanlara gülümseyebildiğini, bütün insanları dost ahbap bellediğini, bütün insanların gözlerine bakabileceğini, kinsiz, kötülüksüz bakabileceğini o zaman bilmiyordu.”*⁶⁶

⁶⁴ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 72

⁶⁵ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 70

⁶⁶ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 98

Ölü Bir Kadın Yazar hikâye kitabında; “Tiyatro”, “Dişi Bencillik ve Mor Diken” hikâyelerinde kadınla erkeğin duyguları arasındaki farka, kadının içindeki çatışmalara, evlilik hakkındaki düşüncelerine yer verilir.

“Tiyatro” hikâyesinde, birbirlerini tanımaya çalışan kadınla erkeğin tiyatroya gitmesi, konuşmaları ve kadının buluşma gününü günlüğüne aktarması konu edinilir. Yazar, parantez içine sürekli kendi düşüncelerini katarak aktarır.

“Oysaki önce evlenmeli, sonra gezmeli” diye ahlâk kurallarına uygun bir kararla adamın elini sıktı. ‘Önce o eğilmeliydi ’ diye akıllı akıllı kendini savunuyordu. “Yine de sevinmelisiniz” dedi adamın şaşkınlığı karşısında. ‘Her arkadaşlık bu kadar iyi bitmez’ (çünkü arkadaşlıklarda gizli bir evlenme kokusu vardır. Ayakları denk almalı. Evlenmeyi her zaman kadınlar istedikleri hâlde, bunun lafını etmeyi ötekilerden beklerler. Görüyorsunuz ne ben aşağılaştım, ne siz buna katlanmak zorunda kaldınız).”⁶⁷

Yazar, kadınların evlilik teklifini erkekten beklediğinin altını çizerek kendi düşüncesini okuyucusuna gösterir.

“Dişi Bencillik ve Mor Diken” hikâyesinde, yaşlı bir ressam ile genç bir kadının konuşmaları, düşünceleri konu edinilir.

“Dişi Bencillik ve Mor Diken”den bir alıntı;

“Belki bahar gelirken, onu kendileri yaratıyorlarmış gibi farfara yapıp gösterişe girenlere kızdığı için (ve onlar gibi olmak istediği için; belki yalnızları onları o kadar sevdiği hâlde “ben sizden değilim” diyerek ilgisizce acımak istediği için, belki

⁶⁷ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 23

onu yanında göstermekten veya onunla görünmekten hoşlandığı için, belki de kocasından ayrıldıktan sonra babasızlardan sayılmaya başlanmış küçük kızına iyi bir baba olur hesabıyla onunla geziyordu.”⁶⁸

Yazar, kadının erkekle gezmesini kendi içinde sorgulayarak cevap bulmaya çalışmasını kadının dünyasından aktarmıştır. Yazar, kadınların isteklerini şu şekilde belirtir ve dalga geçer:

“Böyle küçücük saygıları görmek isteyen kadınlardır. Kapıdan önce çıkma, otomobilden yardımla inme; yürürken sanki daha başka yürüyemiyormuş gibi dirseğinden tutularak yürüme...”⁶⁹

Küçücük şeylerdir bunlar. Kadın olarak ayakları üstünde durmanın erdemliği daha güzel olmalıdır. Erkeğe ihtiyaç duyuyormuşçasına ondan destek beklemek yazarın tepki gösterdiği bir durumdur ve bunu da parantez içindeki düşüncelerinde bu şekilde belirtir.

“Sarhoş Bir Öğretim Üyesinin Yaratılmasının Güçlüğü”, “Ölü Bir Kadın Yazar”, “Öyküsü Kaybedilmiş Yazar” hikâyelerinde kadın bir yazar olarak var olabilmenin mücadelesini farklı şekilde okuyucusuna sunar.

“Sarhoş Bir Öğretim Üyesinin Yaratılmasının Güçlüğü” hikâyesinde; bir hikâye yazmak ve bunda da konu olarak sarhoş bir öğretim görevlisini anlatmak isteyen öğretim üyesi Afet anlatılır. Yazar, “Yaratılan adam doğru, dürüst, terbiyeli, topluma örnek gösterilebilecek nitelikte, şöyle nasıl söyliyeyim, mert ve kahraman biri

⁶⁸ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 24

⁶⁹ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 24.

olmalıdır.” diyerek kendi gözünden, oluşturduğu kişilerin olması gereken niteliklerini belirtir.

“Ölü Bir Kadın Yazar” hikâyesinde, edebiyat dünyasına eleştiri getiren bir kadın konu edinilir. Kadın istediğini yazması engellenince küser ve yazar bunu ‘ölüm’ imgesiyle anlatır. Kadının, çayırılıkta yaşlı bir kadınla konuşması ise ilgi çekicidir.

Yazar kadın, kadınların aralarında dayanışma olmamasından şöyle yakınır:

“Kadınları çok severim ama erkekler koruyucudurlar. Kadınlarda bu özellik yoktur. Başka ülkeleri bilmem, bizimkiler böyle. Kadınlarımız çok canayakın ve zekidirler, çok tatlıdırlar, acı çekmek için gelmişlerdir yeryüzüne. İyi acı çekerler ama dayanışma deyince toz olurlar.”⁷⁰

“Ağır Ağır Gelen Yalnızlık”ta, kocasından boşanmamak için mücadele veren kadının duygularını yazar özellikle vurgulamaya çalışır. Erkek, kadın boşanmamak için direndikçe kadını hep kendine aitmiş gibi hisseder. Kadının boşanmayı kabul etmesiyle erkek, bir anda kaybetme korkusuyla yüzleşerek kadına tekrar ilgi duymaya başlar. Hikâyenin sonunda, kadının güçlü yanı kadınsı bir duyarlılıkla okuyucuya sezdirilir.

“Sen hep elimdesin sanıyordum. Bugün, seni yitirmiş olmanın korkusunu duydum ve seni özlemiş olduğumu anladım”⁷¹

“Yalnızlık umduğumdan daha da dolu. Umutla dolu hiç değilse. Her şey işte bu kadar, diyemiyorum. Daha kimbilir neler olabilir, diyorum. Hayatın bir insan için

⁷⁰ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 174

⁷¹ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 154

hele bir kadın için, henüz bitmemiş olması, sınırlanmamış olması... Bu duyguyu seviyorum”⁷²

Kadın, boşanmayı her şeyin bitişi olarak görürken, zamanla yalnızlık duygusuna alışır. Yazar, yine burada kadından taraf olarak, onu sonunda yalnızlık duygusuna alıştırmış ve bu duygunun kadının önceki duygularından çok daha hayat dolu olduğunun altını çizmiştir.

“Menopoz” hikâyesinde; menopozun, kadın ruhundaki etkilerinin üstünde durulurken, kadının anlattıklarının sonunda hayal olduğunun anlaşılması, onun iç dünyasında yaşadıklarını daha bir belirgin kılar. Okuyucu daha iyi anlar, çünkü insanın hayal ettikleri özlemlerinin aynasıdır.

Kadın hayalinde yarattığı kocasına seslenir:

*“Birine yaklaşmak istiyorum, diye bağırdım. Bahar ne demek, biliyor musun? Bahar sevgi ister. Benden niye kaçırıyorsun kendini? Oysa dostluğunu, arkadaşlığını, yol göstericiliğini hiç kaçırmazsın. Sadece sadece erkekliğini kaçırsın benden. Neden? Ben senden kadınlığımı hiç kaçırdım mı? En başta ,en kırgın,en yıkılmış günlerimde bile kadınlığımı kaçırmadım. Sığınmak istediğim zaman hep kollarımı açık tutmuşumdur”*⁷³

Yazar, bir yandan da bahar imgesini kullanarak, baharda kuruyan her şeyin güneşle birlikte yeniden yeşermesi, çiçek açması, hayat bulması gibi kadının da tıpkı bahar gibi yeniden canlanmak, taptaze olmak isteğini okuyucusuna hissettirir.

⁷² Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 153

⁷³ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 168

Sonunda ise kadının kendisine sıkıntı veren menapoz durumundan dolayı duygusal dengesinin bozulduğunu ve her şeyin bir hayalden ibaret olduğunu yansıtır.

“-Bunların menapozunle ilgisi ne?”

-Duygusal dengemi korumak istiyorum.Ne olur yardım et bana diye yalvardım.

-Beni kullanıyorsun, diye bağırdı koridorun öteki ucundan.

-Hayır, seninle düş kurmak istiyorum, Yaz düşleri....Seni istiyorum...Son kez...

Kocasının murıltısı kesildi. Zaten benim kocam yoktur. Çocuklarım da. Babil’de yaşamıyorum. İki bankada şarkı söylemiyorum ve opereda çalışmıyorum.”⁷⁴

“Yaşantılar” hikâyesinde, yaşamın sıkıcılığından yakınan kadının kendini sorgulamasını ve yaşamak için hayata dört elle sarılması anlatılır.

“Avize Temizleyicisi Sıvı” hikâyesinde ise, çalışmak zorunda kalan kadının rutin hayatı anlatılırken, kadının iç dünyasında, kocasıyla arasındaki farkı vurgulaması bakımından önemlidir.

Kravatının yerini soran kocasına kadın cevap verir ve düşünmeye başlar:

“-Yerindedir, diye bağırırım.

-Evet ama bulamıyorum.

Yargılama başlamıştır:

“Tâbi bulamazsın. Sen çamaşır dolaplarının gizini ne bilirsin. Elin bir kez değmeye görsün o dolaba. Bir araziye çekirge girmiş gibi olur, tarumar edersin her yanı. Oysa bir sezgiyle yanaşılır dolaplara, daha elini atmadan neyin nerede

⁷⁴ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 153

*olacağını sezer insane Tâbi sen değil. Sen... Sen sevmezsin ki o dolapları, anlamazsın ki... Çamaşırları da sevmezsin. Çünkü onları yıkamadın hiç, onları kurutmadın asmadın, güneşte kuruyan çamaşırın bütün evi kaplayan sabun kokusunu, bu kokunun insana verdiği hazzın değerini nereden bileceksin. Sen çocuğu da sevmezsin. Senden ayrılısam onu unutursun. Çünkü onu büyütmedin hiç, hiç büyütmedin. Onun bezlerini yıkamadın”.*⁷⁵

Yazar, yine burada kadınla erkeğin arasındaki farkı, kadının dünyasından gözler önüne sermiştir. Kadın ev işini yapar, evdeki her eşyanın yerini bilir, bilmek zorundadır. Çocuklarını büyütür, yüreğini ortaya koyarak annelik yapar. Kocasına kadınlık yapar. Yazar, kadının ağzından bunları ortaya dökerken okuyucusunu da etkilemesini, düşündürmesini başarır.

c.Evlilik:

Toplumun en küçük birimi olan ailenin temeli, bir çok toplumda evlilikle oluşur. Özellikle aile kavramının önemli olduğu Türk toplumunda da evlilik en önemli ögedir.

Kadın konusuna sıklıkla eserlerinde yer veren Afet Ilgaz, evlilik konusuna da yine kadın ve aşk konusu üzerinden eğilir. Hikâyelerinde aşkı hissetmemesine rağmen evliliğini sürdürenler, mutsuzluğuna rağmen zorunlu bir şekilde yürütenler, yalnızlığından kurtulmak için evliliği yürütenler vardır. Yanlış evliliğin çocuklara olan olumsuz etkisi de yansıtılanlar arasındadır.

Bedriye hikâye kitabındaki “Korku”;

⁷⁵ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 188

Halk Hikâye kitabının “Gülten ile Niyo”, “Fidan ile Necati”, “Pembe ile Ramazan” ;

Toprak hikâye kitabının genelinde;

Ölü Bir Kadın Yazar hikâye kitabındaki, “Beylik Acı”, “Paralı Yatılılar” hikâyelerinde evlilik konusu hâkimdir.

“Korku”da, Ahmet Bey’in kızının ani bir şekilde kendi isteğiyle evlenmesi anlatılırken, Ahmet Bey’in kendi içinde çatışmaları hâkimdir. Kızını arkadaşı gibi gören Ahmet Bey beklemediği bir anda bu haberi alınca yıkılır ve kızıyla konuşmasında şunları söyler:

*“Sen benim arkadaşımydın, kalbimdin, dayanağımdın. Ben eskimiş evlere döndüm şimdi. İçimde ne bir ışık, ne bir ses, ne bir soluk kalacak. Uğranmıya, uğranmıya unutulacağım.”*⁷⁶

Ahmet Bey için ailede kızı farklı bir yerdedir. Kızının evlenince kendisini unutmamasından korkar. Ama sonunda kızının sevdiği adamı damadı olarak kabul eder ve kızını yine bağrına basar.

“Gülten ile Niyo”da, aldatılan kadının evliliğini her şeye rağmen sürdürmesi, evliliğine sahip çıkması anlatılırken, sonunda kadının kocasına olan duygularının bitmesiyle çarpıcı bir şekilde biter.

“Fidan ile Necati”de, güzelliğini kendine takıntı hâline getiren Fidan’ın değer vermediği evliliğini yitirmesi anlatılırken,

⁷⁶ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 8

“Pembe ile Ramazan”da, kendi çocuğu olmamasına rağmen, kendisini bırakıp giden kocasının çocuklarına annelik yapan kadının kötü giden evliliği anlatılır.

Toprak hikâye kitabının genelinde, mutsuz bir şekilde süren evlilikler vardır. Ninenin kardeşinin kızı olan Süheyla’nın kocası İsmet’in, ninenin oğlu Hasan’ın, karılarına olan tutumları ve mecburiyetten süren evlilikler yansıtılır. Kadınlar kocalarının sürekli kendilerine ettiği eziyetten şikayetçidirler ama boşanmaya yanaşmazlar. Bazen de kocalarının sevilecek, gönül alacak yanlarını söylerler. Evliliklerini sürdürürler.

“Gelinle görümcenin konuşması şu şekildedir:

-Küsmemiz yoktur bizim, şimdi dövüürüz, döneriz şimi barışıırız.

-Ben yılmışımdır eniştenin küsmelerinden, evden kaçmalarından, aylarca iliğimi, kemiğimi kurutur benim.

-Beni dövdü mü, Hasan mutlaka, sevdiğim bir şeyi alır getirir, gönlümü alır. Deli Hamide Âşası, kalk bak sana lokum aldım, leblebi aldım, der.”⁷⁷

“Beylik Acı” hikâyelerinde ise, kişilerin evlilik hakkındaki düşünceleri üzerinde durulur.

“Paralı Yatılılar” hikâyesinde ise, yanlış evliliğin çocuklar üzerindeki etkisi gözler önüne serilir. Kendi ailesindeki kavgalardan kurtulmak için evlenen kadın yanlış tercih yaptığını farkettiğinde iki çocuğuyla yalnız kalmıştır. Şu şekilde aktarılır:

⁷⁷ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 57

“Durmadan kavga eden, birbirini sevmiyen, para bağlarıyla birbirine bağlı bir ananın babanın cehenneme çevirdiği bir evden ancak evlenme yoluyla kurtulabilmişti.”

“Ömrü boyunca erkeklerden saklanmış bir kız olarak karşısına çıkan ilk erkeğe duygusallıkla bağlanmış ve onun peşine takılarak gitmişti. Biraz neşe, biraz bağımsızlık, biraz kendi evini kurabilme düşlerinin ona verdiği korkusuzlukla varlığını gerçekleştirmeye kalkışmıştı. Yanlış başlangıçlar yanlış geliyor. Yanlış gelişen bu evlilikten iki çocuk kaldı.”⁷⁸

Sürekli kavga eden anne babanın yanından, kendi ayakları üstünde durabilmek için ayrılan kadın, duygusallığına kapılıp evlendiği adamla hiçbir şeyin hayal ettiği gibi olmadığını anlamıştır. Yazar yanlış evliliğin çocuklar üzerindeki etkisini ise şu şekilde aktarır.

“Annesiyle babası ayrıldığından beri hiç konuşmuyordu. Annesiyle babası ayrıldığından beri üç yıl geçmişti ve bu üç yıl içinde otuz yıl büyümüş kadar olgunlaşmıştı. Hiçbir şey söylememeyi hiçbir şey istememeyi, kendi kendilerine mutlu olmayı, yakınlarını seveceklerse içten içe sevmeyi, onların sevilecek yanını hatırlayıp geri kalanını unutmayı, sevilecek başka başka insanlar aramayı öğrenmişlerdi.”⁷⁹

Çocuklar, bu durumdan etkilenmişler ve iç dünyalarında kendilerine mutsuzluk veren her şeyden soyutlanarak, sadece kendileri için güzel olanlar anıları hatırlamak istemişlerdir.

⁷⁸ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 95

⁷⁹ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 92

Yazar tarafından yanlış evliliğin çocuklar üzerindeki olumsuz etkisini göstermek için çocukların ruh dünyası da başarılı bir şekilde yansıtılmıştır.

ç. Din:

Çeşitli uygulama, değer ve kurumlara sahip olan din olgusu, insanlara bir hayat tarzı sunar ve onları belirli bir dünya görüşü içinde toplamaya çalışır. Birtakım şeyleri duyma ihtiyacı, bir yaratıcıya bağlanma, inanma isteğiyle de tanımlanabilir. Teslimiyet ve gönülden bağlılık gerekir.

Afet Ilgaz'ın din konusuna yaklaşımı sorgulayıcıdır. İki hikâyesinde özellikle vurgulanır. “Başörtülüler” ve “Sahur” hikâyelerinde işlemiştir.

“Başörtülüler”de kız annesinin ve çevresindekilerin dinî inancını sorgularken, “Sahur” hikâyesinde genç kızın dayısına dinî bilgiler öğretirken kendi inançlarını sorguladığını görürüz.

“Herkes rahat oturmak, rahat namaz kılmak için için bağdaş kurmuş olduğundan yeni gelenlere hemen hemen bir düşmanlıkla bakarlardı. Herkes camide kendini en dindar, en olgun, en okunmuş-eski yazıyla-en kusursuz bulur ve başkalarını küçültmek için fırsat beklerdi. Sonra geçenlerin arasından ya onları küçümseyerek ya da merakla bakarlar, çoğu zamanda günaha girmiş gibi sertlenirlerdi. Büyük kız bunun için annesini kızdırmayı göze alarak her gece câmiye gitmekten vazgeçerdi. Bir cami dolusu kadının dostça olmayan bakışlarını ve sözlerini üzerine çekmemek ya da başkalarına karşı bunlardan biri olmamak için.”⁸⁰

⁸⁰ AfetIlgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 32

İnsanların sahte bir şekilde dinî yaşayışlarını eleştirir. Kız, insanların oraya ibadet etmek için gelmemelerinden, Allah’la başbaşa kalmamalarından ve sürekli gelen gidene bakıp onları aşağılamalarını kabullenemez. Ona göre din böyle olmamalıdır.

Dini yaşayan insanlar sevgiyle yaşamalıdır. Kalıplaşmışlıktan kurtulmalıdır. Yazar bunu bilinçli bir şekilde çevrenin tahlilini vererek yansıtmayı başarır.

*“Bu aynı dakikalarda ayağa kalkıp aynı duaları okuyan, aynı inançla başlarını yere koyan insanlara içten duygularla bağlarla bağlandığını sanıyordu. Aynı şeyi yapmakta oluşlarıyla onları seviyor, onlara inanılmaz derecede bir yakınlık güven duyuyordu.”*⁸¹

Kız, o an aynı duygularla içten bir şekilde hareket eden insanlara yakınlık duyar. Bütün içtenlikleriyle ibadetlerini yaptıklarını düşünür. Camiye ilk girdikleri anda gördüğü insanlardan şimdiki durum tamamen farklıdır. Sonra camiden çıkarken, samimiyetle hareket ettiğini düşündüğü kalabalığın bir anda birbirlerinin önüne geçmek için ezmeye çalışmasına anlam veremez.

*“Kız, kadınlara bağırarak yaşlı erkeklere dik dik baktı. Biraz önce namaz kılarken onu ağlatan, o denli coşturan binlerce kişiden birileriydi bunlar.”*⁸²

Kız, kendi dinseverliğine uygun birini bulamamaktan yakınırken, annesi ve onun gibilerinin dini yaşayış şekillerini hikâye boyunca sorgular.

⁸¹ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 36

⁸² Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 37

Yazar, gösteri hâline getirip insanları yargılayan kişileri eleştirirken, dikkati bu tür insanlara yöneltmeyi başarır.

“Sahur” hikâyesinde de kız inançsız dayısına Allah’ın varlığını ispat ettirmeye çalışır. Kızın bakış açısından yansıtılan bu hikâyede, kız dayısının inancını şu şekilde ifade eder:

“Dayım gökyüzüne bakınca tanrıyı görmek ister. Dua etti mi, eli boş dönmek ister. Dünyayı güllük gülistanlık ister.”⁸³

Kızın dayısı, gözle görebildiği bir şeye inanmak ister. İsteklerinin hemen gerçekleşmesini ister. Kız da kendi içinde gelgitler yaşarken, bunları şu şekilde ifade eder:

“Dayım gibi olmaya eğilen tarafımla, dayımı inandırmaya çalışan tarafın arasında kalarak bunalıyorum.Ama ben inançsızlık edemem. Dayı, demek istiyorum ona, sen de benim yaşımda olsan ve bu yaştan önce O’na aşık bulunmuş olsan, hiç bir şeyin ispatını istemezdim.”⁸⁴

Kız , kendisinin hiçbir şeyi sorgulayamayacak yaşta Allah’ı kabul etmiş olduğunu vurgulamış olur. Kız bir tarafıyla dayısının yanında yer almak isterken adeta “inançsızlık edemem” diyerek haykırır. Yeniden, dayısına şu şekilde konuşur:

“Bak dayı, dedim, insana benzer bir tanrı aramak, bu kadar açık bir ispata hazırlamak gülünç olur. Kurucusuz, sebepsiz bir şey olmaz. Kaldı ki bu kadar düzenli bir evrenin yaratıcısı mutlaka olmalı.”

⁸³ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 10

⁸⁴ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 13

Kız, dayısına Allah'ın varlığını bu sefer de kainattaki düzenden bahsederek kanıtlamaya çalışır. Ama dayısı ibadetlere bile cimnastik gözüyle bakmaktadır.

Bir yandan da, bir tarafıyla dayısına hayranlık duyduğunu saklamaz. Şu şekilde ifade eder:

O, bu inançsızlığıyla belki de bilmeden, ama ona has bir itilişle çevresindekilerden ne de olsa onu ayıran bir itilişle gündelik hayatın dışına çıkmak istiyor. Onu bu yüzden belli edemeyecek kadar çok seviyordum. Sürüden biri, bir şeylerin kölesi olmak istemiyor.”⁸⁵

Kız, neye inandıklarını bilmeden, sorgulamadan sürü gibi yaşayan insanlara tepkili olduğunu belirtirken, dayısının farklı durmasını ise takdir eder.

İki hikâyesinde özellikle konu edinilirken, diğer hikâyelerinde de yer yer dinî motiflere rastlanır.

Toprak hikâye kitabının ikinci hikâyesinde, dede ile ninenin dinsel inanışlarının zayıflaması şu şekilde aktarılır:

“Haksızlığın, kötülüğün dince cezalandırılmadığını görmüşlerdi. Dinsel inançları da zayıflamıştı böylece.”

Çevrelerinde haksızlıkları görüp, bu insanların sürekli yükselmeleri, zengin olmaları ve bunun yanında haklı olan insanların mağdur duruma düşmesi, dedeyle ninenin dinsel inanışlarını sorgulamalarına ve inançlarının zayıflamasına neden olur.

Yine aynı hikâyede inançsız babanın inançlı karısı hacca gitmek isteyince çocuklarından tepki görür. Şu şekilde aktarılır:

⁸⁵ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 14

“-Şimdi de kalkmış hacca gidiyor.

-Ne olurmuş hacca gidersem?

-İkelliğimiz artacak.

-Ne demek o?

-Yani ilkeldik, daha da ilkel olacağız.

-İlkel ne demek?

-Yapacağı bir sürü olumlu iş varken, senin gibi bir kadının kalkıp olumsuz işlere dünya kadar para harcaması, bu durumun övgüsünü, duyurusunu yapmasıdır.

Kız, annesinin hacca gitmesine karşıdır. Sömüren ve sömürülen insana karşıdır.

Annesine şunları söyler:

“Onlara yoksulluklarının nedenini anlatmalısın ve dinin bu işe bir çare bulamayacağını, her şeyin az çalışıp çok yiyenlerin başının altından çıktığını ve yoksul takımının da bunlara karşı birleşmeleri gerektiğini onlara anlatmalısın. Müslüman dinin olumlu yanlarını açıklamalısın onlara. Din severliğin, gerçek dinseverliğin ne olduğunu öğretmelisin.”⁸⁶

Kız, gerçek müslümanlığın, çalışanın hakkını gözetmekle ve daha büyük erdemlerle açıklanabileceğinin altını çizer. Müslümanlıkta haksızlığa, çalışan insanın emeğinin yenmesine yer yoktur.Kız, müslümanlığın gereklerinin, inançlı annesi tarafından daha çok körü körüne bir şeyi yapmak zorunda olduğu için değil, gerçekten hissederek yapılmasını istediğini belirtir.

⁸⁶Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 35

Yazarın, dine bakış açısı hep sorgulayıcıdır. Kendi içinde dinî inanışlarını sorgulayan insanlar, bu düzenin mutlaka bir yaratıcı olduğunu düşünürler. Samimiyetsiz ve körü körüne yapılan ibadetler ise gerçeklikten uzaktır. Yazar, gerçek müslümanlığın erdeminin anlaşılmasını ister.

d. Göç:

Ekonomik toplumsal veya siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi olarak tanımlanır.

Kırsal kesimlerde yaşamının güçleşmesi, toprakların daha çok kişiye bölüştürülmesi, şehirlerdeki istihdam ortamının varlığı, sağlık, eğitim kurumlarının varlığı ve gelişmişliği neticesinde köylerden kentlere göçler oluşur.

Ülkemizde de özellikle 1950'lerden sonra sanayileşmenin neticesinde kısa yoldan daha az emek harcayarak para kazanmak için her türlü imkânın olduğu kentlere göçler başladı.

Afet Ilgaz'ın eserlerinde en çok işlediği konulardan biridir. Gözlem gücüyle gerçekçi bir anlayışla yazdığı hikâyelerinde göç büyük bir sorun olarak sunulur. Kendi köklerinden, geleneklerinden kopan aileler büyük şehre uyum sağlama çabası gösterirken çoğunlukla başaramaz. Başaranlar da geri dönmek isterler.

Yazar, göçün etkilerini, aile bireylerinin üzerinden başarıyla gösterirken toplumsal ve ekonomik etkilerini bütününe yayar. Büyük şehirde saflığını yitiren köylü insanların açgözlülüğüne yenilmesi ve ihtiraslarının kurbanı olması da hikâyelerinde geniş yer bulur.

Toprak hikâye kitabının bütününde, büyük şehirde kaybolan insanın iç dünyaları, çatışmaları, acıları, özlemleri, keşkeleri yer kaplar. Kişiler, oradan oraya sürüklenir. *Toprak* kitabındaki insanlara göre, büyük şehir rahata ermektir. Rahatlık ve modern yaşam demektir.

Ninenin oğlu Hasan'ın karısının kent yaşamına imrenmesi ve kendi yaşantıları şu şekilde aktarılır:

“Karısı ne denli temizlerse temizlesin, ne denli özenirse özensin samanlık kirliydi, avlu kirliydi, helâlar kirliydi, insan içine girince kirlenmiş sanardı kendini. Ne denli düzenlenirse düzenlensin her yerde mutlaka bir düzensizlik, bir karışıklık, bir pislik vardı. Orda burada odun yığınları, gübre yığınları, ağaçların dibine dökülmüş dutların eriklerin, elmaların basılıp basılıp geçilmiş pisliği deli ederdi kadını. Bahçivanın üstü başı pisti, iç donları kapkara olurdu bir haftada, çitilene çitilene erirdi kapu bezleri, kadının elleri yarılırdı sodalı sulara durmaktan. İstanbul'dan eniştelere gele gide kentliğe imrendiler. Kent evlerinde, hele apartmanlarda, silinince bembeyaz olan taşlar, yıkanınca temizlenen balkonlar, pırıl pırıl mutfaklar, küçücük tertemiz duran odalar vardı.”⁸⁷

Kadının ve kocasının bu yaşantıya imrenmesi ve büyük kent özlemiyle göç eden ailenin şehre tutunma çabaları yansıtılır. Herşeyin uzaktan görüldüğü gibi olmadığı, şartların çok çetin olduğu ninenin oğlu Hasan'ın ailesi, kızkardeşinin kızı Süheyla'nın ailesi, ninenin damadı Salih Bey'in ailesi üzerinden anlatılır.

Ninenin kızkardeşinin kızı Süheyla'ya olanlar ise şu şekilde aktarılır:

⁸⁷ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 55

“Onların emekleriyle oynayan toplum düzeni onurlarıyla da oynadı.”⁸⁸

Emek vermeye çalıştıkça toplumun düzeninde savrulan insanlar vardır. Süheyla'nın kötü kadın olarak duyulması da bu toplum düzeninde olağan bir durumdur. Çünkü çalışmak, emek vermek, tutunmak istedikçe şehir onları kabul etmez. Onların köklerinden kopmasını şehir bile kabullenemez. Ya kendisine benzetecektir ya da onları geri yollayacaktır.

Ninenin oğlu Hasan Bey, eniştesi tarafından çalgılı yerlere götürüldükçe bu yaşama daha çok imrenir. Ve karısının açılmasını ister. Mayo giymesini ister. Bu da köyden kente göç eden insanın bilinçsizce geçirdiği değişimin sonucudur.

“Geleli bir yıl oldu, daha adam olmadın. Çıkar şu mantoyu arkandan, aç başını seni öyle istiyorum yanımda.

Yenge çekingendi zaten İstanbul'da, İstanbulluların içinde. O bahçesinde efeydi; yılda bir gittiği, bir ay kadar kaldığı köyünde, kardeşlerinin, yatalak anasının yanında efeydi. Yüksek sesle konuşurdu orada da kimse yadırgamazdı. İstanbul'da apartmandaki komşuları yadırgıyor, yüzüne bakakalıyordu.”⁸⁹

Hasan'ın karısı, İstanbul ile köyünü kıyaslayarak, köyünde, kendi toprağında kendini efe gibi, bu kentte ise kendini sindirilmiş hissettiğini, buraya alışabilmek için uyum sağlamaya çalıştığını belirtir. Ama köklerinde hayat bulduğu zaman, efeleştiğini vurgulaması önemlidir.

Yine yedinci hikâyede Salih Bey'in kızı anlatılırken doktor şu şekilde konuşur:

⁸⁸ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 48

⁸⁹ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 62

*“Hiç de aklına gelmemiş bu köylü kızın ne işi var böyle kentsoylular içinde, kentsoylulara, kentsoyluların yaşantısına, yalanlarına, ikiyüzlülüklerine, sevgisizliklerine katlanmaya, bu yaşayışı sürdürmeye zorunlu mu, diye sormak.”*⁹⁰

Kentin yaşantısının ikiyüzlülük, sevgisizlikle dolu olduğunu yansıtır.

Halk Hikâyeleri kitabındaki “Kapıcı Hasan ile Zengin Kızı” hikâyesinde ; kapıcı adamın, kapıldığı hayaller sonucunda aklını oynatmasıyla, göçün yine olumsuz etkisi anlatılır. Karısının gelmeyişi şu şekilde anlatır:

*“Benim köydeki karı, eteği ile saçı uzun, lâkin aklı kısa karı köyden gelmiyor buraya. Varsa yoksa ona çocukları. Çocukları burada büyütmezmiş, irezil edermiş. Ankara’da insane irezil mi olur, vezir de olur sözgelimi.”*⁹¹

Hasan’ın zengin olma hayalleri kurarkan, aklını oynatması da okuyucuyu etkiler.

Yine “Ali Osman İle Seniha” hikâyesinde Sivas’ın Şuşehri’nden İstanbul’a göç eden adamın çatışmaları gözler önüne serilir:

“Varsınlar okumasınlardı! Benimkiler de okuyor. Ne olacaklar okuyup? Biz köyde iyidik. Köyün derdine alışmıştık. Tarlaya toprağa alışmıştık. Evimize yerimize alışmıştık.”

*“Otuzbeş yıldır köylü olmaya alışmış bir adamım ben. Dertlerimi köy yasasına, köy kafasına göre çözmeye alışmışım. Ya da çözememişim, buna da alışmışım. Burada ben neyim? İstanbul’un içindeyim. Bura mı İstanbul?”*⁹²

⁹⁰ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 85

⁹¹ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 79

⁹² Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 97

Ali Osman kente tutunamayanlardandır. Kente gelmenin pişmanlığını bütün benliğiyle hisseder ve bunu da haykırır. Köy yaşamına alıştığını ama şimdi “Bura mı İstanbul ?” derken beklentilerinin karşılanmadığını vurgular. Ali Osman, kendisinin artık buradan kurtulamayacağını, kurtulsa bile hiçbir şeyin aynı alamayacağını şu şekilde yansıtır:

“Kendi köyünün bildik kişileri vardır. Toprak, mal, para, ekmek, açlık, bir yaştan bir yaşa dek yuvarlanıp ölüme bir an önce koşmak vardı. Onlar köyün dertleri, köyün insanlarıydı. Kente geldiler, şimdi dünya genişledi. Yeni insanlara yeni dertler. Taşın suya atıldığında çevresine yaydığı çemberler gibi, Ali Osman’ın çevresinde büyüyen genişliyen, kök salan çemberler oluyordu. Bu çemberin dışına çıkamayacağı, kurtulamayacağı belliydi.”⁹³

Ali Osman’ın kente göç edince, bilindik köy sorunlarının artık eskilerde kaldığını, şimdi yepyeni bir hayatta yaşam mücadelesine tutunduğunu ve artık burada çevresi tarafından kuşatıldığını anlarız. Ali Osman, karısını kentte dedikodulara aldanarak terk etmiştir. Onun pişmanlığını fazlasıyla yaşar. Ve artık düştüğü durumdan kurtulamayacağını düşünür.

Yazarın göç konusuna bakışı, hep rahat bir yaşama kavuşmak için gelen insanların benliklerini kaybetmesi, bocalamaları üzerinedir. Bunun yanında Salih Bey ve ailesi gibi şehre tutunup, rahat yaşam sürenler vardır ama onlar da sonunda kentteki rahat yaşamlarına rağmen kendi istekleriyle köklerine geri dönmek isterler. Bu da yazarın köy kent ikileminde insanların özlerine sahip çıkmasını, çıkmadığında bocalamalarını ve düştükleri acınası durumlarını yansıtması bakımından önemlidir.

⁹³ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 97

e. Sınıf Farkı:

İnsanların hayatta aldıkları rol birbirinden farklıdır. Aldıkları eğitimle kültür seviyesi yükselen insanların yaşam kalitesi de yükselir. Kişilerin üretimleri ve kazançlarının farklı olması da toplum içinde bir hiyerarşiye sebep olur. Denge unsurunun ince ayarının üstünde ve dışında kalanlar arasında bir yarış oluşur. Toplum sınıflara bölünürken; ezilen sömürülen insan konumundakiler de yükselmek isterler.

Toplum içinde oluşan sınıf farkları, kişilerin yedikleri yemekten, barındıkları yerden, giydikleri kıyafete kadar her alanda kendini gösterir.

Toplumda oluşan sınıf farkı Afet İlgaz'ın sıklıkla işlediği konulardır. Toplumsal hayatı sürekli irdeleyerek gözlemlediği kişiler arasındaki sınıf farkına ve getirdiği ayrıcalıklara özellikle on dokuz hikâyesinde değinir.

Bedriye hikâye kitabının “Bedriye Sorunu I”;

Toprak kitabının bütün hikâyelerinde,

Halk Hikâye kitabının “Gülten ile Niyo”, “Kapıcı Hasan ile Zengin Kızı”, “Şerife ile Kâmil Efendi”, “Yürüyüş”, “Hamam”, “II. Mevki”, “Çocuk Sevgisi”, “Uçak Yolcuları” hikâyelerinde özellikle vurgulanır.

Yazar, “Bedriye” hikâye kitabının ‘Bedriye Sorunu I’ hikâyesinde ninenin ve Bedriye'nin kıyafeti üstünden ayrımcılığını belli eder.

*“Yaşlı kadınla kılıksız Bedriye’yi Ahmet Bey uçakla getirdiğini söyleyince kızıyla oğlu, hele kızı bir zaman şaşaladılar. Bu işde yanlış bir yan gibi geliyordu onlara. Uçağa bu kılıkla birilerinin şimdiye denk binmemiş olduğuna inanıyorlardı.”*⁹⁴

Uçağa binmek zenginliğin, toplumda yüksek bir yer edinenlerin binmesi gereken bir vasıta. Çocuklara göre bu kılıkla binmek imkânsızdır.

Toprak kitabının bütün bölümlerine yayılmış bir şekilde sınıf farkı okuyucuya hissettirilir. Bu sınıf farkı; kırsal yerde yaşayan insanların da şehirdeki insanlar gibi rahat yaşama kavuşmak istemesi, kente gelen insanların eğitimsizlikleri, bu insanların giyim kuşamlarıyla, şehirli, okumuş insanların arasında bocalamaları şeklinde kendini gösterir. Kitapta bir bütünlük içinde işlenmiştir.

Kitabın dördüncü hikâyesinde:

“Yenge çekingendi zaten İstanbul’da, İstanbulluların içinde. Mantosunun, başörtüsünün bu çekingenliğe ayrıca bir şey katmadığını düşünüyordu. O bahçesinde efeydi; yılda bir gittiği, bir ay kadar kaldığı köyünde, kardeşlerinin yatalak anasının yanında efeydi. Yüksek sesle konuşur orada da kimse yadırgamazdı. İstanbul’da apartmandaki komşuları yadırgıyor, yüzüne bakakalıyorlar. Orada köyünde, kasabadaki bahçede her söylediği anlamlıdır, yerli yerine oturur. Kelimeler ağzından yağmur gibi dökülür, biri bile fazla değildir. İçeriklidir, anlamlıdır her cümlesi, gereksiz değildir, bir şey için, bir şeye yaramak için söylenmiştir. Burada öyle olmuyor, ipe sapa gelmeyen şeyler konuşuyorlar İstanbul kadınları. İstanbul’un kenar semtlerinde, apartmanlara kâgir evlere yerleşmiş, tuzu kuru, yiyici, sömürücü

⁹⁴ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 6

kadınlar. Kökleriyle kentsoylu olmıyan ama kentsoyluluğu benimsemiş kadınlar. Ürküntü veriyor bunlar yengeye.”⁹⁵.

Burada, kocasının kendisinden başını açmasını, şehirli kadınlar gibi giyinmesini isteyen kadının isyanı vardır. Şehirli, parası olup, hiçbir iş yapmayan kadınları “tuzu kuru, sömürücü kadınlar” diyerek nitelerken; köklerinden, geleneklerinden kopup şehirli olmaya çalışan, onlara benzemeye çalışan kadınların gülünçlüğü ve aslında acınacak halde olmaları iç çözümlene yöntemiyle okuyucuya sunulur.

Halk Hikâye kitabının ‘Gülten ile Niyo’ hikâyesinde giyim kuşam ve kültürle sınıf farklılığı anlatılır:

*“Amerikalıların yanına girdi ya, görgü, terbiye öğrendi, asrilik öğrendi, hısımlarımızı, akrabalarımızı da beğenmez. Bizim hepimizin akrabaları dışarlıklıldır daha, atamamışlardır üzerlerinden dışarlıklılığı.”*⁹⁶

Gülten, kocasının Amerikalılarla birlikte çalışmasıyla taşralı olan kendisini ve akrabalarını beğenmemeye başladığını söyler.

Bir başka yerde daha çok pekişir:

“Bir gün böyle, pastaneye gitmiştik, tabakta pasta arttı. Ben usulca artan pastayı alıp kâğıda sararak eve, çocuklara götürüyüm, dedim, vay bir kızdı, bir kızdı:

-Domuzun karısı, beni rezil edersin. Böyle Çingenelik etsen olmaz. Ne zaman öğreteceğim ben sana bu insanlıkları diye kavga etti benimle. O da haklı, ben

⁹⁵ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 62

⁹⁶ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 17

dehaklıyım. Benim de çocuklarım yemeden bir şey geçmez bu kör boğazımdan. İsterim ki onlar da tatsın. Analık işte!”⁹⁷

Gülten nihayetinde bir annedir, ve yediği pastadan çocuklarına da götürmek istemiştir. Çocuklarının yemediği bir yemek boğazlarından geçmez. Tipik Anadolu kadınıdır. Bütün fedekârlıklarına rağmen hor görülür, aşağılanır ama yine de “kocam” der, sesini çıkarmaz. Kocasını ise “taşralı, köylü” diye karısını aşağılar. Karısının toplum içindeki ve kendi hayatındaki yerini belli eder.

“Kapıcı Hasan ile Zengin Kızı” hikâyesinde; sınıf farkı, kapıcılık yaparken zenginlik hayalleriyle deliren bir adamın hayallerinden gözler önüne serilir.

“Şerife ile Kâmil Efendi” hikâyesinde, ekonomik durumu iyi olan kadının, fakir kapıcı ailesine acıması konu edinilirken; zenginle fakir arasındaki fark yazar tarafından başarılı bir gözlemle sunulur.

Apartmanda zengin bir konumda olan Şerife Hanım’ın ağzından şöyle aktarılır:

“Aşağıda pis hamam kokulu odada Kâmil Efendi, karısı Şerife Hanım, üç çocuğuyla yaşarlarken, zil sesleriyle karanlık, pis merdivenleri tırmanıyorlar, bize günaydın demek için, bizi değerli yatak giysilerimizle görmek, bize hayran kalmak ve bizi selamlayarak ülkümü için peynir, tereyağı kutusuna bilmem kaç lira vererek vişne reçelleri ,salamlar almaya koşarlardı.”

Yazar, kapıcı ailesinin, apartmandaki insanların hizmetinde bulunmasını ve bunun ayrımını başarılı tahlillerle yapar.

⁹⁷ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 19

“Yürüyüş” hikâyesi, yine bir insanın zenginlik hayalleriyle açgözlülüğünün kurbanı olduğunu anlatması ve zengin insanla fakir insan arasındaki farkı yansıtması bakımından önemlidir.

“Şimdi artık yaşamasında yeni bir evre başlamıştı. Yaban ota tutunmuş, büyümüş, canlılığını sürdürmüştü, şimdi kök salacaktı, sağlamlaşacak, derinleşecek, yanlış toprakların sağlam ve köklü yaban otu olarak çevresini yürüyecek, çevresini kaplayacaktı.”

“Kendini günün birine şu izbeden çıkaracak, aydınlık, zengin evlerde rahat ve bolluk içinde yaşatacak olan bu güce vurgundu.”⁹⁸

Hediye'nin hayallerinde zengin olma özlemiyle kendini tamamen değiştirmesi, ve hayatında yeni bir evre başlatmak istemesi anlatılır.

Yazar, “Hamam” hikâyesinde, insanların kıyafetlerini çıkarınca zengin ve fakir arasında bir ayrım kalmadığını, insanların toplumdaki kendilerine değer verdiren eşyalardan kurtulup soyutlandığında herkesin birey olarak eşit olduğunu da vurgulamak ister.

“Dışarının yorgunluklarından kaçmışlardır bir kez; soğuşundan pisliğinden, giyim kuşam ayırımından ve derdinden de kaçmışlardır.”⁹⁹

⁹⁸ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 11

⁹⁹ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 76

“II. Mevki”de yapılan vapur yolculuğu sırasında insanların maddî gücüne göre vapurdaki yerlere binmesi anlatılırken, Sümerbank’tan halk insanının alışveriş yaptığının yansıtılması da dikkat çekicidir.

“Naylon torbaların üstünde Sümer Bank adları yazılı. Sümerbank’tan alışveriş etmişler anlaşılıyor. Coşkudan tıkanacak gibi oldum.

Geçen yaz basma giysiler giymek için ucuz kumaş gerekmişti de bir ara Sümerbank’an uğramış ne güzel basmalar almıştım. Sümerbank’a benim gibi biraz üstü başı düzgüncelerden pek kimse gelmez. Ne zaman makara almaya, patiska almaya gitsem, mağazada kendim gibi bir tek kendim olurum. Bu halkın devlete olan güveni nedir.”¹⁰⁰

“Çocuk Sevgisi”nde bir tren vagonunda insanlar arasındaki ayırım dikkat çeker.

“İlk vagonlar, tahta kanepeleri ve üst başları yoksulcana yolcularından anlaşıldığına göre ikinci mevkiye ayrılmıştı. Yirmi beş kuruş bir farkla sınıf değiştirmek olanak içine girdiğinden trenlerin birinci mevkileri her zaman daha kalabalıktır. Yoksulluklarına, ezilmişliklerine bir çare bulamayanların çoğu yirmi beş kuruş fazla vererek birinci mevkinin daha bakımlı kanepelerine ve daha iyi giyimli yolcularının arasına karışarak bir yarım saatliğine gerçeğin eziciliğinden kurtulmanın yolunu bulmuş olurlar.”¹⁰¹

Bir süreliğine de olsa ezilmekten, dışlanmaktan kurtulmak isteyen insanlar yirmi beş lira daha fazla vererek bir üst sınıfa geçmiş olurlar.

¹⁰⁰ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 101

¹⁰¹ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 104

“Uçak Yolcuları”nda, radyoda canlı sunacağı bir program katılmak için uçakla İstanbul’a gitmek isteyen kadının uçak seferinin iptal olmasıyla, Anadolu otobüsünde yolculuk yapmak zorunda kalması ve bu yolculuk sırasında ekonomik sınıf farkının yansıtıldığı yolculuk konu edinilir. Anadolu otobüs yolcuları ile uçak yolcuları arasında bir kıyaslama yapılarak bu durum usta bir şekilde vurgulanır.

“Uçak yolcuları aralarında uçağa değin bir yığın şaka yapıyorlar ki otobüstekiler onların değerini anlasınlar. Bu otobüse rastlantıyla düştüklerini, rastlantıyla bir arada oturduklarını anlasınlar. Mühendis olduğunu söyleyen genç havaalanında nasıl viski içtiğini anlatıyor, gülüyorlar.”¹⁰²

Kendilerini üstün gören bu grup, normal şartlarda asla onlarla aynı seviyede olamayacaklarını, aynı yerde bulunamayacaklarını bunun bir rastlantı olduğunu özellikle vurguluyor.

f. Hapishane Yaşamı:

Yazar, özellikle Tophane’deki sıkıyönetim hapishanesiyle birlikte o yılların (1940’lı yıllar) ünlü Sultanahmet hapishanesinden bahseder. Solcuların ve Turancıların barındığı, mâhkumların zincirlere bağlanarak sığınaklara tıkıldığı, yaşam şartlarının zor olduğu Sultanahmet hapishanesi, günümüzde otel olarak varlığını sürdürür.

Hikâyelerinde her zaman kötü insanlarda bile insancıl bir yön bulmaya çalışıp, ürettiği kişilere karşı hep affedici bir yan bulduran yazar *Çeribaşı Abdullah ile İdamlık İsmail* hikâye kitabının bütününde mahkûmların yaşamını, dayanışmasını, aşklarını dünyalarını anlatır.

¹⁰² Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 125

“İnsanı sevdiğini ve bütün insanlarda mutlaka görünmeyen iyi bir yan bulunduğunu söyleyen yazar, ilk hapisane konulu hikâyeyi de kendisinin yazdığını” belirtir.¹⁰³

Kitabın önsözünde yazar şunları söyler:

“Beni en çok etkileyenler de içlerinde kuvvetle muhafaza ettikleri ahlâki değerlerle dikkat çeken halk adamlarının bu hapishanede bile, hatta zincirler içindeyken bile, hatta idama giderken bile, bunları muhafazadaki iç zenginlikleri iç duruluklarıdır. Ben orada Türk halkını anlatmışım. Suçlular listesindeki Türk halkını. Aydınıyla, çingenesiyle, hatta karmanyolacasıyla. Aşkları, özlemleri, acıları, dirençleriyle ve merhametleriyle.”¹⁰⁴

İdama giden mahkûmların bile insanlığını yansıtan yazar, bu kitabında onların dünyasını bütün saflığıyla yansıttığını vurgulamış olur.

“Orta koğuştan oturmaya gelen siyasi tutuklu Remzi de oradaydı. Biraz gerilirde tutuklularla konuştuktan sonra kalkıp koğuşun tek penceresinin önüne yürümüş, dışarı bakmaya başlamıştı. Bu pencere hapishanenin en gözde penceresiydi. Biraz sola yaslanıp da başını uzattın mı, dışarıda, sağa doğru uzanan yolun üzerinde bütün evlerin üstünden, sahnişiyle yükselen bir evin el kadar parçasını görürdünüz. Belki günün birinde bu sahnişinin görünmeyen bir penceresinden bir baş da uzanabilir. Bu evde insanlar vardır. Yaşayan, yiyen, yatıp uyuyan, çarşıya çıkan, konukluğa giden, çamaşır yıkıyan, sevişen, kızan, umutlu umutsuz olan, dövüşen insanlar. Tutuklular bu pencerenin önünde durup, hapishanenin duvarının üstünden görünen ev

¹⁰³ 27.03.2011 tarihinde yapılan söyleşi

¹⁰⁴ Afet Ilgaz, *Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail*, İz Yayıncılık, İstanbul. 2004, s. 5

parçasına elden geldiği kadar yakın olmak isterler. Hapishanenin duvarının üstünden yaşamının sır dolu çekicilini simgeleyen bu eve Remzi de sık sık bakmak isterdi.”¹⁰⁵

Mahkûmların, âdeta yaşamının bir simgesi hâline getirdikleri hapishanenin dışındaki görünen evi sürekli görmek istemeleri, yakın olmak istemeleri hâla içlerindeki umutun, yaşama belirtisinin göstergesidir. Görünen o evde özgürce yaşayan insanlara yakın olmak onlara umut aşılır. El kadar parçası görünen evi özgürlük ve yaşama bir tutarak simgeleştirirler.

Mâhkumların yaşantıları, günlük hayatları, birbirleriyle dayanışmaları konu edinilir. Bu hikâyelerde küçük bir mutluluğun, küçük bir umudun onların yaşantısını nasıl renklendirdiği vardır.

Mahkûmların “kapalı” dediği hücre şöyle anlatılır:

*“Tavanda onbeş mumluk bir ampul soluk ve tuzlu ışıyla içerisini aydınlatmaya çalışır. Bir de kapıdaki üçgen vardır. Bu üçgenden içeriye görebilecek bir yerde durur dışarıdaki nöbetçi. İçerde mahpus, sade içeri kapatılmış değil, nöbetçinin gözleriyle de tutukludur.”*¹⁰⁶

Hapishanenin zor koşulları, mahkûmların dayanmak zorunda kaldıkları durum yazar tarafından etkili bir şekilde anlatılır.

¹⁰⁵ Afet Ilgaz, *Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.67

¹⁰⁶ Afet Ilgaz, *Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.12

Hapishane hayatında sigara onlar için bir yaşam kaynağı olur. Derlenilip konuşulan bir arkadaş yerine koyarlar. “...sigara canlı bir şey, konuşulan, dertleşilen, birlikte gülüp birlikte ağlanan bir arkadaş gibi canlı ve duyarlı bir şey olmuştur.”¹⁰⁷

Hapishane hayatının günlük durumu ise şöyle aktarılır:

“Bir demirin başka bir demire vurulmasından çıkan but tok seslerle gecenin bir saati yerinden fırlarlardı. Bu ses hapisaneyi hapisane yapan, ölümü ve bütün acıları, korkunçluğu simgeleyen bir varlıktı. Onu duyar duymaz koridorlara fırlamak ve tek sıralar olarak dizilmek, sonra yanlarından uzatılmış ağır, uzun zincirin aralıklı kelepçelerine ellerini sokmak, kilitlemesini beklemek gerekiyordu. Sonra ağır ağır hapisane boşaltılır, ister istemez zincirlerini şakırdatarak eski zaman forsalarının kürek çekişlerindeki soluk kesici, kıyıcı düzenle ve aslında ölümden kaçan değil tam tersine, ölüme giden adamların sessiz uyumuyla hapisaneyi boşaltırlar, yokuşa doğru tırmanırlardı.”¹⁰⁸

Yazar, bir şiir okuduğu için hapishaneye atılan Rıfat Ilgaz’ın gözlemlerinden de yararlanarak bu kitabı oluşturduğunu söyler. Yazarın, konu ettiği hapishanelerdeki zor koşullar bütün çıplaklığıyla gözler önüne serilirken, II.Dünya savaşının getirdiği koşullar ve bundan etkilenen mahkûmlar da yansıtılır. İnsana verdiği değerle önplanda olan yazar hapishane hayatını anlatırken de, onların insanca yaşaması

¹⁰⁷ Afet Ilgaz, *Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.14

¹⁰⁸ Afet Ilgaz, *Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.13

gerektiğini vurgular ve okuyucusunu bu zor koşullu dünyada daha anlayışlı olması konusunda düşündürür.

B. Bireysel Konular:

a. Aşk:

Yazarın hikâyelerinde aşk konusu farklı şekillerde ele alınmıştır. Kadın, evlilik, aşk üçgeninde değerlendirdiğimizde özellikle iki kitabında, aşkın yoğunluğu göze çarpar.

Yazar “İdamlık Hakkı ile Gülbahar”, “Âşk” ve “Âşık Fatma” hikâyelerinde yoğun bir şekilde aşkı işler.

“İdamlık Hakkı ile Gülbahar” hikâyesinde idama mâhkum edilmiş adama âşık olan kadının çocuklarının, kadına sırt çevirmesi anlatılır. İdamlık Hakkı’nın karısı, Hakkı’nın üvey kardeşinde gözü olması nedeniyle, Hakkı asker ocağındaiken onu dolduruşa getiren mektuplar yazar. Kardeşlerinin onun toprağını ekip biçtiğini kendisine hiç bakmadıklarını söyler. Askerden dönen Hakkı ise kardeşlerini vurur öldürür ama sonunda karısının dediklerinin yalan olduğunun anlaşılmasının üstüne bile o idama giden yolda bunu itiraf etmez. Bütün bunların yanında, Gülbahar’ın kötü kadın damgası yemesine rağmen aşkına sahip çıkması çarpıcı bir şekilde yansıtılır. Yazar, hikâyenin bitiminde geleneksel halk hikâyeleri tarzında motifler koyarak okurunu etkilemesini bilir.

“Ondan sonra duyarız ki İdamlık Hakkı’nın mezarındaki güller yaz kış her gün bir gül vermiş, daha çoğunu vermemiş. Gülbahar Abla’nın avlusundaki güllerin benzerinden. O güllerin ta kendisi güllerden bir tek gülceğiz her sabah açıp durmuş

o yıldan sonra. Yalnız ölüp giden Hakkı için mi, yalnız kalıp giden Gülbahar için mi, orasını gurbanı olduğum Allah'ım bilir."¹⁰⁹

'Aşk' hikâyesinde, kendisinden yirmi beş yaş büyük bir adamla kızın yaşadığı yasak aşk anlatılır. Küçükken evlenme ve erkek adı dahi duymak istemeyen kız büyüyünce evli bir adamla yasak aşk yaşamıştır.

Toplumda yasağa karşı bir ilgi vardır. Kız küçüklüğünde kendince bazı şeyleri saklamaya gizlenmeye çalışırken, büyüdüğünde bedensel ihtiyaçlarını daha fazla dizginleyemeyeceğini anlar. Adamı sever. Onun boşanmasını isteyemez. Aşk bir müddet gizlice karşılıklı yaşarlar, sonrasında dayanamazlar ve bitirirler. Aşksız ömürleri geçerken bir an acı duysalar da günlerin telaşına kendilerini kaptırırlar. Bütün semt onları dürüst bilir ve bu aralarında gizli bir sır olarak kalır. Toplumun çizgilerini de özellikle belli eden yazar, hikâyesinde yasak aşkı yaşatacak kadar cesur davranırken, toplumun ahlak kurallarını inkâr edemez.

Kız, bu aşk duygusunun kendini nasıl sardığını bilmez. Bunu iç dünyasında, şu şekilde sorgular:

*"Erkek lâfi, evlenmek lâfi, çocuk doğurmak, hattâ dikiş, moda lâfları anılamazdı. Kendini yer bitirir, çevresindekileri de alabildiğine üzerdi, bilinmeden anıldıysa. Onu böyle kısıvrak bağlayan bütün bu dünyalara kapalı tutan, çok yüksek bir kadınlık duygusu mu, çok yaman bir aşkseverlik mi, çok geniş, insanca bir anlayış mı bilemiyordu."*¹¹⁰

¹⁰⁹ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 44

¹¹⁰ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 41

“Âşık Fatma” hikâyesinde arayış içindeki bir kadın anlatılırken, onun yaşadığı aşk da derinlemesine yansıtılır.

Fatma, karısının da kendi arkadaşı olduğu Müjdat’a âşık olur ve “İnsan, yaratılışına ters yaşayamıyor.” diyerek kendini savunur. Kadınlığını bütün coşkusuyla yaşamak isteyen Fatma çevresine yalanlar söyleyerek Müjdat’la aşkını yaşamasını sürdürür.

Yazar, okuyucusuna yine oluşturduğu kişinin yanında olduğunu hissettirir. O kadar saf ve kadının duygularını içli yansıtarak işler ki, okuyucu hikâye boyunca böyle bir aşk yaşadığı için kadını suçlayamaz. Ondan taraf bile olabilir. Yazar hikâyedeki kadının iç konuşmalarını, okuruna durumu dikkat çekecek şekilde aktarır.

“Ama insan yaratılışa ters yaşayamıyor. Müjdat’ın yaratılışı budur. O benim gibidir, kendini bilir, kendine aykırı olamaz. Bunu bir sürdürür, iki sürdürür, üçüncüde gene kendikendisi olur. Birbirimizde ilk gözgöze gelişimizde bütün bunları okudum gözlerinde.”

“Her seferinde ben Müjdat’ı, Müjdat beni, birbirimizi suçlayıp durduk. En sonunda suçluluğumuza inandık ki, iki suçlunun davranacağı gibi davrandık biz de. Suçumuzu yarattık, suçumuzla mutlu olduk. Suçumuzun getireceği bütün cezaları bekliyerek mutlu olduk.”¹¹¹

Yazar, burada Fatma ile Müjdat’ın artık her durumu göze aldıklarını, bununla mutlu olduklarını açıklar.

¹¹¹ Afet İlğaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 68

Afet Ilgâz, hikâyelerindeki kadınlara yasak aşk yaşattırarak kadar cesur yaklaşmıştır. Kadınların çaresizliğini, yalnızlığını ve evdeki sinmiş konumlarını yansıtmalarının yanında kadınsı duygularını, isteklerini okuyucusuna hissettirmiştir.

b. Sanat:

Sanat, yaratıcılığın, hayalgücünün bir ifadesidir. Yazarın, konusu sanat sayabileceğimiz dört hikâyesi göze çarpar.

Bunlar; *Ölü Bir Kadın Yazar* kitabındaki; “Sarhoş Bir Öğretim Üyesinin Yaratılmasının Güçlüğü”, “Ölü Bir Kadın Yazar”, “Öyküsü Kaybedilmiş Yazar” ve “Yaratıcılık” hikâyeleridir.

“Sarhoş Bir Öğretim Üyesinin Yaratılmasının Güçlüğü” hikâyesinde alkol alıp derslere giren bir öğretim görevlisinin hikâyesini yazma süreci anlatılır. Burada kızıyla konuşurken şunu söyler:

“Öyle.Feminist görünmekten korkarız biz. Hepimiz feminist olduğumuz halde...”¹¹²

Kadınların, kadın duyguları ve mantığıyla hareket etmek isteği her daim vardır ama ama yine de korktuklarından adım atamazlar. Kendilerine güvenemezler. Yazar, kendini anlattığı bu hikâyesinde kendi görüşlerini şu şekilde aktarır:

“Yazarlar da öyledir. Yazarlar asla yanılmazlar. Kötü ve deli olmazlar da olamazlar da... Başkalarına acı çekmezler, özverilidirler, bencilliğin yanından bile geçmemişlerdir. Geçemezler.”¹¹³

¹¹² Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 162

¹¹³ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 161

Yazar, burada yazar olmanın özverili olmayı ve okuyucusuna acı çektirmemesi gerektirdiğini belirtirken, kendi düşüncelerini yansıtmış olur.

“Ölü Bir Kadın Yazar” hikâyesinde; istediği yazması engellenen kadın yazar anlatılır. Yazar, kadının yazdığı hikâye nedeniyle tutuklanmasını anlatırken, bunu ölüm imgesiyle kullanarak hikâyeyi çarpıcı kılar. Şöyle aktarılır:

“Bir kitabımda aptal ve güzel bir kadını anlatmıştım. Bu yüzden işte. İzimi bulup tutukladılar beni.İki yıl...Tam iki yıl tutuklu kaldım, acı çektim, anlıyor musun, acı çektim.Sen hiç acı çektin mi? Bilir misin acıyı?”¹¹⁴

Yazarın asıl eleştiri getirdiği nokta edebiyat dünyasıdır. Kadın, istediklerini yazamaması nedeniyle, edebiyat dünyasını eleştirirken, bunu ölüm imgesiyle canlı tutmasını başarmıştır.

“Öyküsü Kaybedilmiş Yazar” hikâyesinde; kadının dergiye gönderdiği yazının yayımlanmaması ve sonunda kaybolduğunun anlaşılması sonucunda yaşadığı üzüntü, hayal kırıklığı anlatılır. Bu kitabıyla Mübeccel İzmirli’yi kastettiğini, onu anlatmak istediğini söyler.¹¹⁵

Yazar, yine edebiyat dünyasına getirdiği eleştiriye şu şekilde aktarır:

“Ben tedirgin falan değildim öykümü beklerken. Çünkü tamamı tamamına onların istediği gibi yazmış olduğumu biliyordum. Hatta tıpkı onların istediği gibi sayfalar dolusu betimleme yapmıştım. Betimlemerde kullanmış olduğum sözcükler,

¹¹⁴ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 175

¹¹⁵ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yapılan söyleşim

benzetmeler, imgeler tıpkı onların istediği gibi çok kullanılmış eskimişlerdi, ama sayfalar boyu uzatıldığı için kullanılmamış taze etkiler yapıyorlardı."¹¹⁶

Kadın yazar, yayınevlerinin istediği şekilde hikâyesini oluşturduğu için, hikâyesinin basılmayacağı korkusunu duymadığını belirtir.

Afet Ilgaz'ın yazmış olduğu "Halk Hikâyeleri" birkaç yayınevinde kağıt yokluğu ve buna benzer bahanelerle geri çevrilir. Bunu Halk Hikâye kitabının önsözünde şu şekilde aktarır:

*"Bir iki ay benim Halk Hikâyeleri E Yayınevinden kağıt yokluğu ya da buna benzer bahanelerle geri çevriliyordu. O günlerde Rifat Ilgaz da Bilgi Yayınlarından, belli süreyi geçtiği halde basmadıkları için romanını geri çekiyordu."*¹¹⁷

O dönem yaşadığı sıkıntıları bu hikâyesinde de yansıtan Afet Ilgaz, hikâyesinde; 'ürettiği kadın yazarın, basım dünyasının istediği şekilde eserini yazdığında, yaratıcılığını kaybettiğini' şu şekilde aktarır:

"Öykünün dilini ille de onların istediği gibi ve istediği yöntemle oluşturacağım, öykünün yapısını ille de onların hoşuna gidecek biçimde kuracağım, öyküde ille de onların istedikleri konuları anlatacağım. İlle de onların beklediği doğrultu da duygusallık uyandıracacağım. Bütün bunları yaparken yaşamı, insanları, kendimi ne kadar çok unutup sakladım... Gene de bütün bunlara karşın ve bütün bunlarla birlikte öykümü yaratabilmişim. Tam anlamıyla bir yaratmaydı. Tıpkı onların istediği

¹¹⁶ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 194

¹¹⁷ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s.10

gibi yaratmıştım öykümü. Her şey sis içindeydi. Biçimler kendi biçimlerinden çıkmış, yapay bir güzellik kazandırmışlardı.”¹¹⁸

Afet Ilgaz, hikâyesinde kendi döneminde yaşanmış sıkıntıları da yansıtarak, basım dünyasını eleştirir. Hikâyesinde oluşturduğu kişilerin, basım dünyasının beklentisini yaptığında, ortaya yapay ve gerçeklikten anlaşılmaktan uzak silik bir hikâye çıktığını vurgular ve bu durumun gerçekten yaratmak için yazan yazarlar için çok zor ve kabul edilemez bir durum olduğunu anlatır.

“Yaratıcılık” hikâyesinde ise; eleştirmenlerin, yazarlar üzerinde kurduğu baskı anlatılır. Eleştirmenlerin yazarları etkisi altına almasını da eleştiren Afet Ilgaz, bu hikâyesinde de bunu başarılı bir şekilde yansıtmıştır.

Eleştirmenlerin, okuru gerçek anlamda etkisi altına alması ise şu şekilde aktarılır:

*“Her şeyi göze almıştım gene. Baştaki iyi niyetimi usluluğumu unutmuştum. Beni beğenmiyebilirdi, benden etkilenmeyebilirdi, hakkımda iyi şeyler yazmayabilirdi, benim adımlı incelemelerinde hiç anmayabilirdi, akıllıca birkaç seçmeyle, benden yapacağı seçmelerle beni küçültebilir, okurların bana gülmelerini sağlayabilirdi...”*¹¹⁹

Eleştirmenler, yazarın, okurun karşısında küçültmesini de gülmesi de sağlayabilirdi.

Afet Ilgaz, sanat konusunu işleyen hikâyelerinin bütününde; yazı dünyasında sıkıntılar çeken, mücadele eden kadın yazarları anlatırken, döneminin edebiyat

¹¹⁸ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 193

¹¹⁹ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 204

dünyasının sıkıntılarını ve yazarların uymak zorunda bırakıldıkları kuralları da yansıtmaktan geri durmaz.

c. Yalnızlık:

Yalnızlık, bir insanın boşluk duygusuyla yaşamdan kopuşu, ve kendini toplumdan soyutlayışıdır. “Simin ve Hesna Hanım”, “Yaşantılar” ve “Ağır Ağır Gelen Yalnızlık” hikâyelerinde, hayatlarını yalnız geçiren kadınların hikâyesi anlatılır

“Sinin ile Hesna Hanım”da yalnızlığa mahkûm olan kadının dünyası anlatılır. Kedisini kendine yoldaş eden Hesna Hanım, kedisine hayatını o kadar bütünleştirmiştir ki onu âdeta insan kılığına sokmuş, beraber lokantada yemek yemiş, kahvaltı yapmıştır. Onun ölümüyle birlikte yeniden hayattan kendini soyutlamış, “Yaşamak için eskisi gibi titizlenmiyorum.” Diyerek, artık yaşamamanın önemli olmadığını altını çizmiştir.

“Ama Simin öldü artık. Bütün bunların ne değeri var! Simin beni yeryüzüne, yaşamaya bağladı ve öldü. Yaşamaya alıştım artık, daha fazlasının ne gereği var. Yaşamak için eskisi gibi titizlenmiyorum şimdi. Her gece yattığımda “Şükür, diyorum, bugün de geçti”. Seviyorum günlerin geçmesini. Gece yemeğimi yedim mi, bütün gün İstanbul’un dört bucağına koşmaktan yorgun, tatlı tatlı yorgun, mergallerimi yutup gözlerimi yumuyorum, yorganıma sarılıyorum, mutluluğu duyuyorum, geçen günlerin mutluluğunu duyuyorum.”¹²⁰

¹²⁰ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 52

“Yaşantılar” hikâyesinde, yalnız bir kadının hayatını yaşanılabilir kılma çabaları anlatılır. Kadın yalnızlık duygusuna o kadar alışmıştır ki “paylaşmak” duygusunu hayatından tamamen çıkarır.

“İstemem, istemem. “Paylaşmak” denilen bu iğrenç duyguyu böylece önledim sayılıyorum. İstemem. Benim yaşantım bunlar.”¹²¹

“Geçenlerde kocamın bir başarısını daha haber aldım. Yapayalnız bir başarıydı, çok kalabalıktı ya da... O başarıyı paylaşanlar arasında elli yıllık karılar, otuz yıllık metresler, on beş yıllık arkadaşlar vardı. Neden o haber de sadece başarıdan söz edilir diye uzun uzun soludum. Sadece başarıdandı evet, ben de öyle uzun uzun solumamıştım. Bir yıl sonra, iki yıl sonra, üç yıl sonra ne olacak diye düşünmüştüm. Elli yıllık karıların, otuz yıllık metreslerin, on beş yıllık arkadaşların iki yıl sonra ne olacaklarını düşündüm. Umarım oğlum iki yıl sonra hastalığını bütünüyle atlatmış olur. Yoksa bu dengesizliği başıyaymam.”¹²²

Afet Ilgaz, bu hikâyesinde kocasından boşanıp yalnız kalan kadınının, toplumun ikiye bölünmüşlüğüne isyanı sonucunda yalnızlığına sıkı sıkıya bağlı kalışını aktarmak istemiştir. Kadın, insanların sahteliğinden yalnızlığına sığınarak kurtulmaya çalışırken, onun bu dünyadaki mücadelesi gözler önüne serilir.

“Ağır Ağır Gelen Yalnızlık” hikâyesinde ise, yazar yalnızlık duygusunu farklı bir şekilde ele almıştır. Beş sene kocasından boşanmamak için direnen kadın, boşanmayı kabul etmesiyle, yalnızlık duygusunun onun için daha çok umut dolu görüldüğünü anlar.

¹²¹ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 180

¹²² Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s.181

Yalnızlık duygusuna alıştığında kendini daha güçlü hisseden ve yarınlara bakabilen bir kadının mücadelesi anlatılır.

“Yalnızlık, umduğumdan daha da dolu. Umutla dolu hiç değilse. Herşey işte bu kadar diyemiyorum. Daha kimbilir neler olabilir, diyorum. Hayatın bir insane için, hele bir kadın için henüz bitmemiş olması, sınırlanmamış olması... Bu duyguyu seviyorum.”¹²³

Yazarın yalnızlığa bakış açısı yine kadınlar üzerindedir. Bu hikâyelerde, kocalarından boşanıp yalnız bir hayatın içine giren kadınların mücadeleleri, çatışmaları ve toplumu sorgulamaları vardır.

d. Çocuk Sevgisi:

Yazar, “Pembe ile Ramazan” ve “Çocuk Sevgisi” hikâyelerinde işlemiştir.

“Pembe ile Ramazan”da fakir kadının kendi çocukları olmamasına rağmen, her zorluğa katlanarak kendisini bırakan adamın çocuklarına kendi öz çocukları muamelesi yapar. Kadın olarak bir anne iç güdüsüyle çocuklarını sahiplenir. Kadını bu sefer de anne iç güdüsüyle, kendi öz evladı olmayan çocukları bile sahiplenebileceğin gösteren sabırlı, sakin olan yapısıyla vurgular.

Gülten evine gittiği hanımına şöyle der:

“Nasıl atam bacım? Çocuk... Çocuk atılır mı? Severim de ben onları... Babaları arayıp sormaz ama ben severim. Elimde büyüdüler. Elimde de büyümeseler, sokakta da bulsam, atamam...”

¹²³ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 154

“Beni kimse kısıvrak bağlayamaz! dedi. Ben bu çocuklar varken hiçbir şeyden korkmam. Ötekilere nasıl baktım, buna da bakarım. Ötekiler de büyüdü demektir, ah yakında bana yardım ederler.”¹²⁴

Yazar, Pembe'nin çocuk sevgisini, onun çocuklarına bağlılığını çarpıcı bir şekilde okuruna sunmuştur. Kadın, anneleri olmamasına rağmen onları bağrına basar. Şimdiki kocası tarafından yine şiddete maruz kalsa da gebe olmasına rağmen sesini çıkarmaz. Hanımının, ‘kocasının ona hamile olması nedeniyle daha çok eziyet ettiği’ söylemesi üzerine, “Çocuklarım varken hiçbir şeyden korkmam.” diye cevap vererek onlara ne kadar güçlü içten bağlarla bağlı olduğunu belirtmiş olur.

“Çocuk Sevgisi” hikâyesinde ise trende yaşlı bir kadının dikkatini çocuğa vererek onu sevmesi anlatılır. Annesiyle birlikte trene binen küçük çocuğun yaşlı kadın tarafından dikkatle izlenmesi ve bir anda herkesin içinde annesine “Sıkıştırmasana çocuğu.” diye seslenmesi hikâyeye hareket katar. Herkes, çocuklara karşı sevgi dolu olduğunu gördüklerini kadının torunları tarafından çok sevildiğini düşünürler. Ama kadının kızının öldüğünü ve damadının tımarhanede olduğunu öğrenirler. Hikâye çarpıcı bir şekilde bitmiş olur.

2. ZAMAN

Afet Ilgaz'ın hikâyelerinde, nesnel zaman yoktur. Hikâyelerinin durum hikâyesi niteliği taşımasından kaynaklanır. Olay yok denecek kadar azdır.

Nesnel zamanını net bilebileceğimiz tek hikâye kitabı Çeribaşı *Abdullah'la İdamlık İsmail* II.Dünya savaşı yıllarında geçer.

¹²⁴ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 59-62

Yazar kitabın önsözünde;

*“1940’ların yani II Dünya Harbi yıllarındaki bir sıkıyönetim hapisanesinin insanlarını anlattığı için ilginçtir ilk önce. Bunun emsali bir edebiyat yahu ‘yazı’ ürününün olduğunu sanmıyorum. Öyle bir hapisane ki altta solcular, üstte Türkçüler, Turancılar kalıyor.”*¹²⁵

Birkaç hikâyesinde ise zaman hakkında verilenlerden bir değerlendirmede bulunulabilir. Örneğin ‘Kazdağı Öyküleri’ kitabında, kitabı yazdığı zamanla öncesini sürekli karşılaştıran yazarın ‘bundan yarım asır kadar önce’ ifadeleri ile az çok zaman dilimini çıkarabiliriz. İlk basımı 2000, ikinci basımı 2006 yılında yapılmasına karşılık buradaki hikâyeleri 1980-1985 yılları arasında yazılmıştır.¹²⁶

Aşağıda ‘Sağır İbrâm ve Konikom’ hikâyesinden bir alıntı;

*“Sağır İbram fötr giyer, kara gözlük takar, fiyakalı ve gösterişlidir. O zamanlar da öyleydi. Bisikletini hâla anlatır köylüler. Ha bugün kapının önüne sıfır kilometrede bir mercedes alıp çekmişsin, ha otuz yıl önce Sağır İbrâm o bisikleti alıp kapıya dayamış. İkisi de aynı değerdedir, aynı etkiyi yapar konu komşu üstünde. O zamanlar komşu çocukları gelir bakarlardı bisiklete. Eğilir, doğrulur bakarlardı. Ötesini berisini ellerlerdi, başlarını sallayıp okşarlardı bisikleti.”*¹²⁷

Yazar ‘bugün ve otuz sene öncesi’ diye karşılaştırma yaparken; yazarın hikâyelerini yazdığı tarihlerden otuz sene öncesine giderek bir tespitte bulunabiliriz.

¹²⁵ Afet Ilgaz, *Çeribaşı Abdullahla İdamlık İsmail*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 7

¹²⁶ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşi

¹²⁷ Afet Ilgaz, *Kazdağı Öyküleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 25

Bir yandan da zamanın modası, öncelikleri hakkında bilgi verir. Bunlar da zaman dilimlerini aydınlatması bakımından önemlidir.

“Kot gömleği deyip geçmemek lazım yalnız. Otuz kırk ya da elli yıl kadar önce naylon Kom gömleği birinci sınıf gömlekti. Çok kıymetliydi. Kıymeti de geniş ölçüde, şurdan ileri geliyordur: Halkımızın ve köylümüzün çok hasretini çektiği rahatlığı sağlıyordu ona. Ayrıca güzel duruyordu. Yıllar boyu evde bez dokumak, onu dikmek, süslemek, temizlemek, ütölemek, ağartmak, ütölemese de onu düzgün tutmak için uğraşmış köylümüz, bu naylonların kolaylığına vurulmuştu ve o güne dek küçümsediği, küçümser gibi görünüp demühimsediği gâvur zekâsına hakkını verme fırsatını bulduğu için, görülmemiş bir coşku ve çılgınlıkla naylonlara bağlanmış, onu bağrına sokarak hayatına sokmuştu. Türkiye’de naylon, o zamanlar çağın, çağların en büyük yahut da, tek mucizesiydi. Halkımız mucizelere duyulan ¹²⁸ eleştirisiz sevgiyi ve inancı gösteriyordu naylona.”

Yine “Paralı Yatılılar” hikâyesinde, çocuğa beş lira harçlık verilmesi, bize zaman hakkında tespitte bulundurulabilir.

Toprak kitabının ikinci hikâyesinde, annesinin çocuklarına “Haydar, halk partisinin gençlik kolu başkanı olmuş.” demesiyle, zamanın 1950-1960 arasında olduğunu tespit edebiliriz.

Toprak kitabının üçüncü hikâyesinde, annesiyle konuşan kız “...dedem askerdeyken, ninemin dayımın çalışmasıyla neden adam olamadınız bakalım?” diye sorar. Annesi de, “Savaş vardı o zaman.” diye cevap verir. Buradan da, yaklaşık zamanı tahmin edebiliriz.

¹²⁸ Afet Ilgaz, *Kazdağı Öyküleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 26

Toprak kitabının beşinci hikâyesinde, yazar şöyle bir açıklama yapar:

“Bütün Türkiye’yi saran bir araba sevdasının yankılarıyla bu durum. Oralara dek gelmişti. Bir arabaya binip gezmek artık insanların önüne geçemedikleri bir tutku olmuştu. Türkiye’de insanlar başka tutku tanımıyorlardı.”¹²⁹

1950’li yılların sonu olduğunu tespit edebiliriz.

Toprak kitabının sekizinci hikâyesinde ise, Salih Bey konuşmasında:

“...o altmış bin liraya göl kıyısında aldığım susuz, elektriksiz ev şimdi yüzelli bin kâğıt ediyorsa bunda benim ne suçum var.”¹³⁰

Salih Bey’in, evin maddî değerini söylemesi bize zaman hakkında tespitte bulundurulabilir.

Yazar; hikâyelerinin vaka zamanında, olayları anında, özetleme ve genişletme biçimlerini de kullanıp sunarken; anlatma zamanında, sonradan aktarma yolunu kullanır.

Hikâyelerin genelinde, vaka zamanı zamandizimsel olarak, doğal akışıyla sunulur. Ama yer yer bazı hikâyelerinde özetleme ve genişletmeye başvurulur.

“Bedriye Sorunu I”de, genişletme yönteminin geriye dönüş biçimi hikâyenin en başında kullanılır.

¹²⁹ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1967, s. 67

¹³⁰ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 89

“Bedriye, öğretmen Ahmet Bey’lere geldiğinde dokuz yaşındaydı. Üzerinde kış olduğu için eski bir patlı yerine sekiz dokuz kat eskimiş, solmuş yazlık giysi vardı. Saçları gür, sert kıllarıyla başını kocaman, kapkara bir at nalı gibi çevreliyordu.”¹³¹

Yazar, burada Bedriye’yi daha belirgin kılabilmek ve okuyucusuna tanıtmak için bu yöntemi kullanmıştır.

Başörtülüler kitabındaki; ‘Aşk’,

Halk Hikâyeleri kitabından; “Gülten ile Niyo”, “İdamlık Hakkı ile Gülbahar”, “Simin ile Hesna Hanım”, “Pembe ile Ramazan”, “Âşık Fatma”, “Ali Osman ile Seniha”;

Ölü Bir Kadın Yazar kitabının “Ölü Bir Kadın Yazar” ve “Parça Parça” hikâyelerinde özetleme ve geriye dönüş yöntemleri uygulanarak, anlatıların çağrışımlar ve belirtmelerle daha anlaşılır kılması sağlanmıştır.

Hikâyelerinin anlatma zamanı ise;

Bedriye, 1962-1963 yılları

Başörtülüler, 1964-1965 yılları

Toprak (Toprak İnsanları), 1967-1968 yılları

Halk Hikâyeleri, 1972(Yazar kitabın önsözünde ‘bu hikâyeleri 1969’da yazmaya başladım’ der)

“*Ölü Bir Kadın Yazar*”; 1983 yılında yayımlanmıştır, ama içindeki hikâyeler çeşitli yerlerde yayımlanan hikâyelerden oluşur.

¹³¹ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 5

1957-1959 yılları arasında olanlar:

“Sahur”, “Tiyatro”, “Dişi Bencilik ve Mor Diken”, “Küçük Evim”, “Beylik Acı”, “Bir Öğretmenin Günlük’ünden”, “Parça Parça”;

1974-1976 yılları arasında olanlar: “Hamam”, “Paralı Yatılılar”,

“II.Mevki”, “Çocuk Sevgisi”, “Uçak Yolcuları”;

1980-1983 yılları arasında olanlar: “Ağır Ağır Gelen Yalnızlık” “Sarhoş Bir Öğretim Üyesi’nin Yaratılmasının Güçlüğü”, “Menopoz”, “Ölü Bir Kadın Yazar”, “Yaşantılar”, “Avize Temizleyicisi Sıvı”, “Öyküsü Kaybedilmiş Yazar”, “Yaratıcılık”

Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail :1972 yılı

“Kazdağı Öyküleri”, 2000 yılı (Gazete ve dergilerde 1980-1985 yılları arasında yayımlanan öyküler 2000 yılında kitap hâline getirilmiştir.)

Anlatma zamanında sonradan aktarma yolunu kullandığı hikâyeleri; “Bir Öğretmenin Günlük’ünden”, “II.Mevki”, “Uçak Yolcuları”, “Gülten ile Niyo”, “İdamlık Hakkı ile Gülbahar”, “Fidan ile Necati”dir.

Zamanın simgesel değerleri incelendiğinde, “Başörtülüler” ve “Sahur” hikâyelerinde dini sorgulayan kızların buldukları zaman dilimi Ramazan ayıdır.

“Başörtülüler” hikâyesinde, genç kız dini gösteriş olarak kullandıklarını düşündüğü insanların arasına katılmak için müslümanlar için kutsal, mübarek bir gece olan Kadir gecesinde annesine büyük camîye gitmek için ısrar eder.

Yine “Sahur” hikâyesinde, inançsız dayısına Allah’ın varlığını ispata çalışırken aslında kendi inancını da sorgulayan kızın bulunduğu zaman dilimi Ramazan ayıdır.

Dinî hassasiyetlerin ön planda olduğu Ramazan ayını seçmesi yazarın bilinçli bir tercihidir.

“Sahur” hikâyesinde, genç kız:

“Bu otuz gün kılık değiştirmiş bir hükümdar gibi çevremdeki insanların arasına gireceğim.”¹³²

diye kendi içinde düşünür. Burada da Ramazan Ayının; kızın, dayısının inancını ve kendi inancını sorgulaması için özellikle vurgulandığı, yazar tarafından başarılı bir şekilde sunulur.

Ölü Bir Kadın Yazar kitabında, “Yaşantılar” hikâyesinde ise, ‘Salı günleri’, yaşanan tersliklerle simgeleştirilmiştir.

“Her salı böyle oluyor. Her salı hava puslu yağmurluya yakıncapalı, ev soğuk. Her salı kalorifer yakıtı bitiyor. Ev karmakarışık oluyor, yemek bulunmuyor, ben şaşkına dönüyorum. Elektrikler sönüyor ve sular kesiliyor. Her Salı mahkemeye anılarının tedirginlikleriyle parçalanıyor ve yaralanıyor. Zengin kocamın olağanüstü hayatından kalma tortular her Salı benliğime çöreklenip bu kutsal günü cehenneme çeviriyor, “yaşantım” berbat oluyor.”¹³³

3. MEKÂN

Yazarın hikâyelerinde mekân, yaşadığı, bilip gördüğü yerlerdir. Gözlemciliğinin ve gerçekçiliğinin etkisiyle kullandığı mekânlarda yazar, bilip tanıdığı çevreyi çok usta bir şekilde yansıtır. Çocukluğunu ve genç kızlığını geçirdiği semt olan Kocamustafa

¹³² Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, sayfa. 177

¹³³ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 9

paşa semti, dindar insanların yaşadığı çevre özelliğiyle hikâyelerinde kendini gösterir. Bu çevrede yaşadıklarını, gördüklerini hikâyelerine yansıtan yazar, sorgulayıcı bir tavır içindedir.

“Başörtülüler” hikâyesinde, anlatılan kadınların, annesinin arkadaşları olduğunu, annesinin çok dindar bir kadın olduğunu söyler. Birebir annesini anlatmadığını ama kurgulayarak, kendi içinden de bir şeyler katarak, o zaman yaşadığı çevreyi eleştirel bir tarzda yazdığını ifade eder.¹³⁴

Çanakkale, Ezine yöresini sıklıkla kullanan yazar, Kazdağı bölgesini başarılı bir şekilde yansıtır. *Kazdağı Öyküleri* hikâye kitabında; Ege insanının saflığını ve konuşma şeklini bütün içtenliğiyle yansıtır.

“Bedriye”, “Nine” hikâyelerinde ve *Toprak İnsanları* kitabında, Çanakkale Ezine anlatılır. Köyden kente göç edilen şehir olarak İstanbul hikâyelerinde, büyük yer kaplar. Köydeki insanların uçsuz bucaksız diye tabir ettiği, hayallerinin şehirleridir.

Birkaç hikâyesinde farklı mekânlardan da bahsedilir. “Gülten ile Niyo”da, Kırşehir, “Fidan ile Necati” hikâyesinde Erzurum, Malatya’dan bahseder. Bunlar hikâyenin olağan akışı içinde fazla üzerinde durulmayan mekânlardır.

Kapalı Mekân olarak; ev, kahvehane, okul, tiyatro, hamam, cami, sinema, pastane ve cezaevi kullanılır. Hamam ve tiyatro mekânlı iki hikâyesinin başlıklarında bu mekânlar kullanılmıştır.

Başörtülüler hikâye kitabında, camî , dinî bir simge olarak kullanılır.

¹³⁴ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşi

Cezaevlerinden Tophane'deki sıkıyönetim hapishanesi ve Sultanahmet Cezaevi özel olarak seçilir.

Kapalı mekânlarda; evi, ayrı bir şekilde ele alır. Ev, apartman yaşamı, kişilerin çatışmasıyla sunulur. Örneğin kadının evde adeta hapsedilişi ezilmişliği özellikle ev motifi kullanılarak vurgulanır.

Soyut mekânlardan fantastik mekân olarak; “Menopoz” hikayesindeki Babil'in Asma Bahçeleri' gösterilebilir. Kadın hâyalinde orada olduğunu hâyal eder.

Mekânın simgesel değerleri olarak değerlendirdiğimizde; evi ezilmişliğin, içe dönüklüğün, pasifize edilen kadının bir simgesi olarak değerlendirebiliriz.

Kocamustafapaşa semti ise dindar insanların değerlerinin bir simgesi hâline gelmiştir.

Tophane Sıkıyönetim Hapishanesi ve Sultanahmet Cezaevi'nin koşullarının vurgulanması ile mâhkumların yaşamları, insanî yönleri özellikle açığa çıkarılır. Mahkumların ortak bir yaşam alanı, simgesi hâline gelmiştir.

4. Kişiler Kadrosu

Hikâyelerinin genelinde gözlemciliğinin, gerçekçiliğinin etkisiyle yaşadığı, tanıdığı çevrelerdeki insanları anlatır. Ege insanının saf, masum, içten yanını yansıttığı *Kaz Dağı* öyküleri kitabında, o insanların komik yanlarının adeta kendisini dürttüğünü söyler.

“Bir yazar olarak o yanlarını yansıtmayı kendime görev bildim, anlatmadan duramazdım, benim için çok güzel bir edebiyat malzemesiydi.” der.¹³⁵

¹³⁵ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşi

Genelde yarattığı kişiler, gündelik yaşamın sıradan insanıdır. Hayatın rutin işlerinde koşturan, çalışan, hayaller kuran insanlardır. Ürettiği kişilerin hep tarafında olan yazar, kötü özellikte bir insanda bile mutlaka iyi bir yan bulur. Bu yönünün, 19. yy. Rus edebiyatının gerçekçilerinden kaldığını ifade eden yazar kişilerin de gerçekliği bütün boyutuyla sunar. Mahkûmların yaşamını, korkularını, özlemlerini anlattığı *Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail* kitabında da özellikle mahkûmların insani yönlerini yakalamaya çalışır. Onların o şartlardaki dayanışmasını, aşklarını, özlemlerini, umuda sarılmalarını çarpıcı bir şekilde vurgular. Bireyi, psikolojik yönden de tahlil ederek tüm yönleriyle yansıtır. Kişiler hem kendileriyle hem çevresiyle bir çatışma hâlinde sunulurken, yeni ortamlara alışmak zorunda bırakılırlar. Köyden kente göç konulu hikâyelerinde, büyük şehre uyum sağlamaya çalışan insanların, bir yandan tutunmak kalıcı olabilmek için, değişmelerinin zorunlu olduğu yansıtılırken, bir yandan da gelenekleriyle çatışmaları gözler önüne serilir.

“Burdaysa, evin içindeydi helâ. Kokusu mokusunu yoktu. (Uygarlık kokuyordu yani) Pırl pırl, beyaz taş döşeliydi, muslukluydu. Camlı ve geniş penceresi yukarılardaydı. Oraya baktı mı hiçbir şey göremezdi insan. Bedriye'nin bu helâ işine azıcık canı sıkılmıştı ama bu da her zamanki gibi duyguları gibi duyuldu ve kısa sürdü. Bedriye kolay kolay alışırdu bütün değişikliklere, güçlüklerle, yabancılıklara. Ödeviydi bu onun. Böyle olması gerekiyordu. Bu eve de kolay alışacaktı. Bu evde bulaşık yıkamaya, bu sokaklara, sokaklardaki bakkallara, komşular çevresine.”¹³⁶

Bedriye, yeni girdiği ortama hemen ayak uydurabilir. Ama bir yandan da yazar; ‘Böyle olması gerekiyor.’ derken, değişimin zorunluluğunu yansıtır.

¹³⁶ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 10

5. Tipler

A.Besleme Tipi

Halk dilinde besleme diye bilinen bu kavram, ailelere veya yaşlı insanlara yardım etsin, ev işlerine bakılsın diye satılan kızlara verilen isimdi. Bir nevî kölelik gibi de algılayabileceğimiz bu kavram yazarın en sık kullandığı ve oluşturduğu tiplerdendir. Yazarın en dikkat çeken tiplerinden biridir. Ev işlerine yardım etsin diye alınan bu kızların, psikolojik tahlilini başarılı bir şekilde yansıtan yazar, gerçekçiliğini yansıtıken önemli bir toplum sorununa da değinmiş olur.

Bedriye hikâye kitabının “Korku” hikâyesi hariç bütün hikâyelerinde,

Halk Hikâyeleri kitabının “Hasta Adam ve Küçük Kız”

Başörtülüler hikâye kitabının “Nine” hikâyesinde besleme tipli kızlara yer verilir.

Yazar, *Bedriye* besleme tipini diğer beslemelerden farklı oluşturmuştur. Cesaretlidir. Bildiğini okur. Her türlü zorluğa uyum sağlar. Bu onu farklı kılan özelliktir.

Bedriye hikâye kitabındaki, *Bedriye* hem fiziki özellikleriyle hem de psikolojik yönleriyle tahlil edilir.

“Saçları gür, sert kıllarıyla başını kocaman, kapkara at nalı gibi çevreliyordu.

Pembe yanakları, duru teniyle bazen şaşılmaşan göziyşe bile, güzel bir kızdı”¹³⁷

“Açık konuşalım, Ahmet Bey’in karısı da kızı da olgun insanlardır; film, roman vs de anlatılan her türlü aile kötülüklerini, arı iyilikleri unutmıyan insanlardır, kötülerden

¹³⁷ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 5

olmak istemezler, iyiler sırasına geçmeye bayılırlar ama Bedriye’de Bedriye’dir. Böyle olduğu için ne dokuz yaşında, ne çocuk, hattâ ne de kız çocuğu olamaz. Bu üçünden hiçbirine ait özellikleri de taşıması söz konusu değildir... Örneğin dokuz yaşında bir çocuk İstanbul’un orta göbeğindeki bir semtten kalkıp da araya taşıt araçlarının da girdiği bir başka semte gidemez değil mi? Bedriye gider ama. Hem de oynıya zıplıya, koşarken arka ayakları kıcına değerek.”¹³⁸

Dokuz yaşında bir çocuğun, kendi kendine bir semtten bir semte gitmesi her çocuğun yapabileceği bir şey değildir. Ama yazar, burada Bedriye’yi farklı kılan özellikleri okuyucusuna yansıtır.

“Dünya, epeyce bir zamandan beri harcanan ve harcananları büyüten annelerle dolup boşalıyor zaten. Ahmet Bey’in karısı kendisini bu dört aydın için harcadı ki onlar da iyi harcanabilsinler. Dünyanın tadı böyle çıkar. Bunu, Bedriyecik için mi bozmalı? Bedriye doğduğundan beri harcanıyor. O, erkenden kendini unutmali ve bilmemeli ki bu kocaman düzenin kocaman düzenbazlığı, bir düzenbazlıktan daha öteye geçmesin. Her kanunda, her yönetmelikte, her tüzükte düzenbazlıklar için açık kucaklar vardır. İnsanlığın kanunları bir Bedriyeciyi sığdıramıyacaklar mı bu kucaklara?”¹³⁹

Ahmet Bey’in kızının yüzünü bir zaman sivilce kaplar. Ve sivilceleri sıkmaya başlar. Sıktıkça daha büyük ve inatla çıkar. Tıpkı Bedriye’yi dövdüklerinde bildiğinden şaşmayıp inatla yapması gibi. Yazar, Bedriye’yi güzel yüzde geçmek bilmeyen sivilceye benzetir.

¹³⁸ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 37

¹³⁹ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 31

“Bedriye evin içinde, güzel bir yüzde geçmek bilmeyen sivilcelerden biri gibiydi. Oluşu bedene acı vermeyen, ama güzel yüzü bozan, çirkinleştiren, bir mutsuzluk kaynağı olan bir sivilceydi.”¹⁴⁰

Yine Bedriye, yazar tarafından şu şekilde aktarılır:

“Bunun içinde dokuz yaşında bir çocuğun bilmesi gereken şeyleri değil de bir işçi kadının bildiği şeyleri bilir ve bir çocuk olarak başka şeyleri bilmesi söz konusu değildir. Örneğin arkadaşları yoktur, oyuncakları olmamıştır, top oynamayı ve okuyup yazmayı bilmez.”¹⁴¹

Bedriye'nin çocuk olmadığını, olgun bir insan gibi her şeyi bilip, davrandığını açıklar. Yazar Bedriye'yi oluştururken, onu her anlamda yükseltir, okuyucusunun yüreğinin burkulmasına sebep olur.

“Ayakta da kalsa buna tasa etmez. O yine bir şeylere sahiptir. Seve seve yüklendiği “ablasına gidip gelme sorumluluğuna” sahiptir. Bedriye şimdiye kadar yüklendiği- kendine yükletilen- sorumluluklardan da en çok, hattâ sadece bunu sever.”¹⁴²

Bedriye, hayatı başkalarının elinde olan bir beslemedir. Ve kendisine ne görev verilirse onu yapmak mecburiyetindedir. Ama ablasının evine gitmek onun en seyerek yaptığı işlerden biridir. Bunun sorumluluğuna sahip olmak ise Bedriye için sahip olmak kelimesinin anlamını en derinden hissettiği tek andır.

Bedriye'nin sevgi dolu dünyası ise şu şekilde aktarılır:

¹⁴⁰ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 73

¹⁴¹ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 29

¹⁴² Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 39

“Bedriye’ye hiç sevgi gösterilmemiştir. Acınır ama o da belli edilmez. Çıkardışı bir ilgiyi de zavallı tanımamıştır. Şefkatse pek gizli kapaklı bir duygudur. İnsan yüreğinin inceliklerindedir, yanında sevgi ister, iyilik ister, acım ister. Bu kız bunların hiçbirini bilmez. Ama insane mayasının yüce bir bereketiyle hepsini içinden duymuş, tanımıştır. Hem öyle bir bereketle duymuştur ki ne tükenir ne de yanında bir kötülüğün kıskançlığın, kinin filizlenmesine meydan verir.”¹⁴³

Bedriye, sevgi ve şefkati hiç hissetmemiş, yaşamamıştır ama o içinde derinliklerde bu duyguyu saklamış, kimseye kin duymamıştır. Bu da onun ne kadar farklı özelliklerine sahip olduğunu yansıtmaya bakımından önemlidir.

Yazar, Bedriye’nin alın yazısını ve başkalarının kendisi için çizdiği yollarda hiçbir duruma şikayet etmeden mutlulukla ilerlemesini başarılı bir şekilde yansıtmış, onu farklı kılan özellikleriyle okuyucunun gönlünde yer etmesini sağlamıştır.

Başörtülüler kitabındaki “Nine” hikâyesinde; Gülten besleme tipine yer verir. Onun itilmişliği, ezilmişliği okuyucuya şu şekilde nakledilir;

“Onu hepsi haklı ya da haksız azarlamak, ona her türlü işi yaptırmak ve gene de ondan tam bir terbiye beklemek hakkına sahiptir.”¹⁴⁴

Gülten, ezilen ve evin işlerini yapmakla yükümlü bir beslemedir. Bunun dışında hikâyede, farklı özellikleriyle yer bulmaz.

Yazar, “Hasta Adam” ve “Küçük Kız” hikâyesinde; yaşlı bir karı kocaya bakmak için satılan Ümmü’nün dünyasını gözler önüne serer. Ümmü’nün çocuk dünyasıyla

¹⁴³ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 54

¹⁴⁴ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 8

ihtiyarların dünyasındaki tezdadı okuyucusunun dünyasına trajik bir şekilde sunar. Burada da Ümmü'nün çocuk dünyası, çocuk dünyasından bekleedikleri ama bu beklentilerinin sadece hayaldan ibaret kalması okuyucuyu etkiler.

“Akranlarının okula gittiği, fişler topladığı, fasülyelerle kiprit çöpleriyle cümleler yazdığı, sonra kelimeleri, sonra heceleri, sonra harfleri öğremdiği yedi yaşında onun ödevi sabah karanlığında kalkmak, ocağı tutuşturmak, çamurlu bahçeyi takunyalarla geçip dama giderek odun kucaklayıp getirmek, çorbayı kaynatmak, bulaşık yıkamak köpürmiyen sabunlar ve elleri morartan buz gibi soğuk sularla tavukları yemlemek, evi süpürmek, küçük çamaşırıları yıkamak, yaşlı ve yatalak adamın önüne topraktan bir boduç tutarak çişini yaptırmak, çarşıya gidip gelmek, tulumbadan su çekip kapları doldurmaktı.”¹⁴⁵

Yazar, Ümmü'nün yaşlılarının okula giderken onun ödevinin yaşlı insanlara bakmak olduğunu dramatik bir şekilde okuyucusuna aktarır.

B. Kadın Tipi

Kadın konusuna sıklıkla yer veren yazar, kadın olgusunu farklı bakış açılarıyla sunar. “Kadınları, çok iyi tanıdığım için yazıyorum. Bunun kadın bir yazar olmamla alakası yoktur.” der.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Afet Ilgaz, Halk Hikâyeleri, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s.128

¹⁴⁶ 27.11.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşi

Kadının aile içindeki konumunu, çalışan kadını, yalnız mutlu olamayan kadını, ve güçsüz kadını hikâyelerinde ele almış ve farklı bakış açılarıyla yansıtmıştır. Çalışan kadın tipi hikâyelerinde sıklıkla yer bulur.

Bedriye hikâye kitabında; evin annesi, sürekli ev işleriyle uğraşan bir kadın tipidir. Arada bütün bu işlerden sıkılsa da yapmaya devam eder. O, çocuklarının annesi olmanın sorumluluğunu taşıyan ve evinin hanımı olma görevini en iyi şekilde yapan birisidir.

*“Yıllardır aynı işleri yapmaktan, geceleri herkes kitap okurken dikiş dikmekten, gündüzleri aynı kişiler için yemek pişirmekten gizliden gizliye bir sıkıntı duyar gibi oluyordu.”*¹⁴⁷

Yazar, *Bedriye* kitabındaki anneyi, evin içinde sürekli iş yapan ve aile içinde ezilmiş bir kadın konumunda yansıtır. Kadın gizliden gizliye bundan sıkıntı duyar ama aile bireylerinin olağan kabul ettiği bütün ev işini yapmaya devam eder.

Başörtülüler hikâye kitabındaki “Evlilik” hikâyesinde, içindeki aşkın eksikliğine rağmen evinin hanımı olan kadın vardır. Kadın, evini daha çok güzelleştirmeye çalışarak içindeki huzursuzluğu atmaya çalışır. Yazar, bu hikâyesinde de evi toparlayıp düzelter, çocuklarının anası olan kadın tipini yansıtır.

“Ev Hizmet İşçileri” hikâyesinde ise evlere gündeliğe giden kadın yansıtılır. Kadın karnını doyuracak bir erkeğe sahip olmak, bir erkeğe güç dayamak ister.

*“Bütün derdi ona bakacak, karnını doyuracak iyi bir erkeğin olmaktı.”*¹⁴⁸

¹⁴⁷ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 24

¹⁴⁸ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 69

Yazar, ev temizlik işlerine giden kadınları anlatırken onların isteklerini şöyle aktarır:

“O semtin kadınları hep aynı dertle doluydular.Yaşamdan bütün bekleedikleri buydu.Küçük bir ev,iyi kazançlı bir koca. Çoğu da bundan yoksundu. Erkek dürüst bile olmyabilirdi. “Evine bakıyor, seni aç bırakmıyor ya. Erkektir, geç gelir erken gelir, döver söver diye birbirlerini avuturlardı o zaman. Bu iki erdemden biri olmalıydı erkekte, gerisi kolaydı. Yaşam bütününüyle kolaydı. Çocuk doğurmak ev işlerinin en ağırını görmek, erkeğin her türlü cinsel ihtiyacını severek hatta övünçle karşılamak, ölümlere, yoksulluklara, bilinçsiz bir yürek bütünlüğüyle dayanmak. İş ki erkek olsundu. Yaşam ona bağlıydı.”¹⁴⁹

Bu kadın tiplerinin tek isteği kocalarının çalışması, kendilerine bakmasıdır. Güçsüz kendi ayakları üstünde duramayan bu kadınlar, şiddet de görseler bilinçsizce, körü körüne karın tokluğuna kocalarına bağlanırlar. Erkeği, hayatın lideri görürler. Yazar bu hikâyesinde, bunu başarılı bir şekilde yansıtır.

Toprak İnsanları, hikâye kitabında, nine tipik Anadolu kadınıdır. Yazar kendi ninesini anlattığını söylediği¹⁵⁰ hikâyede ninenin yaşadıklarını ve Anadolu kadınına has güçlülüğü şu şekilde aktarır:

“Kocası uzun bir süre İngilizlerin tutsağı olarak Bomboy’larda kalmış, iki savaşta vakit öldürmüş; ekmeğini kazanmak, çocuklarına bakmak, mal, mülk edinmeye

¹⁴⁹ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 69

¹⁵⁰ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşi

*çalışmak, kazanmak ve güçlkle kazandıklarının değerini bilmek hep kadına düşmüştü.*¹⁵¹

Nine, mallarına düşkün bir kadındır. Bu özelliğinin, mallarını çok zor şartlarda edinmesinden kaynaklandığını belirten yazar, bunu şu şekilde aktarır:

*“Nine mal canlıydı. Eşyalarını insanlardan daha çok severdi. Bütün yaşamı boyunca hiç insanları sevmemesi gerekmişti çünkü. Böyle bir fırsat çıkmamıştı önüne. Kendinden yaşamından, mutluluğundan çok şey yitirerek sahip olduğu bu malları, bu eşyayı, bu eski püsküleri, yamalı donları, gömlekleri, bakır sahan ve tepsileri, bu evleri, sebze bahçesini, zeytin tarlalarını seviyordu.”*¹⁵²

Yazar, nineyi yansıtırken onun çocuklarına, malına, evine sahip çıkmasını okuyucusunun gözleri önüne serer.

Yine *Toprak* kitabının ikinci hikâyesinde emek bilen, eskilerin değerini bilen evin annesi, ninenin kızı aktarılır. Kızlarına ninelerinden kalma tepsiye sahip çıkmalarını söyler. Kadın mal, mülk peşinde değildir. Annesi ölünce mal kaygısına düşmez. Annesinden kalma bakır sini bile onu çok mutlu etmeye yeter.

Toprak kitabının yedinci hikâyesinde, Ninenin damadı Salih Bey’in büyük kızı, kocasının gönlünü yapmaya çalışan bir kadın tipidir.

¹⁵¹ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 9

¹⁵² Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 24

“Onun konuklarını olağanüstü beceriklilikle ağırılıyordu, onlara kafa sallıyordu ya hoşnut kalsınlar kendisinden diye dikişler dikiyor, yepyeni ve güpgüzel kitaplara bakarak.”¹⁵³

Ama sonunda Salih Bey’in kızı da kocasının dışarılarda gözü olduğunu öğrenir ve hastalanır.

Yazar, *Toprak* kitabının bütününde, kente göç eden ailedeki erkeklerin gönüllerini şehirli kadınlara kaptırmasıyla şehirde bocalayan Anadolu kadını, ezilen kadını, ayakta durmaya çalışan kadını, ve kocalarını evinde tutabilmek için onların sürekli gönüllerini hoş tutmaya çalışan kadınları anlatır. Onlar, kara yazılı olduklarına inanırlar.

Toprak kitabında kocasına gördüğü şiddete rağmen toz kondurmeyen kadınlara da rastalanılır. Ninenin oğlu Hasan’ın karısı şunları söyler:

“Beni dövdü mü, Hasan mutlaka kasabadan sevdiğim bir şeyi alır getirir, gönlümü” alır.¹⁵⁴

Kişilerini eleştirirken bile onlardan yana olan yazar, kadınların şiddet görmelerine rağmen erkeğine sahip çıkmasını, kişilerinden yana olan tavrıyla başarılı bir şekilde yansıtır.

Halk Hikâyeleri kitabındaki “Gülten ile Niyo” hikâyesinde, kocasını çok seven ve ikinci kadınla yaşamayı kabul edecek bir kadın vardır. Yazar, burada iradesiz bir kadını yansıtırken, sonunda kadından yana olan tavrını koyar ve kadının kocasına olan duygularını bitirir.

¹⁵³ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 77

¹⁵⁴ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 57

“Ali Osman ile Seniha” da terk edilen bir kadın vardır. Kadın sessizce durumunu kabullenir. Bar kadını Seniha'nın cilveli ve Ali Osman'ı baştan çıkararak yanları da vurgulanır.

Ölü Bir Kadın Yazar hikâye kitabından, “Küçük Evim”, Avize Temizleyicisi Sıvı” hikâyelerinde hem evinin kadını olan, evindeki işleri için didinen, kocasının karısı, çocukların annesi görevini yapan hem de çalışmak zorunda kalan kadınlar anlatılır.

“Küçük Evim”de evin genç kızı, evin olaylarını sadece kadını duyarlılıklarla sezilebilecek detayları anlatarak yer vermiştir. Evin içindeki kadınların ruh yapılarını anlatırken, kadın ruhunun ince detayları gözler önüne serilmiştir.

“Avize Temizleyicisi Sıvı” hikâyesinde kadının evin işlerini yapıp aynı zamanda kocasıyla ve çocuğuyla ilgilenen yanı okuyucuya dikkatle sunulur. Kadının kocasıyla arasındaki farklılıkları kendi iç dünyasında sorgulaması, okuyucuya kadın olarak katlandıklarını yansıtmaları bakımından önemlidir. Yazarın, yalnızlıkla mücadele eden kadın tipine ayrıca yoğunlaştığı görülür.

Başörtülüler kitabındaki “Nine” ve *Toprak İnsanları* kitabının ortak merkezi kişisi nine yalnızlığa mahkûmdur.

“Yaşantılar”, “Simin ile Hesna Hanım”, “Pembe ile Ramazan”, “Ağır Ağır Gelen Yalnızlık”, “Menapoz” hikâyelerinde yalnız kadın tipi vardır. Yalnız kadınlar, güçsüz kadınlar vardır. Bu kadınlar, yalnızlık duygusunu o kadar derinlemesine yaşarlar ki, okuyucu da bu duygudan nasibini alır. Yalnızlık duygusunun sonunda mutlu olabilme, umut duygusuna dört elle sarılma, hayatın koşturmasını yakalama telaşı sezilir.

Fakat “Simin ve Hesna Hanım”da, yalnızlık duygusunu, kedisini insan kılığına sokup

atmaya çalışan farklı bir kadın yansıtılmıştır. Kedisi ölünce de her şeyden elini çeken, geçen günler kendini bir adım daha ölüme yaklaştırdığı için mutlu olan kadın vardır.

“Ağır Ağır Gelen Yalnızlık”ta boşanmaya zorlanan kadın, başta kadınsı duygularıyla hareket ederek boşanmak istemez. Kocasını tarafından hor görülse de onu erkeği bellemiştir. Bir müddet sonra bu duygunun kendisine zarar verdiğini anlayarak, boşanmayı kabul eder. Beş sene süren boşanma davasında bu sürenin kendi duygularını tekrar iyileştirmek için gerekli olduğunu anlar ve artık önüne bakar. Kadının güçlü durmaya başlamasıyla, erkeğin kendisine hayranlık duyması da ayrı dikkat çekici bir noktadır.

“Menopoz”da kadın ruhunun geçirdiği sıkıntılar, o duygusal bocalama evresi başarılı bir şekilde yansıtılır. Kadının hayallerinden, kadınsı duyguları ön plana çıkarılarak duygusal anlamdaki boşluğunu sevilme isteğiyle doldurma isteği, okuyucuya sunulur. Öyle ki kadın kendini Babil Asma bahçelerinde hayal ederek, kocasıyla konuşarak, adeta sevgi dilenmektedir. Hayalinde bile olsa kocasının bu isteğe cevap vermemesi, dikkati çeken bir noktadır.

“Paralı Yatılılar” da yanlış bir evlilik yapan kadının dramı, çocuklarının yaşantısı üzerinden verilir. Çocuklarını yurda bırakmak zorunda kalan çaresiz bir kadın görüntüsü vardır.

“Sarhoş Bir Öğretim Üyesinin Yaratılmasının Güçlüğü”, “Ölü Bir Kadın Yazar”, “Öyküsü Kaybedilmiş Yazar” ve “Yaratıcılık” hikâyelerinde kadın yazar tipleri vardır. Yazarların edebiyat dünyasında çektiği sıkıntıları yansıtırlar.

“Ölü Bir Kadın Yazar” hikâyesindeki kadın yazar, kadınların birbirleriyle dayanışma içinde olmamasını eleştiren yanıyla dikkat çeker:

“Kadınları çok severim ama erkekler koruyucudurlar. Kadınlarda bu özellik yoktur. Başka ülkeleri bilmem, bizinkiler böyle. Kadınlarımız çok canayakın ve zekidirler, çok tatlıdırlar, acı çekmek için gelmişlerdir yeryüzüne. İyi acı çekerler ama dayanışma deyince toz olurlar.”¹⁵⁵

C. Erkek Tipi

Afet Ilgaz, hikâyelerinde erkekleri de çok başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Hikâyelerindeki erkek tipleri genelinde pasif, çalışmayan, kadınlarının kazandığı parayla geçinen kişilerdir.

Bedriye hikâye kitabında Ahmet Bey, aydın öğretmen olmasına rağmen karısının evdeki konumu, ezilmişliği onu rahatsız etmez. Bir yandan dünyada okumayan kimsenin kalmasını istemezken, Bedriye'nin okula yazdırılmasına tepki göstererek kendisiyle çatışan yanlarını ortaya serer. Bunlar şu şekilde aktarılmıştır:

“Ahmet Bey evde okullar açıkken bulunduğundan daha çok kalamıyordu. Kaldığı zamanlarda gazetenin altından uzanmış pijamalı bacaklarını görürdünüz sadece.”¹⁵⁶

“Ahmet Bey der ki: Bu memlekette okuma yazma bilmiyen, ilkokula gitmemiş tek kişi kalmamalı.”

“Ahmet Bey “Hadi canım, ne yapacak o okulu!” diye surat asmıştı.”¹⁵⁷

¹⁵⁵ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 174

¹⁵⁶ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 13

¹⁵⁷ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 31

Başörtülüler ve Toprak hikâye kitaplarında anlatılan Nine'nin oğlu Hasan ise gözü hep mal mülkte olan bir tiptir. Babası ölür ölmez, daha mezarlıktan dönmeden, eniştesine mal paylaşım konusunda konuşmaya başlamıştır.

“Oğlu, hayırsız oğlu, anasının ablasının altınlarını yedikten sonra bir kaç da dükkânı batırıp bu işteki beceriksizliğini ana babasına belletikten sonra hazırdan yemeye hak kazanmıştı.”¹⁵⁸

Yazar tarafından Hasan'ın hiçbir işe yaramayan, dürüst olmayan yanı şu şekilde aktarılmıştır:

“Sağduyu için geçerli olan hemen hemen bütün erdemlerden yoksundu. Çalışmazdı. Ne kendisi ne de başkaları için. Hakbilir değildi. Dürüst değildi. Çevresindeki kadınlara hiçbir zaman insan, akraba, yakın göziyle bakmamıştı.”¹⁵⁹

“Başörtüsü”, “Sahur” ve *Toprak* kitabının ikinci hikâyesinde anlatılan erkekler inançsızdırlar. Başörtüsü hikâyesinde inançsız bir baba vardır. Ramazan ayında göbeğini eritmek için oruç tuttuğunu söyleyen baba, hikâyede inançsızlığını yansıtması bakımından önemlidir. “Sahur” hikâyesinde, görmeden bir şeye inanamayacağını belirten dayı vardır. *Toprak* kitabının ikinci hikâyesinde yine inançsız baba yansıtılırken, aynı zamanda adamın, karısının inancına saygı duyması ve hacca gitmesine sesini çıkarmaması da uysal yapısını gösterir.

Toprak kitabının genelinde ise kadınların parasıyla geçinen erkekler vardır. Kadınlara şiddet gösteren, onları aldatan erkekler yansıtılır.

¹⁵⁸ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 8

¹⁵⁹ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 22

Ninenin oğlu Hasan, Ninenin yiğeni Süheyla'nın kocası İsmet, Hasan'ın evlatlığı Kemal köyden kente gelince kadınlara tutulup, karılarına kötü davranmaya başlayan tiplerdir.

Hasan, para canlısı olan özelliğinin yanında şehre gelince kentin yaşamına bilinçsizce kapılır. Ve giyim kuşamını değiştirir

“Bu denli çeşitli, birbirinin karşıtı yerlere yaptıkları gezmelerin sonucu, dayının düşüncelerinde, isteklerinde düşüncelerinin sığlığında değişmeler görülmeye, duyulmaya başlandı. Başından yemeklerde bile çıkarmadığı yağlı kasketini artık hiç giymiyordu rneğin”

“Geleli bir yıl oldu sen daha adam olmadın. ıkar şu mantoyu arkandan a başını. Seni yle istiyorum yanımda.”¹⁶⁰

Yazar, Hasan'ın özüne uymayan, karısını ezen, mal hırsı bürüyen yapısını usta bir şekilde yansıtmıştır. Hasan'ın evlatlığı Kemal'in karısına uyguladığı şiddet ve sonunda karısının ailesinin kendisine ekmek kapısı açmasıyla kasabalarına dönmesi anlatılırken yazarın “Gelenektir bu ailede, erkekler karı parası yemeyi severler.” sözü erkeklerin durumunu gözler önüne serer.

Ninenin damadı Salih Bey'in ise iyi ve uysal yanını anlatılırken, bir yandan da karısına kötü davrandığı yazar tarafından şu şekilde aktarılır:

“İnatçı, alıngan, sinirli bir adamdı. Zengin olmak istemiş, karısından malından mülkünden yararlanmış, zenginliği hiçbir şeye yaramamış, hiçbir şeyi dzeltememişti. İnsansever Salih Bey, çünkü karısına o bir kleymiş gibi

¹⁶⁰ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 60-61

davranıyordu. Onu sömürüyor ve onu istemeden iyiliğine kıl kadar laf söyletmeden eziyordu.”¹⁶¹

Almanya’da işçi olarak çalışan Naci ve onun gibilerinin kahvahane ortamına olan bağlılıkları da dikkat çekicidir.

Yazar bu insanların insan sesi aradıklarını, insanları gözlemek istediklerini nelirtirken şunları söyler:

“Bu adamların her biri de Naci gibidir. Onun gibi evlidirler, çocukları karıları, iyi kötü oturdukları evleri vardır. Fakat insane sesi ararlar. Bitmiyecek insane sesleri arasında olmak, çevrelerinde yollarda akan, gelip giden, outran, bakan ya da bir şeyler peşinde olan –belli etmeden bir şeyler peşinde olan-insanları görmek isterler.”¹⁶²

Halk Hikâyeleri kitabının “Gülten ile Niyo”, “Ali Osman ile Seniha” hikâyelerinde ise hanımlarını aldatıp pişman olan erkekler vardır.

Niyo ve Ali Osman’da başka kadınlara tutulmuşlar sonrasında büyük pişmanlık yaşamışlardır.

“Ağır ağır Gelen Yalnızlık” hikâyesinde ise başka bir kadına aşık olan Halil, karısının boşanmak istememesiyle beş sene davanın sonuçlanmasını bekler. Karısının boşanmayı kabul edişiyse bir anda inceden pişmanlık duygusun hisseder. O, karısının kendine ait olduğunu düşünürken bir anda onu tamamen kaybettiğini farketmesiyle kendine gelir.

¹⁶¹ Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul,1968, s. 93

¹⁶² Afet Ilgaz, *Toprak*, Yay Yayınları, İstanbul, 1968, s. 99

Afet Ilgaz, eserlerinde erkekleri, kadınlarını aldatıp sonradan pişmanlık yaşayarak geri dönen, kadınlarının parasıyla geçinip onlara şiddet gösteren ve kadınların evde ezilmiş konumda olmalarını önemsemeyen kişiler olarak yansıtır.

D. Hizmetçi, Kapıcı Tipi

“Ev Hizmet İşçileri”, “Pembe ile Ramazan”, “Kapıcı Hasan ile Zengin Kızı” , “Yürüyüş” hikâyelerin de bu tipler yoğun olarak bulunur.

Apartman yaşamındaki kapıcılar, yazarın hikâyelerinde önemli birer tip konumundadır.

“Ev Hizmet İşçileri”nde temizliğe gittiği evde, boşanacağı kocasını eve konuşmak için alan hizmetçi anlatılır. Bu yüzden evin sahibi tarafından azarlanır ve kovulur.

İşçi kadının dünyası şu şekilde aktarılır:

“İşçi kadın gönül üzüntülerinden başka, evinde de adamakıllı yoruluyordu geceleyin. Evinde çocuklarının çamaşırlarını yıkıyor, temizlik yapıyor, yemek pişiriyor hâttâ geç vakitlere dek konuk ağırladığı oluyordu.”¹⁶³

Yazar hizmetçi kadının gittiği evde yaşadıklarını anlatırken, bir de kendi evinde yapmak zorunda olduğu işlerinin ve annelik görevinin olduğunu belirtir.

“Pembe ile Ramazan” hikâyesinde ise hiç konuşmadan işini en iyi biçimde yapan bir hizmetçi tipi çizilmiştir.

¹⁶³ Afet Ilgaz, *Başörtülüler*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1964, s. 72

“Altı ay kadar Pembe bizim eve gelip gitti. Hiç konuşmadan, hiçbir şey istemeden, hiçbir şey sormadan, işini en iyi biçimde yaptıktan sonra parasını alır, çoraplarını hırkasını giyer, başörtüsünü düzeltir giderdi.”¹⁶⁴

“Kapıcı Hasan ile Zengin Kızı” hikâyesinde ise, zenginlik hayallerine kapılan kapıcının hayallerinde büyük şehre tutunamayacağı, onun sadece hayal dünyasında yaşadığı anlatılır. Gerçek dünyada mücadele edecek gücünün olmadığı bir tip olarak karşımıza çıkar.

“Yürüyüş” hikâyesinde ise köyden kente göç ederek kapıcılık yapmaya başlayan Hediye’nin hırsları anlatılır. Ayakta kalabilmek, güçlü olabilmek için her şeyi yapabilecek kapasitededir. Yaşam felsefesi, “mümkün olduğunca çok kazanmak, çok almaktır.” Apartmandaki zenginlere özenerek, sürekli onlar gibi bir hayat yaşamak ister.

Yazar, hizmetçi, kapıcı tiplerini yansıtırken, onların dünyasını bütün çılgınlığıyla gözler önüne serer. Genelde kocaları tarafından terk edilen, evlerine, çocuklarına bakabilmek için hizmetçilik yapan kadınlar vardır.

E. Öğretmen Tipi

Hayatının belirli döneminde öğretmenlik yapan yazar bunu da başarılı şekilde yansıtır.

Bedriye, Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail kitabında,

“Simin ile Hesna Hanım”, “Bir Öğretmenin Günlük’ünden”, “Parça Parça”, “Küçük Evim” hikâyelerinde öğretmen tiplerine rastlanılır.

¹⁶⁴ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 55

Bedriye kitabındaki Ahmet Bey bir öğrenci yetiştirmenin çok zor olduğundan bahseder. Aynı zamanda öğrencileri tarafından unutulmak da Ahmet Bey'in korktuğu bir durumdur.

*“Bir küçük çocuğu yaşlı olgun bir insane saymak kadar zor bir iş yoktur. Sonra ona öğretmek, onu yetiştirmek, üstelik onu hosnut edebilmek... Bir yanlış karar verdin, bir sertçe yargıda bulundun, bir gün şımarıklık yapan birine gülümsedin mi artık onlar senden ne aralarında ne evlerinde ne de öbür öğretmenlerle hoşbeşteyken söz açarlar. Çünkü artık bir çizgiye gelip durmuşsunuzdur.”*¹⁶⁵

Ahmet Bey idealist bir öğretmen değildir.

Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail kitabında idealist bir öğretmen vardır. Haksızlığa tahammülü olmayan ve her dâim doğruları söylemekten kaçınmayan, eleştirici, dürüst, yardımsever bir öğretmendir. Hapishanedeki olumsuz koşulları sürekli haykırır. İnsan hakları savunucusudur. İnsanlar suçlu da olsa, onların yaşam hakkı olduğunu savunur.

Burada yazarın yine ürettiği kişilerin yanında olduğunu, kendi düşüncelerini oluşturduğu idealist öğretmenin ağzından aktardığını görürüz.

Emekli olduktan sonra, yalnızlığını kedisine sığınarak atmaya çalışan öğretmeni “Simin ile Hesna Hanım”da anlatır. Kadının iç dünyası ve yalnızlığı üstünde yoğunlaşılır. Yalnız öğretmenin iç dünyası bütün ayrıntısıyla okuyucuya sunulur.

¹⁶⁵ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 23

“Bir Öğretmenin Günlük”ünden hikâyesinde, öğretmenin gözünden öğrencilerin dünyası anlatılırken, öğretmenin öğrencilerinin dünyasını gözlemindeki başarısı dikkate değerdir.

*“Bu arada geçici olduklarını bildiğimiz, fakat yine de geçici olmadığına bizi inandırmaya çalışan çocuk kalplerinin sevgilerine inanırız, bunlarla kendimize güya geçici olmayan bir mutluluk tablosu saltanatı kurarız.”*¹⁶⁶

Çocukların dünyası çok büyüktür. İnsan büyüdükçe bu değerlerini kaybeder. Bu yüzden geçici olduğunu bildiğimiz ama bitmesini de hiç istemediğimiz duygulardır. Bir öğretmen olarak öğrencilerinin sevgi dolu dünyalarını yakından hissetmiş ve bunları yazıya dökmüştür. Öğrencilerin dünyasını yakından takip eden, onların yüreklerinin sesini dinleyen bir öğretmen tipi çizilmiştir.

“Parça Parça” hikâyesinde ise, öğretmenler odasını konuşurarak, “hiçbir oda içinde yaşayanları benim kadar sevmemiştir” diyerek yine öğretmenlerin öğrencilerine duyduğu sevginin büyüklüğünü gözler önüne serer. Öğretmenler için öğrencilerinin çok büyük değer taşıdığını belirtir.

“Küçük Evim” hikâyesinde ise kızın ablasıyla ilgili “derslere teneffüslere girmek için girdiğini” biliyorum derken, olumsuz bir öğretmen tipi çizilir. Bu da sadece derslere girmiş olmak için girilen bir öğretmen şeklidir.¹⁶⁷

F. Egeli Tipi

¹⁶⁶ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 57

¹⁶⁷ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 38

“Ege insanının saf yönünü yazmadan duramazdım.” diye anlatan yazar *Kazdağı Öykülerin*’de buna yer vermiştir. Ege insanının saflığı, içtenliği sevgi dolu dünyalarını birebir yansıtır. Yöresel dilleriyle konuşurken inceden inceye bir ironi vardır. Onların saf durumlarını konuşurur.

Eserlerinde her insanın iyi bir tarafını bulmaya çalışan yazar, Ege insanı tipini bu yönüyle hiç zorlanmadan aktarır. O insanların mizah gücü, hayal dünyalarının genişlikleri, her şeye inanana saflıklarını âdeta resmeder. *Kazdağı Öyküleri* hikâye kitabındaki kişiler komiktir, insanı güldüren aynı zamanda güldürürken düşündüren ve insana değerlerini hatırlatan tiplerdir.

Ege insanı, kendilerine has konuşmalarıyla ve içtenlikleriyle dikkat çekerler. Kelimeleri yutarak “gelieverececi, yapıverececi” gibi konuşmalarıyla kendilerini belli eden Ege insanı, doğallıkları ve sevgi dolu yanlarıyla ayrı bir değer taşırlar.

Her dâim eserlerinde gerçekçiliği bırakmayan yazarın, seçtiği kişiler hep bildiği, tanıdığı çevredendir.

Kazdağı Öyküleri kitabının içindeki hikâyelerinde, Ege insanını bütün içtenliğiyle yansıtan yazar, en sevdiği hikâye kitabının “Kazdağı Öyküleri” olduğunu da belirtir.

“Aşk Büyüsü” hikâyesinde sevdiği kıza kavuşmak için büyü yaptıran saf Ege insanı anlatılır. Yazar Ege insanının hayatlarında cin, şeytan gibi hikâyelerin büyük yer kapladığını da şu şekilde aktarır:

“Ege köylüsünün hayatının kocaman bir boyutudur şeytan, cin... Onlarsız bir hayat düşünülemez.”¹⁶⁸

¹⁶⁸ Afet Ilgaz, *Kazdağı Öyküleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 9

Halil Abi, Kandilasan, Bekçi Bekir bütün saflıklarıyla Ege insanını yansıtır. Yazar, hikâyenin sonunda şöyle der:

“Çünkü hepsi bu öykünün oluşması için ellerinden geleni yaptılar. Samimiyetle ve kalplerinin bütün saflığıyla âşık oldular, bu aşklardan kalplerden bütün saflığıyla acı çektiler ve bu acıya son verebilmek için çareler aradılar, çareler denediler...”

Yazar için Ege insanının ayrı bir önem taşıdığı, Kazdağı Öyküleri kitabının bütün hikâyelerine yansır. Geleneksel halk hikaye motiflerini katarak kişilerini anlatır. Yine Ege insanının en büyük eğlencelerinden birinin kapı önüne oturmak olduğunu yansıtıken kendisini de katar:

“Eskiden benim çocukluğumda, Ege köylerinde kasabalarında, insanların en hoş, en tatlı eğlenceleri gece zifiri karanlıkta kapıların önüne çıkıp oturmaktı. Bir insan geçecek de bakacaklar diye saatlerce otururdu annelerimiz, ninelerimiz, kapıların önüne attıkları kilimlerin, şiltelerin üstünde.”¹⁶⁹

“Havva ile Altınyürek” hikâyesinde Ege kadını yansıtır.

“Kadınlar hiç bir Anadolu kasabasında görülemeyecek kadar rahat ve çok sigara içerler.”

“Gerçekten de belki Türkiye'nin en çok inci takıman kadınları bu kasabanın kadınlarıdır.”¹⁷⁰

Aynı zamanda Ege insanının topraklarına bağlılığını anlatırken “Bana sormayın.” diyerek tarafsız olamayacağını vurgulamış olur.

¹⁶⁹ Afet Ilgaz, *Kazdağı Öyküleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 10

¹⁷⁰ Afet Ilgaz, *Kazdağı Öyküleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 13-14

“Kendi topraklarını seven bazı insanlar, bu toprakları babalarının tapulu mülkü sayarlar. Buraları başkalarının bilip tanınmasına, hele de sevmesine, buralara yerleşmesine, buraları benimsemesine dayanamazlar. Bana sorarsanız, en hoş görülecek sevgi ve bundan doğan bencillik, budur. Toprağa duyulan tutku, siz yine de bana sormayın. Ben tarafsız düşünemiyorum bu konuda.”¹⁷¹

Yazar, ‘Sağır İbrâm ve Konikon’ hikâyesinde Ege insanının hayattan zevk alan yanını yansıtır.

“Anaların bazen çocuklarına müthiş terlik fırlattıkları görülür. İki dakika sonra aynı analar, aynı çocuklara salçalı ekmek yetiştirmek için, yahut ekmeğin üstünde zeytinyağı sürüp onun üstüne de tuz veya şeker ekerek çocuklarını memnun etmek için, neşeyle mutfağa seğirtirler. Bu tutkulu insanlardan bu Kazdağı çocuklarından bu elli yıl içinde başarılı avukatlar, sanatçılar, mühendisler, iş adamları çıktı. Ama hepsinin de ortak vasfı, hayattan zevk almayı, keyifli yaşamayı ve keyifli çalışmayı çok iyi bildikleridir.”¹⁷²

Bu hikâyede, Sağır İbrâm’ın bisikletine Konikon’u alarak gezdirmek istemesi ve ikisinin birden bisikletten düşmesi anlatılırken, İbrâm’ın malına düşkün olması ve yuvarlanan bisikletine bakmaya gitmesi de bu durumun komik yanısıdır.

Yazar, hikâyenin sonuna şu şekilde not düşerek okuyucusuna seslenir:

“Şimdi, okuyucularım, içinden bu hikâyenin mesaj’ı nedir, diyenler çıkacaktır. İki sevimli insan, bir sevimli mekân, bir geçmiş zamanla geçmeyen an anlatılmıştır bu

¹⁷¹ Afet Ilgaz, *Kazdağı Öyküleri*, İz Yayıncılık, İstanbul,2006, s. 16

¹⁷² Afet Ilgaz, *Kazdağı Öyküleri*, İz Yayıncılık, İstanbul,2006, s. 24

hikâyede, daha ne olsun! “Mesaj”haber demektir. Asıl haberler sizde, okuyucular. Bu hikâyeden hoşlandınız mı hoşlanmadınız mı, siz ondan ‘haber’ verin.”¹⁷³

Yazar yaşadığı bölgedeki kişilerin saf yönlerini anlattığı bu kitabında sürekli araya girerek okuyucusuyla birebir konuşur. Okur, onların dünyasına konuk olduğunda hayatın sınırsız saflığını bütün benliğiyle hisseder. Yazar, bunu usta bir şekilde yansıtmasını çok iyi bilir.

G. Dini Sorgulayan Tipler

Dinî bir kesimin yaşadığı yerde yetişen yazar, hikâyelerinde bu insanları işlerken dine bakışı hep sorgulayıcı bir tavır içindedir. İnsanların dini yaşayış şekillerine eleştiri getirir.

“Sahur” ve “Başörtülüler” hikâyesinde dini sorgulayan tipler vardır.

Bu kişiler, kendi maneviyatlarının derinliklerinde bu duyguyu hissederlerken, çevrelerindeki insanların görüntüsü ve dini yaşayış biçimleri onları rahatsız eder. Örneğin,

“Başörtülüler” hikâyesinde, kız annesiyle gittiği camide insanları gözlemlerken, gözüne çarpan iyi giyimli bir kadını kendine daha yakın hisseder. Dini sevgiyle bütünleştirdiğini, sevdiği adamla camiye gelmek istemenin kötü bir şey olup olmadığını düşünürken, dinin baskıcı yanını reddeden bir tip olarak vurgulanır.

“Başörtülüler” hikâyesinde; kendini dinsever olarak tanımlayan kızın dini yaşayışı, annesi ve onun çevresinden farklıdır. O kadınların evde toplanarak Kur’an okumasını

¹⁷³ Afet Ilgaz, *Kazdağı Öyküleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 29

‘bağrışmalar’ olarak niteler, o derin maneviyâtı onların yanında hissedemediğini, sessiz bir cami de dua okuyacak arkadaş aramakta olduğunu söyler. Kıza göre bu kadınlar, ölümlle birlikte başlayacak bilinmezliğe adanmış, didinen kişilerdir. Kendi içinde konuşur, muhâkeme yapardı. Toplumla yarış etme gereği duyardı. Bunun koşulu da topluma uymak yoluydu. İşte bu nedenle oruç tutmaya başlamıştı. Aynı zamanda sırf topluma uymak, yarış edebilmek için dini gereklerini yerine getiren bir tip olarak çizilmiştir.

“Sahur” hikayesinde de yine kendi içinde çatışan, dini sorgulayan bir kız tipi hâkimdir. Kız inançsız dayısına ispata çalışırken aslında kendi inancını sorgular.

Yazarın din konusunu işleme ve bu konuda ürettiği tipler hep kendileriyle ve çevreleriyle çatışan tiplerdir.

H. Mâhkum Tipi

Halk Hikâyeleri kitabının “İdamlık Hakkı ve Gülbahar” hikâyesinde,

Çeribaşı Abdullahla İdamlık İsmail hikâye kitabının bütününde yer verilir.

“İdamlık Hakkı ve Gülbahar” hikâyesinde idamlık Hakkı; karısının kendini doldurması sonucu kardeşlerini öldürmüştür. İşin aslını öğrendiği zaman şöyle der:

*“Benim garım ipte bacaklarını açıp sallanacak dab en de erkeğim diye yaşıyacağım ha.”*¹⁷⁴

Hakkı’nın mertliği, adamlığı, yiğitliği vurgulanır. Karısı yalan söylemiş de olsa onun yerine kendisi ölmeyi yeğler.

¹⁷⁴ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 43

Çeribaşı Abdullahla İdamlık İsmail kitabında, yazar umut dolu hâlâ bir şeyler öğrenebilme telaşında olan mahkûmların resimlerini çizer. Çok farklı şekilde irdeleyerek onların dünyasına giren yazar, o insanların dayanışmasını, kavgalarını, dışarıdaki dünyaya demir parmaklıklar ardında da olsa sıkı sıkıya tutunuşlarını, umut, aşk duygularının onlar için ne denli önemli olduğunu anlatır. Onların farklılıklarını yansıtır.

“Çeribaşı Abdullahla İdamlık İsmail” hikâyesinde yazar, işlemediği suçları üzerine alarak idam edilecek İsmail’i adeta resmederken, onun ölüme giderken sayılı günlerinde aşka tutunmasına farklı bir yorum getirir.

“Yaşama denen büyük bir tutkuyu yenebilecek başka bir tutkuyu yaratmak istediğini onu alabildiğine besleyerek yaşamayı; artık yarı yarıya onun olmıyan yaşamayı bu tutkuya armağan etmek, onda eritmek yitirmek istediğini anlayamıyordu. Âşıklar için sevdalılar için bir şeyi bütün ayrılıklarıyla isteyenler ve özliyenler için yaşama her zamanki büyük önemini yitirir.”¹⁷⁵

İsmail, aşk duygusunun içinde eriyerek, bu güçlü duygunun esiri olmak ister. İşlemediği suça o kadar alışmıştır ki sesini çıkarmaz, asılacağını kabullenir. Yüreğinin derinliklerinde aşkı hissederek, sessizce yaşamına dolanacak ipi bekler.

“Arabın Yallellisi” hikâyesinde, mahkûmların dayanışması dikkat çeker. Bütün kızgınlıklarına, siyasi düşüncede ayrıcalıklarına rağmen, o kapalı yerde insan olarak dayanışmaları yazar tarafından başarılı bir şekilde okuyusuna yansıtılır.

¹⁷⁵ Afet Ilgaz, *Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.15

Şükürü, Moskovo radyosunu dinleyen arkadaşlarını ele vermez. Başta sinirlenerek kavga etse de Yüzbaşı'nın gelmesiyle yalan söyleyerek, aynı havayı soludğu arkadaşlarını korur.

“Beyler Koğuşundaki Hulisi Bey” hikâyesinde, hergün mahkûmlara yalan hikâyeler anlatarak onların dünyasında önemli bir yer edinen yalancı ve dolandırıcı Hulisi Bey vardır. Anlatacağı hikâyeleri seçerken mahkûmların dünyasını anlatır.

“Bu heriflerin, bu aylardır, yıllardır değişik insane yüzlerini, yaşamayı, yaşamanın ve insanın her türlü çekiciliğini büyüünü, zıtlıklarını, uyumunu, şaşkırtıcılığını, beklenmezliğini, apansızlığını unutmuş adamların en çok neyle yüreklerinden vurulabileceğini, birbirlerine gireceğini, uykularını kaçıracağını düşünmüş bulmuştu. Böyle beklenmiyenle, umut edilmeyenle, terslikle, karşıtlıklarla deli edecekti onları. Ufacık, esmer, çitkırıldım bir kızı getirecekti koğuştaki hikâyeye. Bu saç sakal birbirine girmiş, kir pas içinde bit içinde, suyla sabunla ne zamandır ahbaplıkları kesmiş heriflerin inadına, bu kalabalıklar, hoyratlıklar, bu dayanıklılık ve sertliklere ters düşen bir kızı Miyase'yi anlatacağı onlara bu akşam.”¹⁷⁶

Yazar, mahkûmların bütün dünyasını, giyimlerinden yaşamlarına kadar her türlü ayrıntıyı gözler önüne serer. Fabrika sahibi Hulusi Bey'in nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu da okuyucusuna yansıtmış olur. Aynı zamanda herkesin, başta silik bir tip olarak gördükleri Bayram'ın, onları etkilemesi de bu hikâyenin renkli kısmıdır. Bayram, fal bakan bir mahkûmdur. İşinin küçümsendiğini farkedince önce Hulusi

¹⁷⁶ Afet Ilgaz, *Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004,

Bey'i dalgaya alarak, falında onun için ölüm gördüğünü söyleyerek herkesi etkisi altına alır. Sonra da çevresiyle eğlenmeye başlar. Yazar, şu şekilde aktarır:

“Bu okumuş, yazmış, görmüş, geçirmiş soylu soplulu kişilerin silik bir halk çocuğu gibi görünen ‘Bayram’ın kâhinlikleri karşısında bir şaşkınlıkları, bir sevinmeleri, bir üzülmeleri, bir durgunlukları vardı ki görülecek şeydi. Bayram, içinden gülüyor, haykırıyor, naralar atıyor, yüceliyor, büyüyor, kabına sığamıyordu.”¹⁷⁷

“Tanıklar” hikâyesinde, Nazım Hikmet’in şiirlerini yazmaktan hapse atılan öğrenci Sami ile öğretmenin düşünce birliklerindeki yakınlaşma okuyucuya sunulur.

“Çay” hikâyesinde yine ufacık durumlardan mutlu olan mahkûmlar resmedilir.

“Bayburtlu Necati” hikâyesinde okumayı çok seven bir askerin iyi niyeti, onun dünyası okuyucuya sunulur.

“İmralılar” ve “Süngülüler” hikâyesi kötü şartlardaki mahkûmları anlatır. “İmralılar” hikâyesinde verem koğuşunda yatan mahkûmların şartlarının olumsuzluğu, “Süngülüler” hikâyesinde hasta olmalarına rağmen, mahkumlara temiz bir ortam sunulmaması anlatılırken, paranın gücünü kullanıp rahat bir yere kavuşan Hulisi Bey ve özellikle öğretmen vurgulayıcı bir şekilde resmedilmiştir. Öğretmen, aydın kişiliğiyle hapisanedeki olumsuz koşullara her şekilde tepkisini verir. Kendisinin hastaneye götürülürken, erlerin süngü takması öğretmeni rahatsız eder.

Öğretmenin düşüncelerini şu şekilde belirtir:

¹⁷⁷ Afet Ilgaz, *Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004,

“Tüfekli er götürür tutukluyu, ama süngü takmaz. Süngü savaşta takılır. Üstelik Onbaşı’da da bir tabanca var. Silâhsız da olsalar üç kişinin önünden nasıl kaçarım ben!”¹⁷⁸

Yazarın hikâyelerinin genelinde okumayı seven, küçük mutluluklardan mutlu olan, haksızlıklar karşısında boyun eğmeyen, arkadaşlık dayanışması gösteren, umut eden, mahkûm tipleri vardır. “Ürettiğim kişileri eleştirmeye kıyamam.” diyen yazar mahkûmların dünyasını anlatırken de onların insancıl, sevgi dolu yönlerini göstermekten geri kalmaz.

Eşya figürleri olarak;

Ölü Bir Kadın Yazar kitabının “Parça Parça” hikâyesinde; yazar, öğretmenler odasını konuşturur. Öğretmenlerin öğrencilerine nasıl bir sevgi beslediğini anlatır.

‘Hiçbir oda içinde yaşayanları benim sevdiğim kadar sevmemiştir. Her gün onlardan bir kısmını, ama hafta sonuna kadar hepsini görürüm. Bir toplumun içinde nasıl yaşanır, onlarda bir hafta bir yıl ve bir çok yıllar boyunca öyle yaşarlar. Ne var ki dışarının hareketliliği bana, her zaman süzülerek, inceden inceye üzerinde durulmuş olarak getirilir. Böyle olmamışsa bile olayın içindekiler bir solukta yargıya girişerek, onu bana yakışır bir hâle koyuverirler. Onları birbirlerine yaklaştıran iyi, ince, saygılı, sevgili yapan belki, ”birbirleriyle kimsenin akıl edemeyecekleri bir yerde buluştukları” sezgisidir. Buluşulan ortam, bir yer değil, bir şey değil, bir kimse!”¹⁷⁹

¹⁷⁸ Afet Ilgaz, *Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.100

¹⁷⁹ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 65

‘Bir kimse’ olduğunu belirterek okuyucu daha çok sarmasını ve inandırıcı kılmasını bilir.

Halk Hikâyeleri kitabının ‘Simin ile Hesna Hanım’ hikâyesinde;

Hesna Hanım’ın kedisi Simin ise, Hesna Hanım’ın hayata tutunmak için bağlandığı ve insana ait özelliklerin yüklendiği bir kedidir. Hesna Hanım’la birlikte kahvaltı yapar. Reçelli ekmek, kavun yer. Lokantada karşılıklı otururlar.

Kişilerin sunulma yöntemlerinde, bedensel ve ruhsal boyutu da kullanan yazar, daha sıklıkla kişilerin kendi içinde ve başkalarıyla çatışmalarına yer verdiği için, iç çözümleme ve iç konuşma yöntemini kullanır.

“Gülten ile Niyo”, “Simin ile Hesna Hanım”, “Evlilik”, “Âşık Fatma”, “Parça Parça”, “Yaşantılar”, “Avize Temizleyicisi Sıvı” hikâyelerinde özellikle iç konuşma ve iç çözümleme yöntemi kullanılır.

Sonuç olarak yazarın kullandığı kişiler hep günümüzde bulabileceğimiz sıradan insanlardır. Hayatın içindeki insanı yakalayıp, okuruna sade ve içten anlatımıyla sunar.

C.ÜSLUP

A.Kurgu Tekniği

1.Hikâyelerin Başlığı: Yazar, kurgunun ilk adımı olan hikâyelerin adını, başlığını bulmakta oldukça güçlük çeker. Kendisi de bu konuda:

“Yazılarıma başlık bulmakta oldukça güçlük çekiyorum. Gazete yazılarımda bile bu şekilde oluyor. Başlığımı koyuyorum. Yazımı yazıyorum. Sonra bir bakıyorum, çok âlakası bir şeyler çıkmış, yukarı çıkıp başlığı değiştiriyorum bu sefer de yine yazıyla uyuşmuyor. Bunu itiraf etmem gerekir sanırsam” der.¹⁸⁰

Başlıklarının genelinde ya baş kişileri, ya hikâyenin içinde geçen çağrışım yapan bir nesneyi ya da kişilerin buldukları yerin ismini kullanır.

Bedriye kitabının hikâyelerindeki başlıklar içlerindeki konuyla ilgilidir.

Başörtülüler kitabındaki hikâyelerin başlıkları, içlerinde çağrışım yapan nesnelere ilgilidir. “Başörtülüler” başlığı ise camiye giden bir kızın oradaki insanları gözlemlemesi sonucu bir simge olarak kullanılmıştır.

Toprak kitabı başlıksız bölümlere ayrılmıştır. Ama kitabın isminin “Toprak” olması; topraklarını, yurtlarını bırakan insanları insanların özlemlerini yansıtır.

Halk Hikâyeleri kitabındaki hikâyeleri geleneksel halk hikâye motifleriyle birleştirmek isteyen yazar bu ismi kitabına vermiştir. Aynı zamanda içindeki hikâyelerin başlığı hikâyenin baş kişilerinden oluşur. Bir tek hırslı Hediye’nin konu edinildiği “Yürüyüş” hikâyesi onun hayatta tutunmak için yol almasını anlatması nedeniyle çağrışım yaptırmak istemiş olabilir.

Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail kitabındaki hikâyelerin başlıkları mahkûmların yaşantıları, onlar için önemli olan olaylardır.

¹⁸⁰ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşi

“Ölü Bir Kadın Yazar” kitabının başlıkları da hikâyenin çağrışımlarından oluşmuştur.

Kazdağı Öyküleri kitabında da olaylara göre başlık verilmiştir.

2. Olay örgüsü:

Zamandizimsel sıraya uygundur. Zaten yazarın hikâyelerinin genelinde kişilerin kendileriyle ve çevresiyle çatışmalarına yer verildiği için, olay yok denecek kadar azdır. Ama yine de bütündeki parçalar doğal akışı içinde ve sırayla gerçekleşir. Örneğin *Bedriye* kitabında; Bedriye'nin dokuz yaşında Ahmet Bey'lerin evine gelmesi ve ayrılmasına kadar olan süreç doğal akışı içinde sırayla okuyucuya sunulur. Yazarın, bir karşılaştırma yapmak için geriye dönüş tekniğini de kullandığı görülür. *Kazdağı Öyküleri* hikâye kitabında bu yöntemi çok kullanır:

*“İşte, otuz yıl önce de bu böyleyi. Kazdağlı genç, otuz yıl önce içinde denizin ve dağların yüksekliğini hisseder, düzlüklerine inerdi.”*¹⁸¹

3. Olay Bütünlüğü:

Organik bir bütünlük içinde sunulur. Hatta yazar, *Bedriye*, *Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail*, *Toprak İnsanları* hikâye kitaplarının her bölümünün birbiriyle bağlantılı biçimde sunulması sebebiyle roman konusu olarak değerlendirilebileceğini belirtmiştir.

4. Gerilim Unsurları:

Çatışmaya yazarın hikâyelerinde sıklıkla yer verilir. Özlemleri ve idealleri arasındaki zıtlıklardan kaynaklanan iç çatışma ve sosyal çatışma büyük yer kaplar. Ekonomik çıkar çatışmasına da rastlanır.

¹⁸¹ Afet Ilgaz, *Kazdağı Öyküleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 25

Sosyal çatışma; kişilikler arası, cinsiyetler arası ve nesil çatışması şeklinde kendini gösterir. Yazar, insanı okuruna daha iyi yansıtabilmek için bu yöntemleri kullanır. Onun için önemli olan insanı anlatabilmek, okuyucusuna her insanda iyi bir taraf bulunduğunu hissettirebilmektir.

5. Son:

Yazarın hikâyelerinin geneli ucu açık sonludur. Bununla yazar sonunu okurunun hayal dünyasına bırakmak ister.

Bedriye kitabında birbiriyle bağlantılı olan hikâyelerinde Bedriye'nin sonunda köyüne geri gönderileceği okuyucu tarafından beklenen bir sonudur. Ama Bedriye'nin gittiği yerde nasıl bir hayat yaşacağı, mutlu olup olamayacağı bellidir. Bu durum tamamen okuyucunun düşünmek istediği gibi bırakılmıştır.

Başörtülüler kitabındaki "Nine" hikâyesinin sonunda nine köyüne, oğlunun yanına geri döner. Hikâye boyunca ninenin söylenmelerinden gideceğini anlaşılır ama ninenin köyüne gittiğinde nelerin olacağını ucu açıktır.

Her bir hikâyesinde insanı anlatarak yazan yazar, olay olmayan hikâyelerinde durum kesitlerini okuyucusuna yansıtırken hikâyelerinin sonunu bağlamaz. Hikâyelerinde trajik bir son yoktur.

6. Metinler arası ilişkiler:

Yazar, hikâyelerine renk katmak ve hikâyelerinde duygularını daha çok yansıtmak, vurgulamak için, metin ekleme yönteminden günlük, mektup ve türküyü kullanır.

"Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail" hikâyesinde, İsmail Selvi'ye söyleyemediklerini mektuplar aracılığıyla söyler.

Yine “Bir Aşk Mektubu” hikâyesinde; Bedriye’nin Hulki’ye yazdığı aşk mektubu vardır.

“Bir Öğretmenin Günlük”ünden hikâyesinde ise, öğretmenin günlüğüne yazdığı anılar okuyucuya aktarılır. Bunun bir günlük olduğu yazarın verdiği başlıktan anlaşılır.

“Bayburtlu Necati” hikâyesinde Necati’nin söylediği türkü:

“Bayburt dağlarında tabakam kaldı...

Şen ol Bayburt, şen ol sende nem kaldı¹⁸²

“Yaşantılar” hikâyesinde;

“Demek ki senin içi

Aşk değil yalan id

Acırım heder olan

O en güzel yıllara¹⁸³ şarkısı vardır...

“İdamlık Hakkı ve Gülbahar” hikâyesinde ise, “Karanfil Suyu Neyler” türküsü vardır.

“Karanfil suyu neyler

Güzel kokuyu neyler

¹⁸² Afet Ilgaz, *Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.60

¹⁸³ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 182

İki baş bir yastıkta

O göz uykuyu neyler”¹⁸⁴

“Deve ve Çocuk” hikâyesinde çingene kızlarının söylediği türkü vardır.

“Çingeneler kara kuru bir millet

Çocukları bela değil bereket

Ah o çingeneler, çingenel

Hiç durmadan çifte göbek atarlar

On beş kişiyi bir yatağa atarlar...”¹⁸⁵

B.DİL VE ÜSLUP

Yazarın içten samimi bir anlatımı vardır. Konuşma dilini kullanır. Halkın içinde yaşayan, yaşadıklarını anlatan, yaşadığı yerdeki kişileri anlatan yazarın dili kullanımı da yine gerçekçiliğinin ve derin gözlem gücünün etkisiyle halkın konuştuğu dildir.

“Dilimi zorlamıyorum, anlatacaklarımı en iyi nasıl anlatabiliyorsa dilim o dur”der.¹⁸⁶

A. DİL

1. Dil Unsurları: Hikâyelerinde, yöresel konuşma özellikle yer kaplar. Özne anlatıcıyı kullandığı hikâyelerinde kişilerini yerel ağızlarıyla konuşturan yazar, samimi ve içten olduğunu okuyucusuna bir kez daha fark ettirir.

¹⁸⁴ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 41

¹⁸⁵ Afet Ilgaz, *Ölü Bir Kadın Yazar*, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983, s. 47

¹⁸⁶ 27.03.2011 tarihinde kendisiyle yaptığım söyleşi

Halk Hikâyeleri kitabından “Gülten ile Niyo”, “İdamlık Hakkı ile Gülbahar”da Kırşehir ağzını kullanırken;

Kazdağı Öyküleri kitabında Ege insanını kendi şivesiyle konuşturur.

“Eh hadi! Ge bakâm!”dedi yola dönüp yürüyerek.”¹⁸⁷

“Gırşehirdeyken, bağımız bahçemiz vardı. Yazın üç dört ay bağa

gideriz. Elma, armut, gayısı, uyy gurbanların olan Allah’ım, ne güzel yeridi yerimiz, ne güzel günleridi o günler.”¹⁸⁸

Yazarın anlatımında sıklıkla devrik cümlelere rastlanır.

Bedriye hikâye kitabından;

“Gelecek diye bir şeyleri yoktu, herşeyden önce. Böyle geleceksiz insanlar olarak yaşamaktan güzeli ve rahatı düşünülemezdi aslında. Eğer günler tok, hastalısız, rahat geçiliyorsa.”¹⁸⁹

“Hiç sevmeden evlendim, anam babam istedi diye, söz verdik diye”¹⁹⁰

Anlatındaki içtenlik nedeniyle bu durum fazla göze çarpmaz.

2. Dil Sapmaları: Dilbilgisi kurallarına aykırı kullanımlarından; parantez içi cümlelere ve ifadelere sıklıkla yer verdiği görünür. Amacı, okurunu bilgilendirmek

¹⁸⁷ Afet Ilgaz, *Kazdağı Öyküleri*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 31

¹⁸⁸ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 17

¹⁸⁹ Afet Ilgaz, *Bedriye*, Yeditepe Yayınları, 1963, s. 9

¹⁹⁰ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 17

veya kendi düşüncesini söyleme isteğidir. Yaşadıklarını ve tanıdığı insanları yansıyan yazar, kişilerini yansıtıken gerçekçiliğini bırakmayarak bütün saflığıyla doğallığıyla okuyucusuna sunar. Ve bu içtenliği, karşılıklı konuşmalarda da birebir yansıtarak, kişilerin şivesini ve kültür seviyesini belli eden sözlerini de gözler önüne serer.

“Domuzun karısı, beni rezil edersin. Böyle çingenelik etmesen olmaz.”¹⁹¹

Toprak İnsanları kitabında, “Nine”, “Yaslı Adam ve Küçük Kız “ hikâyelerinde *Çeribaşı Abdullahla İdamlık İsmail* kitabında bu argo ve küfürli kullanımlara sıklıkla rastlanır.

Anlatıcı olarak okurla bağlantısını hiç kesmez. Ya parantez içlerinde düşüncelerini söyler ya da oluşturduğu kişilerin ağzından kendi fikirlerini yansıtır. *Kazdağı Öyküleri* kitabında birebir okuyucusuyla konuştuğu görülür.

Dönemin yazım kurallarına bağlayabileceğimiz basit imlâ hataları mevcuttur. “söyleyecek” yerine “söyliyecek”, “inanmayacak” yerine “inanmıyacak”, bilmeyecek yerine “bilmiyecek” yazılmasından kaynaklanan ufak hatalardır.

Bazı kelime yanlışlarına da rastlanabilir. İçten anlatımına renk katmak için yapılan bu durum fazla göze çarpmaz.

“İşini ‘sorumluluksuz’ bulurdu.”

Yazarın “çay” simgesini sıklıkla kullandığı görülür. Çay kelimesini sürekli kullanan yazar, çaya, insanların bir dert ortağı, bir arkadaş gibi görme anlamlarını yükler.

¹⁹¹ Afet Ilgaz, *Halk Hikâyeleri*, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972, s. 19

“İlla çay isterim diye tutturmuştu. Yiyecek hiçbir şey hiçbir yemek değil, ama çay.”

“...doldur şu çaydanlığı taşdeenle

BİZim de bir şu keyfimiz var hapisanede”

“İnsana aslında hapiste olduğunu unutturan, belki de aslında tam hatırlatan bir yer.

Bir çay bahçesi...”

Bunun gibi örneklere, hep çay kelimesine, insanlara mutluluk veren, yaşanan olumsuz durumları unutturan, insanların olumsuz koşullarında onlara dert ortağı olan anlam yüklenmiştir.

B.ÜSLUP

Yazarın üslubunda içten, yalın anlatımıyla gerçekçiliğinin etkisi sezilir. Üslubunda nesnel bir tavır içine de girse zaman zaman eleştirel tutumu sezilir.

Kazdağı Öyküleri kitabına ise ironiyi katar.

Üslubunda genelde kişilerin kendisiyle ve toplumla çatışmasını yansıtan dramatik üslup hâkimken, yer yer mizah üslubu (*Kazdağı Öyküleri*) ve avam üslubu (*Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail*)’nun etkileri sezilir.

Hikâyelerinde, gerçekçiliğinin etkisiyle sanatkârene söyleyisten uzak duran yazar için dilin kullanımı önemlidir ama daha çok okuyucusuna, anlatımından çok anlattıklarının önemli olduğunu yansıtmış ve bu konuda başarılı olmuştur

SONUÇ

Cumhuriyet devri Türk edebiyatında bir çok değişiklik olmuş, edebiyatımızda yeni anlayışlar, yen, düşünceler, yeni şekiller oluşmuştur. Bir Cumhuriyet dönemi yazarı olan Afet İlgaz da konuları ele alışını anlatımı şekilde denediği değişikliklerle Türk edebiyatında farklı bir yere oturmuştur.

Edebiyatın farklı türlerinde eser veren Afet İlgaz, ilk olarak hikâyeleriyle yazı hayatına atılmıştır. 1954 yılından beri edebiyat dünyasında var olan yazarın hikâyeciliği ön plandadır.

Türk hikâyeciliğinde 1960-1980 kuşağında bulunan yazar, insanı merkez olarak yazdığı hikâyelerinde her zaman gerçekçiliğini ve bunun getirdiği derin gözlem gücünü kullanır. Yaşadıklarını, yaşadığı çevreyi ve bildiği insanlara hikâyelerinde yer veren yazar için asıl öncelik, gerçekçiliği bütün saflığıyla yansıtmaktır. Bu gerçekçiliği yansıtırken kişilerinin hep tarafındadır. Eleştirirken bile onların yanında olmak ister.

Bireylerin kendi içinde ve toplumla çatışmaları hikâyelerinde dikkat çeken noktalardandır. Bireyler üzerinden toplumu düşündürmeye çalışır. Bir mesaj verme gayreti vardır. Sanatın topluma yön verme, toplumcu yönünü hiçbir zaman göz ardı etmez. Hayatının dönemlerinde farklı inançları ve düşünceleri benimsese de gerçekçiliğinden ve toplumcu yanından hiçbir zaman ödün vermez. Hayatı ve gerçeği tüm yönüyle yansıtmak için edebiyatın bütün malzemesini kullanır.

19.yy gerçekçilerinden çok etkilendiğinin altını çizen yazar, Türk edebiyatından Safiye Erol, Samiha Ayverdi, Peyami Safa'dan çok etkilendiğini; bunun yanında Tanpınar'ın üslubunun güzelliğine ulaşmaya çalıştığını ama bunu başaramadığını söyler.

Hikâyelerinin geneli durum hikâyesi niteliği taşır. Olay yok denecek kadar azdır. Sonlarının ucu açıktır. Başlık seçimlerinde zorlandığını söyleyen yazarın edebiyat dünyasında duyulması ve büyük bir sükse yapmasıyla, yazar için “ dişi Sait Faik” benzetmesi yapılmaya başlanır.

1960'lı yıllarda edebiyat dünyasında zirveye ulaşan yazar, 1965 yılında *Başörtülüler* kitabıyla Türk Dil Kurumu Hikâye ödülünü kazanır. 1980'lı yıllardan sonra romana ağırlık veren yazar edebiyatın farklı türlerini deneyerek eserler vermiştir.

Toplam yedi hikâye kitabı olan yazar; hikâyelerinde kadın, aile sonunundan, göç olayına, sınıf farkına, ikinci dünya savaşının etkilerine kadar çeşitli konuları işler. Bu konuları kendine has yorumuyla dikkat çeker. Özellikle kadın sorununa eğilim biçimi ve bunu yansıtmadaki başarısı çok önemlidir. Kadın olgusunu farklı bakış açılarıyla irdeler ve toplumda kadının yerini okuyucuna vurgular.

Konuların, mekânların, kişilerin ortak olduğu hikâyelerinin birbirine bağlı olması yazarın en dikkat çeken özelliklerinden biridir. Yazarın başında hikâye roman tanımlaması yaptığı *Bedriye*, *Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail* ve başlıksız birbirine bağlı on iki bölümden oluşan *Toprak İnsanları* bu özellikte kitaplarıdır.

Hikâyelerindeki kişileri tanıdığı çevreden seçer. Hem psikolojik tahlil yaparak bireyin iç dünyasına yönelir hem de bireyin üstünden toplumu mekân, çevre ilişkileriyle ele alır. Hikâyelerinde oluşturduğu besleme tipler, yalnız kadınlar,

ezilmiş kadınlar, köyden kente göç edip geri dönen insanlar, toplumla ve kendisiyle çatışan insanlar çok başarılı bir şekilde, psikolojik tahlillerle sunulmuştur.

Hikâyelerinin genelinde tanrısal konumlu gözlemci anlatıyı kullanan yazar, kendi düşüncelerini, oluşturduğu kişilerin ağzından konuşturur ya da parantez içi açıklamalarla okuyucusuna düşüncelerini aktarır.

Hikâyelerinde zaman pek belli olmasa da, birkaç hikâyesinde içlerinde gizlenen ayrıntılardan zaman kestirilebilir.

Dildeki sade anlatımıyla dikkat çeken yazar, sanatkârene üsluptan uzak dururken, kişilerin kendi içinde ve çevresiyle çatıştığı dramatik üslubu daha çok kullandığı görülür. Gerçekçiliğinin etkisiyle kişilerini yöresel diliyle de konuşturan yazar okuyucusuna dikkat çektiği konuları düşündürtürken kendisi için konunun daha ön planda olduğunu hissettirir.

Türk edebiyatında farklı bir yerde bulunan Afet Ilgaz, bütün bu özellikleri kendine has duruşuyla her dâim yazı hayatında var olacağını kanıtlamıştır.

KAYNAKLAR

I.AFET ILGAZ'IN ESERLERİ

A. HİKÂYE KİTAPLARI

- 1.ILGAZ Afet (1963). Bedriye. İstanbul: Yeditepe yayınları
2. ILGAZ Afet (1964). Başörtülüler. İstanbul: Yeditepe yayınları
- 3.ILGAZ Afet(1968). Toprak. İstanbul: Yay Yayınları
- 3.ILGAZ Afet(1972)Halk Hikâyeleri. İstanbul: Sınıf yayınları
- 4.ILGAZ Afet(2004) Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail. İstanbul: İz yayıncılık
- 5.ILGAZ Afet(1983)Ölü Bir Kadın Yazar. İstanbul: Yazko yayınları
- 6.ILGAZ Afet(2006) Kazdağı Öyküleri. İstanbul: İz Yayıncılık

B. KİTAPLARINA GİRMEYEN HİKÂYELERİ

1. ILGAZ Afet (16-30 Kasım). “Hayır Tekrar Ağlamıyacağım” *Yeditepe*, S.51. s10-12
2. ILGAZ Afet (1-15 Haziran 1962). “*Dilencinin Kızı*” *Yeditepe*, S.64, s. 10-11
3. ILGAZ Afet (1-15 Eylül 1962) .“*Ev Sahiplerinin Yası*” *Yeditepe*, S.70, s. 10-12.

C. DERGİLERDE ÇIKAN YAZILAR

ILGAZ Afet.(Kış 1993) “*Hayatım*”, *Gündoğan Edebiyat* s. 52-56.

ILGAZ Afet.(Aralık 1965) “*Hayatım*”, *Türk Dili*, S. 171,s. 213-214.

ILGAZ Afet. (1 Ekim 1959) “*Cadı Kazanı*”, *Varlık*, S. 511, s. 11.

ILGAZ Afet (Temmuz 1975). “*Öykü Nedir*”, *Türk Dili*, S. 286, (Türk Öykücülüğü Özel sayısı)

D. YARARLANILAN DİĞER KAYNAKLAR

ÇETİN Nurullah(2005). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Yayınları

NECATİGİL Behçet(1971). *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları

KARACA Nesrin Tağızade (2006). *Edebiyatımızın Kadın Kalemleri*. Ankara: Vadi yayınları

ATATÜRK Kemal Mustafa (1970). *Nutuk, C 1-2-3*. İstanbul: Türk Devrim Tarihi Enstitüsü

BİLA Hikmet(2008). *CHP 1919-2009*. İstanbul: Doğan Kitap

ILGAZ Afet (1972). *Toprak İnsanları*. İstanbul: Sınıf Yayınları

ANDAÇ Feridun (2008). *Öyküyü Yazmak Öyküyü Düşünmek*. İstanbul: Doruk Yayınları

LEKESİZ Ömer (1999) “Afet Ilgaz”, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, C.3.

İstanbul:Kaknüs Yayınları

KARA Ayşe (Ağustos-Eylül 2005) “Afet Ilgaz Öyküsü”, *Hece Öykü*, S. 10

E. ÖN ÇALIŞMADA YARARLANILAN KAYNAKLAR

TEKİN Aslan (1995). *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*. İstanbul: Ötüken Yayınları

ÇAKIR Hasan (2000). *Öykü Sanatı*. Konya: Çizgi Kitabevi

KAPLAN Mehmet (1997). *Hikâye Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları

ENGİNÜN İnci (2001). *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergâh Yayınları

GÜNDÜZ Sevim (2003). *Öykü ve Roman Yazma Sanatı*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı

LEKESİZ Ömer (İstanbul). *Öyküce Konuşmalar*. İstanbul: Menevis Kitapları

LEKESİZ Ömer (2000). *Öykü İzleri*. Ankara: Hece Yayınları

ENGİNÜN İnci (2002). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları

YETKİN Suut Kemal (1967). *Edebiyatta Akımlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi

NACİ Fethi (1981). *Yüz Soruda Türkiye’de Roman ve Toplumsal Değişim*. İstanbul: Kültür veTurizm Bakanlığı Yayınları

ÇAKIR Hasan (2000). *Öykü Sanatı*. Konya: Çizgi Kitabevi

IŞIK İhsan (1998). *Yazarlar Sözlüğü*. İstanbul: Risale Yayınları

IŞIK İhsan (2002). *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*. Ankara: Elvan Yayınları

ÇAVDAR Tefik(2008). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)*.

Ankara: İmge Kitabevi

AKAY Oğuz(2005).*Atatürk'ün Sofrası*, İstanbul: Truva Yayınları,

BATES H (2001). *Kısa Öykü* (Çeviren; G. Ezber). İstanbul: BKS Yayınları

BOLAT Salih (2004). *Öykü Yazma Teknikleri*. İstanbul: Papirüs Yayınları

EKLER

AFET ILGAZ'LA SÖYLEŞİ

27.03.2011

Berrim AR: Afet Hanım bize çocukluğunuzdan bahseder misiniz?

Afet ILGAZ: Hayatımı antolojilerden almışsındır ama daha detaylı anlatayım. Ahh nerden başlasam... 1937 Çanakkale Ezine doğumluyum. Babam Bulgaristan göçmeni, daha doğrusu göçmen değil kaçak. Çünkü babam kaçak gelmiş. Babam öğretmen. O dönemin moda akımı olan Türkçülüğe arkadaşlarıyla bulaşmışlar. Bulgarlar bunları idama mahkûm etmiş. O gece babam ve arkadaşları Romanya'ya kaçmışlar. Artık orada Türk Konsoloslugu'na mı sığınıyorlar tam bilemiyorum Köstence'den vapurla Türkiye'ye geliyorlar. O zaman meşhur hâtibimiz Hamdullah Suphi Tanrıöver, sanırsam o zaman Milli Eğitim Bakanı. Gelibolu'da babam ve arkadaşlarını, bu Bulgaristan kaçaklarını törenlerle karşılıyorlar. Babamı Gelibolu'ya iskân ediyorlar. Babacığım çok heyecanlı bir adamdı. Millî duygularla dolup taşardı. Bayrağını asıp öyle yatardı. Bunlar göçmen ruhu biliyor musun? Yani Türkiye'ye hasret kalmışlar. Sonra demişler ki "Ezine'de öğretmenlik yok ama karakol polisliği var, ister misin?". "İsterim." demiş. Sonra Ezine'ye karokol polisi olarak atamışlar. Sonra annemi tanımış ve ben dünyaya gelmişim. Babam çok mert annem de çok hakkı ödenmez bir kadındı.

Sonra bir sene Çanakkale’de kaldık. Babam o zaman Ankara Yıldız’da polis okulu varmış. Polis okulunda okumak için Ankara’ya gitti. Biz de peşinde onunla sürüklendik böyle. Sonra Iğdır’a tayin oldu. Komiserdi o zaman artık. Bir buçuk sene Iğdır’da, bir buçuk sene Kars’ta kaldık. Bu üç sene hayatımızın en güzel seneleriydi. Hâlbuki o zaman Iğdır’da elektrik bile yoktu. Lüks lambalarıyla otururdu insanlar parklarda. Çok ilkel şartlarda olmasına rağmen çok güzel anılarımız vardır. Okumuşsunuzdur belki, Kars Iğdır anılarımı gazete yazılarımda çok yazdım. Sonra İstanbul’a geldik. Ben birinci ve dördüncü sınıfı ‘taş mektep’ derler, halâ vardır orada okudum. Bitirince şu anki oturduğum evi aldık, yine o zamanda burada oturuyoruz. Bitirince Çapa Uygulama Ortaokulu’na yazdırdı babam beni. Çapa Uygulama Ortaokulu da o sene açılmış. Çünkü Eğitim Enstitü talebeleri gelip orada uygulama yapacaklarmış. Onlara göre bir okul açılmış. Orada başladım. Çapa Uygulama Ortaokulu ondan sonra Çapa Öğretmen Okulu hâline geldi. Çünkü köy enstitüleri kapatıldı o sıralarda. Öğretmen okulu olarak, enstitü talabelerini dağıttılar her tarafa. Üç sene sonra da Eğitim Enstitütüsü oldu. Ben ve hocalarım, sınıflarımız hep birlikte yükseldik. Oradan çıktıktan sonra kurada Pınarhisar’ı çektim. Bir sene Pınarhisar’da kaldım. Sonra üniversiteye girmek istedim. Babam o zaman burada (İstanbul) kalmıştı, biz annemle Pınarhisar’a gitmiştik. Babam, “istifa et, gel, burada kal, üniversitede oku.” dedi. İstifa ettim, geldim. Üniversite için kaydımı yaptırmaya.

Berrin AR: Peki neden Türkoloji bölümüne değil de felsefe bölümüne kaydınızı yaptırdınız?

Afet ILGAZ: Evet, tam Türkoloji’ye kayıt olacağım, mürâcaât kağıdımı dolduracağım. Biz o zaman sınava girmezdik. Nerden estiyse Felsefe bölümüne mürâcaât ettim. Biz o zaman öğretmen okulunda felsefe görmemiştik. Belki de

merak ettim. İlgi diyelim. Sonra devam ediyorum yeniden. Oraya girdikten sonra klasik filolojiyi ek sertifika alarak aldım. Latince ve Grekçe. İşte o sırada öğrendim de ama hem talebelik, hem öğretmenlik, hem evlilik. Ben Çapa Öğretmen Okulu'nda müzik eğitimi de gördüm. Keman eğitimi gördüm. Hem de çok büyük hocalardan. Ekrem Zeki Ün keman hocamızdı. İstiklâl Marşımızın bestecisi Osman Zeki Üngör'ün oğlu. Çok büyük bir bestekâr ve virtüöz. Bize klasik batı müziğini tattıran o'dur. İşte beş altı sene de keman eğitimi gördüm. Klasik batı müziği tarzında aldım. İşte sonra üniversitede felsefe falan okurken hem evlendim, hem çocuğum oldu. Edebiyat dergilerinde yazılarım yayımlanmaya başladı. İşte böyle çok hareketli bir hayat.

Bu arada ben Pınarhisar'a gitmeden önce benim bir radyo oyunum oynar. Zor bir radyo yarışmasıydı. Dramda birinci Necati Cumalı aldı. Ben de mansiyon aldım. Adalet Ağaoğlu dramaturg o sırada radyoda, ne kadar eski şeyler bunlar. Çok kıymetli detaylar. İskender Cenap Ege'de müdürmüş. Hem müdürden hem de Adalet Ağaoğlu'ndan bana teşvik mektubu geldi. Bu mektupları neden saklamadım ki, ama o kadar çok taşındım ki oradan oraya. Kalmadı bir şey. Bir kısmını gazeteciler aldı gitti, ben de en sonunda topladım kopyalarını bir gence verdim. Nehir roman vardı bilirsin, şimdi bir de nehir söyleşi çıkmış. Bu genç bana geldi. Benimle söyleşi yaptı. Bütün elimde ne varsa ona verdim. Saklayamıyorum, napayım. Poşet, poşet ona verdim.

Berrin AR: Yazı hayatına ilk nasıl atıldınız?

Afet ILGAZ: Bak sana ilk hikâyelerimden birini anlatayım, bu da çok kıymetli bir bilgi. Şimdi ben öğretmen okulunu bitirince herkes seçmek için üç yer yazıyor. Nereye tayin istiyorsa. Ben Kars'a çok meraklıyım, çok özleyorum ya ilk sıraya

Kars'ı yazdım, arkasından Muğla. Her nedense böyle yazıyorum. Bunlar Pınarhisar'a atanmamdan önce oluyor. Beni Muğla'nın bir köyüne atamazlar mı? Muğla'nın Bodrum'un Kızılağaç köyü. Babam ve annemle gittik ama ben Eğitim Enstitüsü'ne gireceğim, orada kalmayacağım. Gittik vazîfeye başladım ve iki üç gün sonra geri döndük. Muğla'da Bodrum'da dönüşte bir motora bindik. Babam öncesinde kalp krizi geçirmişti. Babam, “Yollarda dayanamam.” dedi. O zaman yol yoktu Bodrum'da. İşte 1950'li yıllar. Bodrum'a geldik. Bir balıkçı bizi götürecekti. İzmir Karaburun'a. O'nun motorunun kalkmasını bekliyoruz, gece kalkacak. O zaman Bodrum'da evler denizin içinde bahçesi olan evlerdi. Kimse yok Bodrum'da, hiç kimsecikler. Tenha ve boş. Ve çok güzel tabi. Ay ışığı vuruyor. Biz balıkçının bahçesindeyiz. Tabi ben çok iyi kompozisyonlar yazdığım için teşvik edilmiş bir talebeydim. Hatta profesörlerce çok başarılı olduğumu söylerlerdi. Çok şımartılmış bir talebeydim. Oturdum orada düşündüm ve yazdım. “Niyobe'nin Gözyaşları.”. Niyobe bir Yunan mitolojisinden bir figür. Taa o zaman mitolojiyi düşünmüşüm, hesapla artık.

Bir gün Nihat Sami Banarlı hocamız, beni durakta gördü. “Merhaba, Afet nasılsın, neler yapıyorsun, yazıyor musun bir şeyler?”. “Efendim, benim bir hikâyem var.” dedim. O da o zaman *İstanbul Dergisi*'ni çıkarıyor o sırada . “Getir, bana versene.” dedi. “Tamam hocam.” dedim. Yaş kaç dersin on beş, on altı olması lazım. *İstanbul Dergisi*'nde çıktı. 1954 olması lazım. Böylelikle edebiyata girmiş oldum farkında değilim ama tabi okulda bu çok sükse yaptı. Hocalar bana çok dikkat etmeye başladılar. Ben öğretmen okulundan mezun olduğumda on yedi yaşındaydım. İlkokul öğretmeni olduğumda on yedi yaşındaydım. O kadar çok hatıra birikti ki karıştırıyorum bazen, antolojilerde yer almaz belki. Babam da *Dünya Dergi*'si alıyor.

Babam çok muhalif bir adam, bu arada Menderes hükümeti var. *Dünya* da muhalif bir gazete. Falih Rıfkı Atay'ın. Ben de *Dünya* okuyorum. Bursa'ya gidiyorduk annemle. Kaplıcalara gidiyorduk bazen. Otobüste ben böyle gazete atmışım, pencereden çocuklar 'gazete gazete' diye bağıyor. Köylü çocuklar. Bana otobüsten bir amca dedi ki "Kızım sen onu atıyorsun ama çocuklar onu kese kâğıdı yapar." "Olsun be amca, kese kâğıdı yapmadan okurlar ya." dedim. Bunu yazdım ben ve *Dünya Gazetesi*'ne yolladım. Bu hadiseyi yazdım. İnanılır gibi değil. İkinci sayfada Fahri Celal'in köşesi vardı. Aynı zamanda ruh bilimi doktoru. Orada çıktı benim yazım. Yazının başlığı da "Gazete." Ben okuyucu mektubu gibi yollamıştım. Bayâ itibarlı bir yerde çıktı. Sonra *Dünya Gazetesi*'nde yazmaya başladım. Ama seyrek böyle çocuk hikâyeleri, izlenimler falan. *Dünya*'da yazmaya başlayışım bu. Bu Bodrum'a gitmeden olmuştu doğru ya, bak karıştırdım. İlk hikâyem bu yaşadığım olayı anlattığım hikâyeye. "Niyobelin'in Gözyaşları" daha sonra. Şimdi ben Eğitim Enstitüsü'nü yatılı okudum. Ki ev şuradan şuraya. Çapa şurası, bizim ev de burası. Keyif için yatılı okudum. Yani şu yatılının tadına bir varayım. Herkes birbirine çok övüyor. Bir gün baktım annem geldi, okula tebrik etmek için. İşte *Dünya Gazetesi*'ndeki yazım. Bir de bana hediye almıştı. İşte tam çocukluktan henüz çıkmadığım bir dönem. Sonra üniversiteye başlayınca *Türk Dili Dergisi*'nde yazmaya başladım. Dil makaleleri yazıyordum. Dili çok severim yani dille uğraşmayı. Sonra hikâyelerimi yazmaya başladım. Peş peşe hikâyelerim *Türk Dili Dergisi*'nde çıkmaya başladı. Bir de bak unuttuğum bir şey var. *Tercüman Gazetesi* bir fikra yarışması açmıştı. Ben orada da bir mansiyon ödülü aldım. Önemli isimler vardı. Ahmet Kabaklı derece almıştı. Onlar benim kuşağımın biraz daha yaşlıları.

Hep birlikte yazıyoruz o dönem. Ödül olarak üç tane ödülüm var ama bu küçükleri hep unutuyorum söylemeyi.

Sonra işte hikâyelerim çıkmaya başladı. Hikâyelerim o kadar sükse yaptı ki Türk Dili Kurumu Dergisi Yazı Kurulu Yeni Türk Edebiyatı doçenti Gündüz Akıncı taa üniversiyeye geldi beni tebrik etti. Tanışmak için yani. Benim yaşlı başlı biri olduğumu düşünüyorlardu, çok genç olmam da şaşırtıyordu insanları. Sonra işte o yıllarda yirmi iki yaşlarındayım. *Yeni İstanbul* gazetesinin bir yarışma açtığını öğrendim. *Yeni İstanbul* o zaman çok meşhur bir gazeteydi. Şişhane’de yeri vardı. Çok önemli yazarlar orada yazıyordu. Safiye Erol, Tarık Buğra yazardı. Ben *Yeni Dünya*’yı hatırlıyorum. Emil Galip Sandalcı, Falih Rıfkı, Fikret Otyam *Yeni Dünya*’da yazardı. Yaşar Kemal’in romanları tefrika edilirdi. Babam iki gazeteyi de aldığı için takip ediyordum. Ben *Türk Dili* dergisinin yazı kurulu Gündüz Akıncı’lar, Orhan Hançerlioğlu bu yarışmanın da jürisi tayin edildi. O zaman jüri falan şimdiki kadar bol değil. Önemli isimler. Kimler vardı bak sana söyleyeyim. Gündüz Akıncı, Orhan Hançerlioğlu, Sabri Siyavuşgil, Fahir İz Mahir İz’in kardeşi İngiliz filolojisinde profesör. *Yeni İstanbul* gazetesinin de jürisi oldu. Ondan sonra, ben el yazısıyla yazıyorum o zamana kadar. Babama dedim ki “ben bir roman yazacağım, ve yarışmaya katılacağım. Bu 1959 yılı olması lazım. “O da gitti, bana bir daktilo aldı, hâlâ durur. Şimdi bile bilgisayarda yazamıyorum. Yazılarımda bu yüzden bazen kelimelerim çıkmıyor. O zaman kahroluyorum. Benim yazdığım bazı Osmanlıca böyle oturaklı kelimeler var. Bazen o değildir budur diye, benim yazılarımı düzeltiyorlar. Kaç defa yaptılar bunu. O yüzden bir yazımda “Evet Türkçe biliyorum.” deyip ünlem koydum. İşte ben daktiloda o yazıyı yazdım ama nasıl silik bir yazı oldu anlatamam. Silik, karbon yazıları yazılmış ve düzeltilmiş bir yazı. Nasıl

okunması zor bir yazı. Ben olsam öyle bir yazıyı atarım. Yolladım bunu ve hiç de ümitli değilim. Sonra Yeni İstanbul gazetesi geldi. Ben bakıyorum üstüne, ödül ve benim kazandığım netice. İşte ben orada sanat ödülünü aldım. Bilim ödülünü Azra Erhat ile A.Kadir'in İlyada çevirisi aldı. Babamla o sevincimizi unutamiyorum. Hopladığımızı zıpladığımızı hatırlıyorum. Orhan Hançerlioğlu beni özel olarak tanımak istedi. Benim için yaptığı 'Dişi Sait Faik' benzetmesinden utanıyordum. Hatta bak bunu da unutuuyordum. Orhan Hançerlioğlu, Perşembe günleri radyo programı yapıyordu. Hikâye okurdu. Çok sıklıkla benim hikâyelerimi okurdu. Orhan Hançerlioğlu ile tanıştık. *Yeni İstanbul* yazımı tefrikâ etti. Ve ödül 5000 lira idi.2500 lirasını ben aldım.2500 lirasını da A.Kadir ve Azra Erhat paylaştı.

Sonra ben İtalya'ya gittim. İtalya'dan *Yeni İstanbul*'a Leyla Gencer'le röportaj yolladığımı hatırlıyorum. Milano'da Lasco operası vardır. Leyla Gencer orada Don Juan'ı oynuyordu. Onu seyretmeye gittik. Sonra ben kulise gittim. "Sizinle röportaj yapmak istiyorum."dedim. Evine davet etti. Evine gittim, röportaj yaptım. Onu *Yeni İstanbul*'a yolladım. Bak onları muhafaza etsem ya, ama yok. Sonra benim "*İtalya Mektupları, İtalya Hikâyelerinden Tercümeler*" çıktı. İtalya'ya mühendis bir beyle evlenip gitmişim. Sonra beş sene de İzmit'de kaldım. Ondan sonra ilk hikâye kitabım *Bedriye* çıktı. Ondan sonra *Başörtülüler* çıktı ve ikinci ödülümü aldım. Unutmuyorum1965 yılında Türk Dil Kurumu Hikâye ödülümü aldım. Ankara'ya ödülümü almaya gittim. Hiç unutmuyorum, yataklı trenle gittik. Türk Dil Kurumu'nun tören salonunda İsmet İnönü ödüllerimizi verdi. Gerçi İsmet İnönü ile tanışıklığımız daha eskiden. "Dımme" diye bir oyun vardır. Biz Iğdır'dayken ben dımme oynardım. İsmet İnönü gelmişti ben altı yedi yaşlarındaydım. Ben oynarken büyükler beni çok severdi. Neden bilmiyorum, diğer çocuklardan daha farklı dikkat

çekecek şekilde oynuyordum herhalde. Biz sonra Kars'a geldik. Kars'da da bu duyuldu. İnönü Kars'a gelmişti. İkinci Dünya savaşı bitmişti o sıralar. İnönü'yü ağırlamak için halkevinde bir gece yaptılar. Gülçehre diye bir kız var. Bir doktor ailenin kızı O Azeri oyunu oynayacak, ben dımme. Annem çok kızardı. Babam aldırmazdı. Bu unutamayacağım anılarımdan biridir. İşte ikinci karşılaşmamız İsmet İnönü'nün bana ödül verdiği gece. Törende Afet Hanım da vardı.(Afet İnan). Behçet Kemal Çağlar da oradaydı Çok şükür Allah'ıma ,bütün onları görebildim..

Berrin AR: Canlı bir tarihsiniz.

Afet ILGAZ: Evet, ben edebiyata çok erken başladım. Bu yüzden anılarım çok zengin, çok çeşitli. Ve çok aralıklarla da olsa bir süreci gösteriyor. İşte o 1965 ödülünden sonra diğer hikâyelerim çıktı. Benim ilklerim vardır. Çok ilklerim vardır. İlk sendika romanı benimdir. “*Sendika*” diye bir romanım vardır. İlk köyden şehre gelip, şehirden tekrar köye gelip yapamayan insanların anlatıldığı hikâye benimdir. *Toprak İnsanları*. İlk hapishaneyi anlatan hikâye benim. “*Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail.*”

Berrin AR: Aslında, “*Bedriye, Başörtülüler, Toprak İnsanları, Çeribaşı Abdullah'la İdamlık İsmail*” kitaplarınız konularının bütünlüğü, kişilerinin, mekânlarının ortak olması nedeniyle roman olarak algılanabilecek türden. **Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Afet ILGAZ: Onlara hikâye roman denirdi o sıra. Benim romancılığım orada beni zorluyor. Hayatın ve gerçeğin çeşitli görünüşünü yansıtıyor. Her hikâyede başka bir görünüşü yansıtıyorum. En sonunda roman gibi hayatı bir bütünlüyor. *Sendika*'ya ben hikâye diye başladım. Ama yazdım, baktım kırk sayfa oldu gidiyor, bu roman

olacak, dedim. Yazarken bir bakıyorum almış başını gidiyor. Kesemiyorum, bölemiyorum. Evet, içerikleri nedeniyle roman konusu olabilecek büyüklükte.

Sonra bak bunları anlatmayı unutuyorum. *Toprak İnsanları* ile Rıfat Ilgaz dönemim başlar. Sınıf yayınlarını kurmuştu. Bir “Sınıf şiiri” vardır. Bir sınıfı başka bir sınıfın egemenliği üstüne kışkırtmak anlamında suç duyurusunda bulunmuşlar ve cezaevine girdi. Adam hâlbuki öğretmen, kendi sınıfına yazıyor. *Çeribaşı Abdullah ile İdamlık İsmail* onun anlattığı hapishane hikâyeleridir. Ondan sonra ben biraz hikâyenin sınırlarını zorlamak istedim. Ölü bir Kadın Yazar öyle mesela. Biraz absürt. Resim diliyle anlatırsam nonfiguratif. Sınırları zorlayıcı, şekli bozucu hikâyeler. *Eşiktekiler* romanım ise çok beğenildi. Entellektüellerin kitap raflarına kondu. Çok kabul gördü. Üçüncü ödülüm Türkiye Yazarlar Birliği’nin *Yol* romanı iledir. İki tane kitabım TRT’de dizi yapıldı. Biri *Toprak İnsanları*, diğeri *Annem Annem*. İkisini de Sema Okay yaptı. *Annem Annem*’im rejisörü Kartal Tibet’di. Önemli oyuncular oynadı. Mesela Halil Ergün, Adile Naşit, Suna Pekuysal, Güngör Bayrak. *Toprak İnsanları* gündüz, *Annem Annem* akşam dizisi olarak yapıldı. *Annem Annem* çok sükse yaptı. Perşembe günleri akşam TRT’de drama saati vardı. O zamanlar böyle özel kanallar neredi. Ve çok ağlattı, çok sevdirdi kendini dizi. Kartal Tibet yeşilçam usulü onu melodram hâline getirmişlerdi. Hatta duyardım ben, perşembe günü kına gecesi yapan kadınlar ara verir, izlerlermiş. Onu izledikten sonra tekrar başlarırmış. Hatta o da ödül aldı. “Yılın Televizyon Gazetecileri” ödülü verilir her yıl. Sema Okay onun televizyon yapım ödülünü aldı. Ayrıca *Günaydın* Gazetesi halk anketi yapmış. Tuna Oflazoğlu’nun 4.Murat ile benim *Annem Annem* bu ankette birinciliği paylaştı.

Berrin AR: Peki siz hiç edebî bir topluluk içinde bulundunuz mu?

Afet ILGAZ: Ben Türk Dil Kurumu üyesiydim. Bak ne anlatacağım gül biraz. Türkiye Yazarlar Birliği mi neydi otuz beş, kırk sene önceki adı. Bunun yönetim kurulu seçimi, Gazeteciler Cemiyeti'nde yapıldı. Bunun yönetim kurulu üyesi olarak en yüksek oyu ben aldım. Çünkü ben çok gençtim. Ötekiler, benim kendilerinden daha fazla oy aldığım insanlar. Rıfat Ilgaz, Ercüment Behzat Lav, Orhan Murat Arıburnu, Ömer Faruk Toprak. Başkan Aziz Nesin'di. Ama sonra kim oldu bilmiyorum. Bunlardan en çok oyu ben almışım. İnsanların dikkatini çekti bu. Sonra biz toplantılarımızı birbirimizin evinde yapmaya başladık. Bu arada Rıfat Ilgaz'la evliliğim de bu döneme yansır.

Berrin AR: “*Gündoğan Edebiyat*” dergisinin “ Hayatım” bölümünde, “Hayatım boyunca insan ilişkilerinde, siyasi depremlerde toplumsal değişimleri yaşarken, anne, eş, evlat, vatandaş, yazar, komşu, öğrenci iken hep bir ölçü aradım kendime. Değişmeyen, yanılmayan bir ölçü. Çok mutlu oldum, çok da mutsuz. Başarılı oldum, çok da başarısız. Sosyalizmi, Atatürkçülüğü, Feminizmi, İslamiyeti tanıdım.” diyorsunuz. Bu evreleri nasıl geçirdiniz?

Afet ILGAZ: Solcuyken yetiştiğim çevreden ötürü halka daha yakındım. Solcuydum ama fanatik tavırlarım yoktu. Rıfat Ilgaz'la evlendiğim sıralar solcuydum. Demokrat bir solcuydum. Anlıyor musun? Annem dindar bir kadındı. Dindar bir muhitte yetiştim. Başka solcular başörtüsü yakarlarken, ben buna üzülürdüm. Ben tam bir Cumhuriyet kızıydım. Millî değerlerin hepsine bağlı, ama halkı da yakından bilen, tanıyan, seven. Böyle bir karışım. Bu evreler kendiliğinden birbirini izledi. Özel bir çaba sarfetmeden. Bunların hepsini de içselleştirerek yaşadım. Yani onları hissettim. Hepsinin coşkusu ayrı ayrı yaşadım. Çok samimi bir şekilde onlara yakınlık

duydum. Gösteriş, yapmacık değildi. Hepsi de samimi heyecanlardı. Bunlar da kitaplarıma aksetti.

Berrin AR: Hangi yazarlardan etkilendiniz?

Afet ILGAZ: İlk Fransız yazarlardan etkilendim. Montherlan'dan çok etkilendim. Colette 'den çok etkilendim. Şimdiki okurlar bunları bilmez. Biz o kadar severdik ki. Varlık Yayınları'ndan çıkardı bu kitaplar. Sonra Rus edebiyatını tanıdım.19.yy gerçeklerini tanıdım. Çok çok fazlasıyla etkilendim. Belki de on, onbeş kez okumuşluğum vardır. Tolstoy'dan çok etkilendim. Onda bir ruh vardır. Hayatı, gerçeği tam aksettirebilmek için bütün edebiyat malzemelerini kullanır. Ayrıca ironiyi kullanır. Belki de bendeki ironi ondan kalmadır. Alaycı bir üslubu vardır.. Alaycı bir üslup vardır bende de. Ama hep kahramanlarımın yanındayım. Hep mutlaka iyi bir yan bulurum. Kahramanlarıma kıyamam. Eleştirirken bile onların yanında olmak isterim. Bu insana verdiğim değerdir. İnsanın kolayca harcanmasına tahammülüm yoktur.

Tolstoy'da da bu vardır. En kötü adamı bile anlamaya çalışır. Mesela Tolstoy, *Savaş ve Barış*'da Moskova yanarken, Moskova valisi şehir yanarken kaçar. Onu bile anlamaya çalışır. Bu hayata verilen değerdir. Bu tabiatıma çok uygundu. Tolstoy'ın çok etkisinde kaldım. Sonra. Netočka *Nezvanova* romanı çok etkilendiğim romanlardan.

Berrin AR: Gonçarov'un *Oblomov* romanını defalarca okumuş ve kendinizi *Oblomov*'a benzetmişsiniz.

Afet ILGAZ: Evet. Özellikle yaşlandıkça kendimi iyice benzetmeye başladım. Evden çıkmak istemeyişim. Yazmaktan ve okumaktan başka hiçbir şey istemeyişim.

Çok severim Oblomov'u. Çok temiz, iyiniyetli bir kişiliktir. Aşık olmaya bile üşenir. Tam bir Rustur. Rus karakterlerini çok severim. Şimdi beni seven dostlarım, “ Seni götürüp, gezdireceğim.” diyorlar. Ama gelmeyin diyorum. Banu Avar mesela, “Geleceğim seni, gezdireceğim.” der. Üşenirim, çıkasım gelmez. Ayşe Kara vardır. İlk yazılarını ben değerlendirdim. Şimdi profesyonel bir yazar oldu. O, beni her bahar erguvanları seyretmeye götürürdü. Baktı ki artık çıkmıyorum, ısrarlarını azalttı.

Berrin AR: Sizin döneminizin edebiyat dünyasının sıkıntıları nelerdi?

Afet ILGAZ: Kitapların basılması sıkıntısı. Kâğıt yok derlerdi. Çok zor basılırdı. Şimdi bakıyorum, herkesin kitabı kolaylıkla basılıyor. Nedense okur mu çoğaldı ondan mı bilmiyorum. Bizim zamanımızda okur da azdı tâbi ki. Rıfat Ilgaz sıkıntı çekmiş mesela. Rıfat Bey kolay kolay parasını alamazdı. Hababam Sınıfı'nı bir yayınevine kaptırılmış. Bu edebiyat dünyasının çok sıkıntılarını çekmiştir.

Berrin AR: “Öyküsü Kaybedilmiş Yazar” hikâyenizde kendinizi mi anlatıyorsunuz?

Afet ILGAZ: Mübeccel İzmirli'yi kastettim. Öyle bir dostum vardı, hikâyeci. Geçenlerde ne oldu biliyor musun, Ömer Lekesiz aradı. *Sabah Geçiti* kitabını bir yayınevi basacak. “Sağlığında olsaydı, ne sevinirdi.” dedim. Bana dedi ki: “Varis yokmuş, sen yardım edermişsin, telif hakkını sana vereceklermiş.”. “İstemem.” dedim.

Bu arada şimdi İz yayıncılık kitaplarımın hepsini yeniden basacak. Ben de endişe ediyorum. “Acaba bugünün okuruna hitâp edecek mi?” diye. Ama *Eşiktekiler* çok sevilmişti. Benim en sevdiğim kitap *Kazdağı Öyküleri* hikâye kitabıdır. O kitabım

birinci sınıftır. En zevk alarak okuduğum kitap. O kitaptan “Aşk Büyüsü” Alıncaya çevrildi. Evvelki sene Frankfurt kitap fuarına gittim. Orada okuma günü yapıldı. Alıncası da okundu. Türkçesi de okundu. Ay Almanlar ne çok güldü o hikâyeye. Kazdağı çevresindeki insanların zekâsını, alay gücünü, mizah gücünü anlatır. Çok güzel hadiselerdir. O mesela iki kardeştir. Artık nasılda öleceğiz diye elbise almazlar kendilerine. Bu kitapta hep insan yönü üzerinde dururum.

Çehov, Gorki de vardır bu insana insan gözüyle bakabilmek. Düşmanını bile anlatırken şefkatli olabilmek. Ama bir yazar için çok zor bir şeydir ama çok önemlidir. Ben bunu yapmaya çalıştım. Umarım başarabilmişimdir.

Berrin AR: Hikâyelerinizde hep bir ucu açıklık var. Bu bilinçli bir tercih mi? Yeniden hikâye yazmayı düşünüyor musunuz?

Afet ILGAZ: Bilinçli bir tercih değil. Ben gazete yazısı yazdıkça artık tatmin oluyorum. Artık hikâyeye ve roman yazamam. Gerçi son romanımı yazmadan önce, “ben artık hikâyeye, roman yazamam.” diyordum. Yazdım hiç belli olmaz. Ama gazete yazılarımda yazdıklarım çok olgun oluyor. Bazıları çok edebî ağırlıklı oluyor. Onlar beni çok tatmin ediyor. Onlardan derlediğim kitaplar da altı tane oldu. Hikâyeye yazar mıyım belli olmaz. Gerçi artık vaktim de yok. Çok yaşlandım. İnanır mısın, bir şey okuyayım diye oturuyorum, uyuyakalıyorum. İki gazete alıyorum. Ondan takip ediyorum. *Aydınlık ve Yeniçağ*. Gazeteleri anlatan programları izliyorum televizyondan.

Berrin AR: *Türk Dili Dergisi*’nde, “Öykü nedir” sorusuna, “Öykü, bence içinde düşüncenin, masalın rahatça kullanıldığı elverişli bir yazı türüdür. Öykü yazmanın tam bana göre bir iş olduğunu düşünüyorum.” demişsiniz. Sizin

hikâye kitaplarınız içinde birbirinin devamı niteliğinde olan hikâyeleriniz var. Size göre uzun hikâye, kısa hikâye arasındaki ayrım nedir? Ve romanla hikâyeyi nasıl tanımlarsınız?

Afet ILGAZ: Uzun hikâyeye kısa hikâyeye arasındaki ölçüt boyudur. Başka bir şey değildir. Romanla hikâyeyi ayıran temel vasıf, hikâyeye tek boyutludur. Daha az kişiyi tahlil eder. Tahlil malzemesini çok kullanır. Roman öyle değildir. Hayatı bütünleyen, bütünlemeye çalışan, bütünleme mecburiyetinde olan bir türdür. Yani nehirin kolları gibi yazar diğer unsurları anlatmak zorundadır. Bütünlemek durumundadır, hayatı ve gerçekliği. Hayattan ziyade gerçekliği. Gerçeği duvara asılmış bir pano gibi değil, çok boyutlu görmek zorundadır. Ben de hep gerçekliği aradım zaten. Roman daha çok malzeme kullanan bir türdür. Tasvir, konuşma tahlil ve hiç şüphesiz daha çok emek isteyen.

Berrin AR: Hikâyeleriniz tema bakımından çok zengin. Yasak aşktan, dinî inanışlara, hapisane yaşamına, İkinci Dünya Savaşı'nın ülkemize etkilerine kadar geniş bir yelpazeyle çıkıyorsunuz. Bunlar sizde nasıl oluşuyor?

Afet ILGAZ: Beni dürter, kıskırtır. Oturup da şu konuyla ilgili bir hikâyeye yazayım demem. Zaten denmez. Hadise beni kıskırtır. Benim tabiatımda önleyemediğim bir şey var ki çok zararını gördüm, faydasını da görmüşümdür herhalde. Haklılığın peşinden koşmak. Bir yerde bir haksızlık gördüğümde o beni adeta fiziksel anlamda hasta olurum. Ve onun peşinden koşup düzeltmeye çalışırım. Bunun çok zararını gördüm. Ve ne zaman rahatladım biliyor musun? İslamiyetin “Her işte bir hayır var.” ilkesini tanıdıktan sonra ve Kuran’ı Kerimin “Olanda hayır vardır.” ayetini, Amentü’deki “Hayır ve şer Allah’tandır.” ilkesini tanıdıktan sonra rahatladım. O zaman peşinden koşmayı bıraktım.

artık. Kendimi perişan edecek kadar haksızlığı düzeltmenin peşinde koşmanın fazla ileri gitmediğim müddetçe doğru ama fazla ileri gittiğim vakit doğru olmadığını gördüm. O zaman çok kırıcı oluyorsun. Boşuna kürek çekmiş oluyorsun. Vakit kaybetmiş oluyorsun. Bazen yanlışlara yol açıyor bu tavır. Evvela elinden geleni yapıp, sonra olanda hayır vardır dedikten sonra beklemeye başlıyorsun ve olanda hayır olduğunu görüyorsun. Hayret edecek şekilde, görüyorsun. Ben bunu siyasî, toplumsal, bireysel olanlarda da görüyorum.

Berrin AR: Başlık seçimleri nasıl gerçekleşiyor?

Afet ILGAZ: Başlık seçiminde çok zorlanıyorum. İyi başlıklar seçemiyorum. Yazılarımda da öyle. Hatta yazılarıma bazen neler yapıyorum bir bilsen, evvela başlığını yazıyorum, yazıyı yazdıktan sonra başlığı değiştiriyorum bu sefer de alttaki yazıya uymuyor. Değiştirdiğim başlık ayrı bir şey oluyor.

Berrin AR: Hikâyelerinizde ürettiğiniz kişileri nasıl seçiyorsunuz? *Bedriye* kitabınızda *Bedriye'nin yaşamı başkalarının elinde sürüklenir*, *Toprak İnsanları* kitabınızda anne fedakârdır ama dinî yaşayış tarzı, geleneklerine aşırı bağlılığı bu iyi özelliklerini törpüler. Ve kişileriniz kendisiyle ve çevresiyle çatışma hâlinde.

Afet ILGAZ: Orada(Toprak İnsanları) ölen ihtiyar kadın benim ninemdir. Kendi ninemi anlattım. Annemin annesiydi. Ninem çok farklı bir kadındı. O kadın Kurtuluş Savaşı'nda köyden üç kadın kalkıp eşekleriyle Edremit'e buğday aramaya giderlerdi. Zeytin götürüyorlar, takas yapmak için. "Haftalarca gelmezdi."derdi annem. Annem bizi bırakır gider ben kardeşlerime bakardım, ben nasıl bakacağım, ben de çocuğum daha derdi annem. Bizim oralarda çok mal kavgası vardır. İki kardeş muhakkak

küstür bir evde. Evlat anneye, kardeşe küstür. Sert tabiatli insanlardır. Tam Orta Asya'dan gelme Türktürler. Ama civarın en dindar köyü bizim köyümüzdür. En dindar ahâli bizim köyümüzdedir. Annemim zeytinlik tarlasında bir ev yaptık. Oraya gider geliriz. Kurtuluş Savaşı'nın en çilesini çekmiş köy bizimidir. Anılarımda da anlatırım bazen. Mesela İngiliz donanması Midilli'nin önlerine gelmiş, Midilli bizim köyden görünür. Bizim köyü bombalayacaklar. Köyün delikanlıları da tüfeklerini almışlar, köyün namusunu koruyacaklar. Hayıtlık derler. Bir bitki türü vardır. Hayıtların arasına girmişler. Bir tanesi sigara içmeye kalkıyor. Ordan bir top atışı. Tesadüf iki kardeş ölür. En kahraman insanlar da bizim oranın insanlarıdır. Bütün erkekler gitmiştir. Osman gazı derler. Kocası gitmiş. Osmanın karısı. Ege konuşması. Abdestlik derler. Abdestlik penceresi böyle el yıkanan yer pencere gibidir, oradan dışarıyı görürsün. Abdestlik penceresine oturmuş, "Aman padişahım durdurma bizi, kırmızı balçıkta kırdırma bizi.". Bu türküyü söylemiş, hep onu beklemiş, belki gelir umuduyla. İşte böyle bir köydü bizimki. Sorunda başka yerlere kaydı bu anlattıklarım. Ama yaşadığım çevreyi anlatırım ben. Yarattığım kişiler de yaşadığım, tanıdığım bildiğim insanlar. Olumsuz durumlarına gelince hikâyeye göre o şekilde ilerlemesi gerekiyor. Öyle oluyor. Başka şekilde yansıtamam. O an o yarattığım kahramanların öyle davranması gerekiyorsa öyle davranıyor.

İkinci besleme hikâyesini ben yazdım. İlkini Reşat Nuri, 'Kızılılık Dalları' ile yazmıştır. İkincisi *Bedriye* benimdir. Kimsenin aklına gelmeyen şeyleri yazmışımdır. Evet, o şekilde yansıtmak istedim. Kendilerini arıyorlar. İç dünyalarıyla konuşmalarını seviyorum.

Berrin AR: Bazı hikâyelerinizde, özellikle “Gülten ile Niyo”, “Ali Osman İle Seniha”, “Ağır Ağır Gelen Yalnızlık” hikâyelerinde kendine güveni olmayan kadınlar var. Aldatılmayı kabul etme, iradesiz ve güçsüz. Bir kadın yazar olarak neden bu şekilde yansıttınız?

Afet ILGAZ: Ben o hikâyelerin hikâyesini bir hastanede dinledim. Onlar gerçek hikâyeler. Ben Ankara’da bir hastaneye safra kesesi ameliyatı için yatmıştım. Ben o hikâyelerdeki gerçekliğe dokunmadım. Gerçeğe şekil vermek gibi bir rol üstlenmedim. Yani bu yanlış olurdu. Böyle olduğu gibi, gerçeği olduğu gibi aktardım. Kurgu tâbi ki var. Kadın bir iki dakika içinde anlatıyor. Ama onları ben hikâyeleştiriyorum. Bir kurgu yapıyorum. Rıfat Ilgaz’ın hikâyelerindeki, *Çeribaşı Abdullah’la İdamlık İsmail’de* yaptığım gibi. Gerçeği bu derece değiştirmek olmaz. Gerçeği vermek evet ama gerçeği bu kadar değiştirmek olmaz. Gerçi sanat idealize etmektir ama gerçeği bu kadar müdahale edemezdim. Çünkü gerçeği bozmuş olurum. Gerçeğin kendi gerçeğini bozmuş olurum. Gerçeğin tadını kaçırmış olurum. Gerçeğin kendi güzel oluşunu, nadide oluşumunu bozmuş olurum.

Berrin AR: Kadın yazarların son yıllardaki sayısı artıyor. Bunda sosyal değişimin, eğitim seviyesinin yükselmesi en önemli etken galiba. Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Ve günümüz kadın yazarlarından kimleri okuyorsunuz?

Afet ILGAZ: Peki kalitede artıyor mu sayıları artmalarına rağmen, bunu sormak lazım. Yoksa nasıl yön verildiyse öyle mi yazılır. Günümüz kadın yazarlarına gelince okumadım, okumuyorum. Bazılarını okumaya tahammülüm yok. Zaten yani bir yazar için okumaya zamanım yok demek ayıp ama hakikaten zamanım yok. Gazete okumak, siyasî hadiseleri incelemek, yazmak ancak zamanımı dolduruyor. Ben

bilgisayardaki gibi kolay yazamıyorum, daktiloda yazdığım için tekrar yeni baştan yazmam lazım. Bilgisayardaki gibi silemiyorum.

Berrin AR: Genelde hikâyelerinizde kadınlar ön planda. Kadın bir yazar olmanızın etkisiyle mi buna yöneldiniz?

Afet ILGAZ: İnsan neyi çok iyi tanıyorsa onu yazmak ister. Ben erkek yazar olsaydım da kadınların daha çok yaşadığı bir çevrede yetişseydim onları anlatırdım. İnsan neyi tanıyorsa onu anlatmak ister. Bunun kadın yazar olmamla ilgisi yok. Ama kadını yazmak da hoşuma gidiyor. Bu da işin bir rengi. Kadını yazmak, tahlil etmek, bir yere oturtmak, müdâfaa etmek, eleştirmek hoşuma gidiyor. Kadın gerçeği hoşuma gidiyor. Ama erkeği yazmak da hoşuma gitmiyor değil. Romanımda mesela Ahmet var. Çok renkli bir şekilde yazmaya çalıştım.

Berrin AR: Türk Edebiyatını ile Dünya Edebiyatını karşılaştırsak nasıl bir değerlendirmede bulunursunuz?

Afet ILGAZ: Dünya Edebiyatı daha öğreticiydi benim okuduğum zamanlar. Şimdi itiraf ediyorum, takip edemiyorum. Modernitenin yansıdığı, sindiği eserleri kitapları takip etmek hoşuma gitmiyor. Bir de böyle edebiyat oyunları yapıyorlar, bunları anlamaya uğraşmaya vaktim yok. Hâlîm yok, isteğim yok, hevesim yok. Benim okuduğum yıllardaki Batı edebiyatı çok öğreticiydi. 19.yy'ın gerçekçileri çok büyük edebiyattı. Özellikle Rus edebiyatı. Tâbi Fransız edebiyatı da öyle. Victor Hugo'yu da okudum. Onun tasvirleri çok sıkıcıdır. Atlaya, atlaya geçersin. Hikâyenin özünü vurgulamak isteyen yazarları okumaya doyamazdım.

Berrin AR: Türk Edebiyatı'nda en çok severek okuduğunuz yazarlar kimlerdir?

Afet ILGAZ: Ahmet Hamdi Tanpınar benim başköşe yazarım. Safiye Erol. Safiye Erol'un, *Yeni İstanbul*'da yazdığı makâlaları bile çok doyurucu. Romanları da makâlaları de üslupça, fikirce çok zengin. Samiha Ayverdi. Onu da çok severim. Ama Ahmet Hamdi Tanpınar ve *Huzur* romanı benim için bambaşkadır

Berrin AR: Eserlerinizde tarafsız olduğunuzu düşünüyor musunuz?

Afet ILGAZ: Daima tarafsız olmak istedim ama bu tarafsızlığımı yitirdiğimi gördüğümde üzüliyorum. Nefsime yenilip tarafgirlik yaptığım zamanlarda bunları keşke yapmasaydım diyorum ve üzüliyorum. Mesela *Yolcu*'da üzülerek hatırlıyorum, laiklik konusunda sert eleştirilerimin olduğunu. Onları yazdığım zaman onlar tamamen içselleştirilerek oluşturulan şeylerdi. Onları hisseden insan aynı oradaki kahraman gibi davranırdı. Onlar tamamen içselleştirilmiş duygu ve düşüncelerdi. Başka türlü yazılamazdı. O şekilde davranması, konuşması, hissetmesi gerekiyordu. Ben buna müdahale edemezdim.

Berrin AR: Hikâyeleriz sizde ilk tam olarak nasıl oluşuyor?

Afet ILGAZ: Yaşadıklarımın hareket ederim ama yaşadıklarımı anlatmam. O öykünün özünü, çekirdeğini teşkil eden şey beni cezbederse onu yazarım. Mesela o *Kazdağı Öyküleri*'nde hiçbirinde ben yokum. Ama o "Aşk Büyüsü" hikâyesindeki hâdise ne kadar caziptir, yazılmaya lâyıktır. Ege köylülerinin hem zekice hem safiyâne yaşadıkları bir şeydir. O beni tahrik eder. Onu yazmadan duramam ben. O kadar güzeldir ki. Ay çiçeği vardır orada. Onu yazmadan soluk alamam. O kadar güzeldir ki onu kaçıramam ben. Kaybedilmemesi gereken bir olaydır. Hayatın heyecan veren, güzel taraflarından, hoş taraflarından bir olaydır. Bir hikâyeci olarak onu kaçırsam aptallık yapmış olurum. O tam bir hikâyedir kendisi o hadisenin. Onu

hikâyeleştirmek de benim görevimdir. O çarpıcı olayları, konuşmaları, hissiyatı tanıdıkça yazmadan duramam, kendime ihanet etmiş sayarım ben. Gazete yazıları da öyle. O kadar çarpıcı şeyler olur ki onu yazmadan duramam. Tepki de olsa üslubuma dikkat ederim. Ama yazarım. Yani benim edebiyat anlayışım şudur, yani özü, tabii daha geniş bir çerçeveye yayılabilir. Edebiyatta bir naturalizm vardır. Bu tek boyutludur. Bir de gerçeğin ta kendisi olan gerçekçilik vardır. Ben gerçekçiyim. Ben gerçeği bütünlemeden duramam. Gerçeği bütünleyeceğim. Gerçeğe dört bir yandan bakacağım. Ne kadar yönü varsa o taraftan bakacağım. Yani insanı temize çıkaracağım. Mesela “Anne Karanina” günahkâr bir kadındır. Ama Tolstoy onu öyle güzel anlatır ki, bütün erdemleriyle, onu suçlayamazsın. Ondan yana olursun. Büyük gerçekçiler böyledir. İnsanın yanında olmak için, gerçeğin bütün malzemelerini kullanır, tasvir yapar, tahlil yapar, ironi yapar. Ironi yapar. Ironi çok mühim bir gerçekçilik malzemesidir. Gerçekte her türlü malzeme kullanılır. Gerçeği anlatamadığın yerde ironi yaparsın, mizah yaparsın oturur. *Kazdağı Öyküleri*’nde gerçekliği hem yansıtmak hem de gerçeğin yozlaşmış tavrıyla dalga geçmek için ironi kullanırım. Gerçeğin güzelliğini anlatırken, gerçeğin yozlaşmış taraflarını sergilemek eleştirmek için mizah kullanmış. Edebi malzemelerden en kuvvetlisi mizahtr.

Berrin AR: Dil ve üslubunuz hakkında ne düşünüyorsunuz?

Afet ILGAZ: Üslubuma her zaman özen gösterdim. Dil kullanımına dikkat ediyorum biraz da benim avantajım Osmanlıca’ya aşina bir kuşak olmamızdan. Ama *Huzur* romanındaki dil güzelliğine ulaşamadığım için kendimi her zaman eksik hissediyorum. Gerçeği anlatmak için mizahı kullanırım. Dalga geçerim. Gazete yazılarımda da bu vardır.

Berrin AR: Yazmak isteyip de yazamadığımız şeyler var mı?

Afet ILGAZ: Yazmak isteyip de yazamadığım değil ama yapamadığım şey var. Üslubumu doruk noktasına çıkarmak. Tanpınar'da olduğu gibi. Bunu doruklaştırmak isterdim. Romanlarımda çok geniş bir yelpaze var. Şehir var, köy var, hapishane var. Sendika işçi sınıfının tartıştığı yerler ver.

Berrin AR: Mutlu bir hayat yaşadığınızı düşünüyor musunuz?

Afet ILGAZ: Acısız bir hayat hayal edemiyorum. Acılar da olsa onların hayatıma renk katmış olduğunu düşünüyorum. Yani çok şükür yazılarımdaki başarılarımı seviyorum. Bunlar bana Allah'ın verdiği ayrıcalıktır. Bunu görmeden geçemem. On yedi yaşında yazmaya başladım. Benim ödülleri olmasa da yazmaya devam ederdim. Hayatımın arkasından pişmanlık duymuyorum. Yaşadığım şeylerin çok anlamlı olduğunu ve bana çok şey kattığını düşünüyorum. Bunların ilahî anlamda bir imtihan olduğunu düşünüyorum.

Berrin AR: Sizce yeni nasıl sizi ne kadar tanıyor?

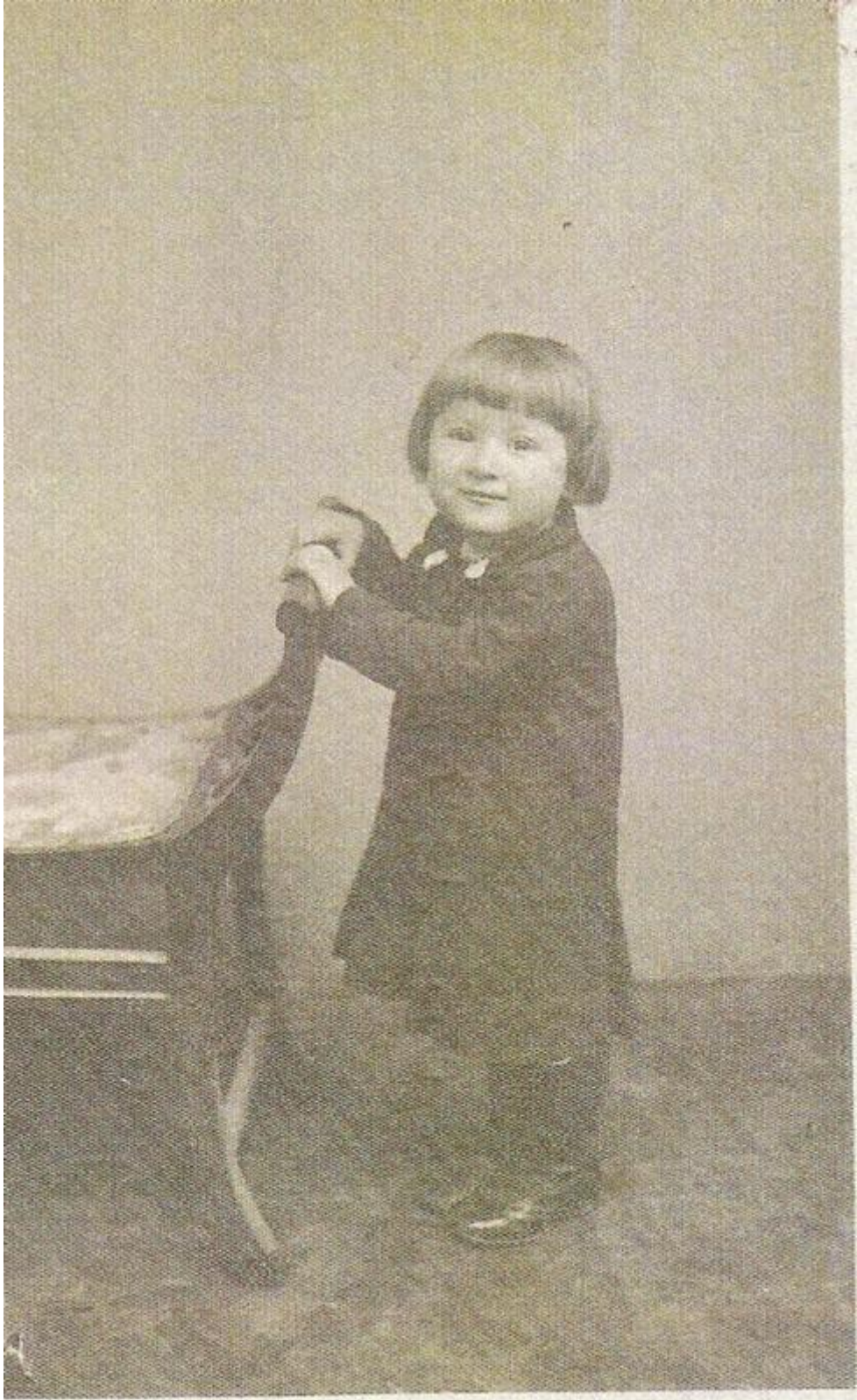
Afet ILGAZ: Gazete yazılarımdan çok tanıyorlar. Kitaplarımdan ne kadar tanıyorlar, bilemeyeceğim.

Berrin AR: Şu an günlük yaşamınız nasıl geçiyor?

Afet ILGAZ: Okuyorum, yazıyorum, dinliyorum, ibadet ediyorum.

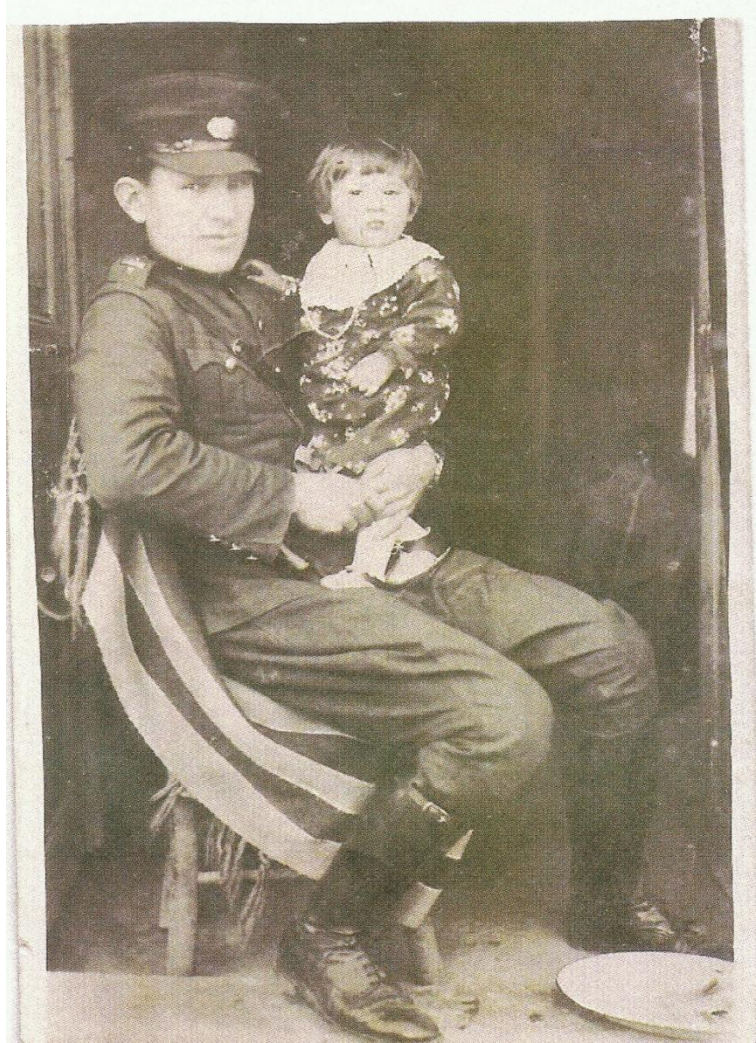
Berrin AR: Afet Hanım, benim sorularım bitti. Altına imzamı atabileceğim ilk akademik çalışmam olacağı için çok heyecanlı olmamdan ötürü özür diliyor, bu değerli bilgilerinizi, birbirinden güzel ve hepsi birer canlı tarih olan anılarınızı benimle paylaştığınız için çok teşekkür ederim.

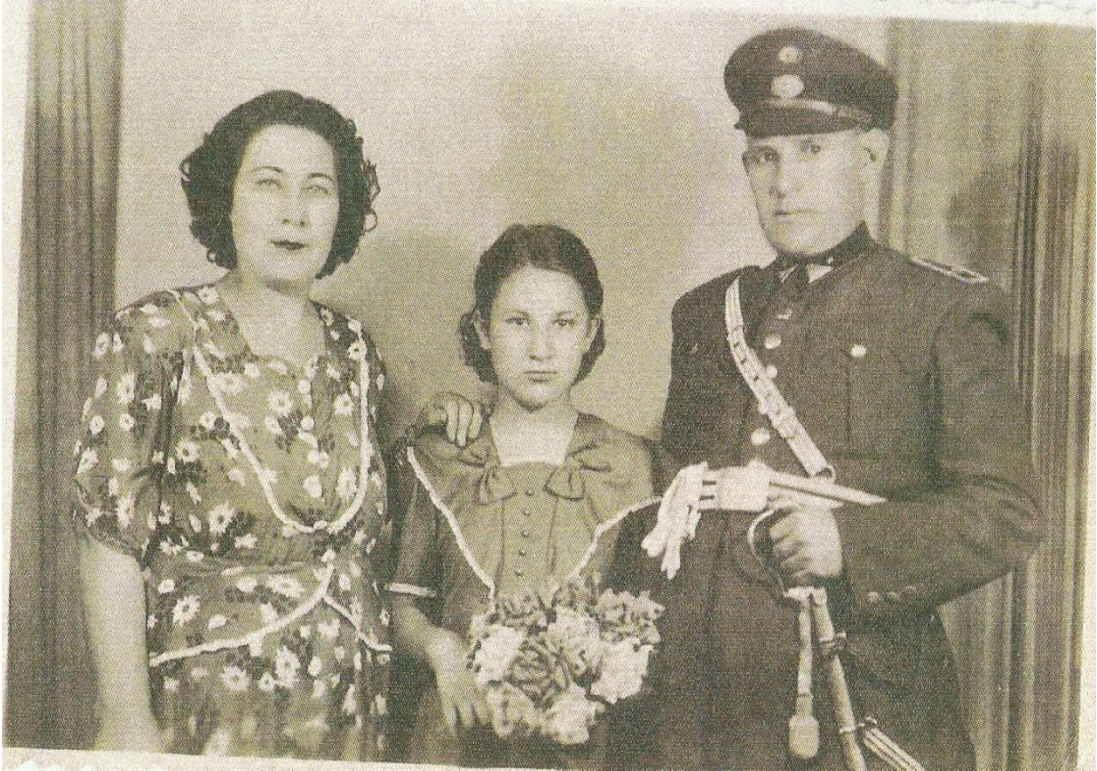
Afet ILGAZ: Ben teŖekkür ederim. Anlattıklarımın çoğu antolojilerde yer almaz, elimde biriktirdiklerimin çoğunu da taŖındıkça, geldikçe gittikçe dağıttım. Bana gelen mektuplar Ŗunlar, bunlar. Ben de bunları anlattığım, aktarabildiğim için mutlu oldum.





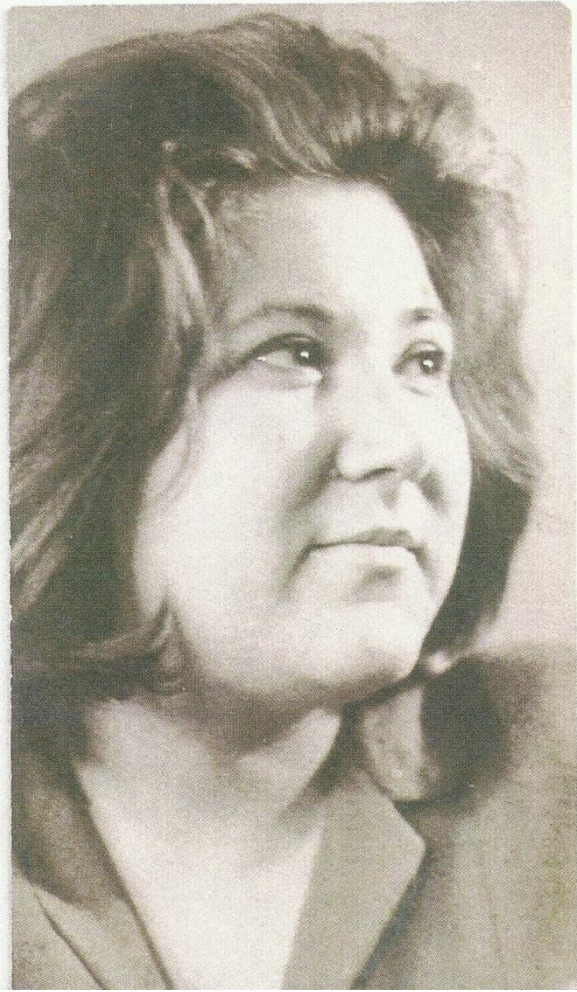


























27.03.2011



27.03.2011



27.03.2011 Kedisi Pamuk ile birlikte kendi evinde



27.03.2011 Kocamustafaş semtindeki evinde

ÖZET

Cumhuriyet döneminin önemli kadın yazarlarından biri olan Afet Ilgaz; insanı merkez aldığı hikâyelerinde kadın, aile, göç, sınıf farkı, geçim sıkıntıları gibi konulara değinirken; bireyin kendi içinde ve toplumla çatışmasını da gözler önüne serer. Bireyler üzerinden toplumu düşündürme ve mesaj verme gayretinde olan yazarın, hikâyelerinde oluşturduğu kişiler yaşadığı, bildiği çevredendir. Bu yönüyle gerçekçiliği yansıtan yazar, derin gözlem gücüyle oluşturup ele aldığı konuları ona özgü yanıyla işlemesiyle, dönemin diğer yazarlarından ayrılır. Bu çalışmada “Afet Ilgaz’ın Hikâyeciliği” değişik yönleriyle tahlil edilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

Afet Ilgaz, being one of the most reputable and substantial writers of Republic Period; tells the story of women, family, immigration, social class distinctions, cost of living while centerizing people and reveals the conflictions of an individual with himself along with society. People on her stories are generally chosen from writer's neighbourhood with an aim of giving message and setting society thinking over persona. With her this attitude, she reflects reality and separates from other period writers with her profound observation power while addressing the issues.

In this study, "The Art Of Afet Ilgaz Storytelling" has been tried to be analyzed with its various aspects.